

GOVERNMENT OF MAHARASHTRA

महाराष्ट्र शासन

**OUTLINE
OF
ACTIVITIES**

For 1977-78 and 1978-79

**INDUSTRIES, ENERGY AND LABOUR DEPARTMENT
(CORPORATIONS/BOARD)**

१९७७-७८ व १९७८-७९ मधील
कार्यक्रमाची रूपरेषा

उद्योग, उर्जा व कामगार विभाग
(महामंडळे / मंडळे)

**OUTLINE
OF
ACTIVITIES
1977-78 AND 1978-79
INDUSTRIES, ENERGY AND LABOUR DEPARTMENT
(CORPORATIONS/BOARD)**

**कार्याची रूपरेषा
१९७७-७८ व १९७८-७९
उद्योग, उर्जा व कामगार विभाग
(महामंडळे / मंडळ)**

CONTENTS

Serial No.	Name of the Corporation	PAGES
1	The State Industrial and Investment Corporation of Maharashtra Limited.	1-3
१	राज्य औद्योगिक व गुंतवणूक महामंडळ महाराष्ट्र मर्यादित ..	३९-४१
2	Maharashtra State Financial Corporation ..	4-7
२	महाराष्ट्र राज्य वित्तीय महामंडळ	४२-४६
3	Maharashtra Small Scale Industries Development Corporation Limited.	8-10
३	महाराष्ट्र लघुउद्योग विकास महामंडळ मर्यादित ..	४७-५०
4	Maharashtra Industrial Development Corporation ..	11-13
४	महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ	५१-५३
5	Maharashtra State Textile Corporation ..	14-15
५	महाराष्ट्र राज्य वस्त्रोद्योग महामंडळ मर्यादित ..	५४-५५
6	Marathwada Development Corporation Limited ..	16-19
६	मराठवाडा विकास महामंडळ मर्यादित ..	५६-६०
7	Development Corporation of Vidarbha Limited ..	20-24
७	विदर्भ विकास महामंडळ मर्यादित ..	६१-६६
8	Western Maharashtra Development Corporation Ltd ..	25-27
८	पश्चिम महाराष्ट्र विकास महामंडळ मर्यादित ..	६७-७०
9	Development Corporation of Konkan Limited ..	28-33
९	कोंकण विकास महामंडळ मर्यादित ..	७१-७७
10	Maharashtra State Khadi and Village, Board ..	34-37
१०	महाराष्ट्र राज्य खादी ग्रामोद्योग मंडळ ..	७८-८०

1. THE STATE INDUSTRIAL AND INVESTMENT CORPORATION OF MAHARASHTRA LTD.

1. Objective

The State Industrial and Investment Corporation of Maharashtra Limited (SICOM), a Government of Maharashtra Undertaking, was established on the 31st March 1966, as a Development Bank to promote industrialisation in the developing areas of Maharashtra State. The authorised capital of this Corporation is Rs. 25 crores and the paid up capital as on 31st March 1978 is Rs. 15.62 crores which has been contributed entirely by the Government of Maharashtra. The main objects of this Corporation are to catalyse more and more investment industries and thereby to generate more employment for the local people in the under developed areas. Towards this end, SICOM offers financial, technical and other assistance to industrial enterprises in the developing regions of the State for starting new industries, expanding, modernising, or shifting of industries from developed to underdeveloped areas. For this purpose SICOM has followed the strategy of giving catalytic doses of financial assistance in selected industrial areas by promoting Growth Centres at Nasik, Roha, Nagpur, Aurangabad and Tarapur. In addition, centres at Kudal, Chiplun, Ahmednagar and Jalgaon are coming up. Apart from the growth centres, SICOM has assisted units at other places all over the State and its promotional activities are not confined to growth centres only.

2. SICOM's Services

SICOM offers assistance in the form of a package of services that meets the basic needs of the entrepreneur. Some of the services included in this package deal are project identification, investment guidance, financial assistance, locational guidance, industrial escort and technical consultancy.

3. SICOM's Performance

The impact of this promotional and financial activity is evident from the following table which depicts the precise cumulative position since the Corporation inception in March, 1966 :—

As on	Number of units committed to underdeveloped areas				Total investment expected to be catalysed (Rs. in crores)
	In production stage	In construction stage	In proposal stage	Total	
31 March 1975	1,198	188	607	1,993	559.54
31 March 1976	1,343	195	631	2,169	673.99
31 March 1977	1,559	179	674	2,412	759.55

Out of these 2,412 units committed upto 31st March 1977, 1,738 units entailing an investment of Rs. 428·63 crores had either commenced production or were under construction on that date. 1,559 units in production entailing a capital investment of Rs. 313·45 crores have provided direct employment to 80,278 persons. Subsequently, upto 1st February 1978, the number of committed units under production had risen to 1,709 with an investment of Rs. 374·99 crores and have provided direct employment to 87,702 persons.

4. Agency Functions of SICOM

(i) Package Scheme of Incentives—

The Corporation has been the agent of the State Government's Package Scheme of Incentives since April, 1969. The cumulative assistance given under the incentive scheme is set out below :—

Incentives	Cumulative as on 31st March 1975	Cumulative as on 31 March 1976	Cumulative as on 31 March 1977
<i>Sales Tax Loan and Refund—</i>			
Units assisted	434	509	617
Fixed Assets of units assisted (Rs. in lacs)	7,018·66	13,367·25	15,259·10
Amount sanctioned (Rs. in lacs)	1,127·02	1,758·10	2,240·07
Units disbursed	360	443	518
Amount disbursed (Rs. in lacs)	928·81	1,405·55	1,678·55
<i>Electricity Tariff—</i>			
Units assisted	32	32	32
Amount sanctioned and disbursed (Rs. in lacs) ..	23·80	25·92	25·92
<i>Feasibility Study—</i>			
Units assisted	112	119	130
Amount sanctioned (Rs. in lacs)	19·83	20·30	22·62
Amount disbursed (Rs. in lacs)	16·18	18·31	19·75

The consolidated cumulative position of projects approved for assistance under the package Scheme is shown in table below :—

Cumulative	Project approved for assistance	Project cost (Rs. in crores)
31 March 1975	1,276	225·96
31 March 1976	1,372	269·80
31 March 1977	1,747	365·75

A measure of success of the package Scheme is that disbursements under its monetary incentives aggregate to about Rs. 17.25 crores upto the end of 31st March 1977 and have subsequently neared the Rs. 21 crore mark.

(ii) *Central Subsidy*.—Since 7th August 1973, SICOM is acting as one of the agents for the Central Subsidy Scheme of Government of India. Under this Scheme, industrial units established after notified dates in Aurangabad, Chandrapur and Ratnagiri districts of Maharashtra are eligible to outright subsidy of 15 per cent of their fixed capital investment subject to certain terms and conditions. The response to this Scheme is seen from the following table :—

Districts	SANCTIONS Upto 31 January 1978			DISBURSEMENT Upto 31 January 1978	
	No. of units	Fixed capital investment proposed (Rs. in lacs)	Amount of Subsidy sanctioned (Rs. in lacs)	No. of units	Amount disbursed (Rs. in lacs)
Aurangabad	91	4,336.69	428.58	74	285.88
Chandrapur	15	1,556.16	45.56	12	30.38
Ratnagiri	55	1,288.75	126.74	41	78.05
Total	161	7,181.60	600.88	127	394.31

(iii) *Special Capital Incentive Scheme*—On the lines of the Central Government Subsidy Scheme, the State Government has with effect from 1st August 1976 introduced Special Capital Incentive Scheme under which interest free loan to the extent of 15 per cent of fixed assets subject to a maximum of Rs. 15 lacs is available for setting up new industries in any of the M.I.D.C. area or Government Industrial Estate or Co-operative Industrial Estates sponsored and/or financially assisted by the State Government in the State excluding the Ratnagiri Chandrapur and Aurangabad Districts and the Bombay and Pune Metropolitan Areas.

5. Plans for Future

Depending on the resources that would be available, it is expected that the sanctions would go upto Rs. 2,000 lacs and disbursements upto Rs. 1,600 lacs during the year 1978-79. In addition to the term lending assistance, SICOM would also like to concentrate to a larger extent on the assistance by way of equity contribution of projects of national importance being promoted by comparatively smaller entrepreneurs and quasi-equity contribution to entrepreneurs in the tiny sector.

6. Budget Provision

For the year 1978-79 a provision of Rs. 1,185.00 lacs has been made in Budget for the Package Scheme of Incentives and provision of Rs. 200 lacs is made for share capital contribution to SICOM.

2. MAHARASHTRA STATE FINANCIAL CORPORATION

1. Brief Background

Maharashtra State Financial Corporation (MSFC) is a statutory Corporation established under the State Financial Corporations Act, 1951, which is a Central Act. It was re-constituted on 14th August 1962, consequent on re-organisation of States. The MSFC operates in the whole of Maharashtra. It has also extended its jurisdiction to the Union Territory of Goa, Daman and Diu, since July 1964, in terms of the arrangement approved for the purpose by the Central and the concerned Governments of Maharashtra and Goa. The authorised capital of this Corporation is Rs. 10 crores and the total paid up share capital as on 31st March 1978 is Rs. 6.25 crores.

2. Nature of Business

The Corporation is engaged, mainly, in rendering financial assistance to Small and Medium Scale Industries for acquisition of fixed assets like land, building and plant and machinery. The Corporation does not grant loans for working capital. In terms of the Act, the Corporation can provide loans upto Rs. 30.00 lakhs to Limited Companies and registered Co-operative Societies, and upto Rs. 15.00 lakhs to proprietary and partnership firms. Loan assistance from the Corporation is available to all industrial concerns as defined in the Act. Broadly, these include, concerns engaged in manufacture, preservation of processing of goods; mining; hotels (providing both lodging and boarding); transport of passengers or goods by road or by water; generation or distribution of electricity; maintenance, repairs and testing workshops, etc.

3. Schemes

The Corporation operates a variety of schemes. These are enumerated briefly below :—

(1) *General Scheme*.—This is a broad scheme under which loans are sanctioned to any eligible industrial unit. Loans to Small Scale Industrial Units are granted on a margin of 25 per cent and to a medium scale unit on a margin ranging between 35 and 50 per cent. The loan is required to be repaid, normally, within a period of 10 years, with a holiday for first two years for repayment of principal. However, the period of repayment depends upon the earning capacity of the Industrial Unit subject to the limit of 10 years. Interest is required to be paid every 6 months on stipulated dates after disbursement of the loan. The rate of interest depends upon the Bank Rate and the lending rate of Industrial Development Bank of India (IDBI). The rate of interest in force (normally), at present is 14.5 per cent with a rebate of 2 per cent for prompt payment.

(2) *Soft Loan Scheme*.—This scheme is being operated in the following 13 districts of Maharashtra State and also the Union Territory of Goa, Daman and Diu, which are declared as 'backward' areas by the Planning Commission.

The 13 districts are :

- (a) Vidarbha .. Chandrapur, Bhandara, Buldhana and Yotmal.
- (b) Maratwada .. Beed, Osmanabad, Parbhani, Aurangabad and Nanded.
- (c) Western Maharashtra .. Kulaba, Ratnagiri, Dhule and Jalgaon.

In these districts, the Industrial units which are held eligible for grant of refinance by the IDBI, are granted loans by the Corporation at a concessional rate of interest. Apart from this, the State Government (Maharashtra) grants interest subsidy at 1 per cent and hence the loans under this scheme are made available at $8\frac{1}{2}$ per cent only. In the Union Territory of Goa, Daman and Diu, however, the loans are granted at $9\frac{1}{2}$ per cent as the interest subsidy at 1 per cent is not so far available from the Government of Goa.

(3) *Central Subsidy*.—In addition to the concessional rate of interest, Industrial Units coming up in Chandrapur (Vidarbha), Aurangabad (Marathwada) and Ratnagiri (Western Maharashtra) as also the units in Union Territory of Goa, are eligible for grant of central subsidy of 15 per cent of capital cost of the project.

(4) *World Bank Loan Scheme for Import of Plant and Machinery*.—Under this scheme, the Corporation grants financial assistance for import of plant and machinery from any member country of the World Bank plus Switzerland. The scheme has enabled mainly the small borrowers to import sophisticated plant and machinery expeditiously. The World Bank loan is available till December 1978. During the year 1977-78, the Corporation sanctioned 52 loans for Rs. 4.39 crores under this Scheme.

(5) *Technicians Assistance Scheme (TAS)*.—Any technician possessing a degree or diploma from a recognised institution and with a minimum of three years' experience in a manufacturing line, is eligible for assistance under the scheme. If, however, a technician is not qualified, then he should be at least educated and should have 5 years' experience in the proposed line of manufacture. The loan under the scheme is required to be repaid within a maximum period of 12 years. During 1977-78 the Corporation has sanctioned 19 loans for Rs. 37.48 lakhs under this Scheme.

(6) *Financial Assistance to Young Technicians*.—Recently, the Corporation has introduced yet another scheme for the benefit of young technicians and artisans. Under the scheme, loans upto Rs. 1.50 lakhs on 15 per cent margin, are granted to technicians who are degree or diploma holders or I.T.I. trained technicians having about 3 years' experience. The seed capital assistance to the extent of 7.5 per cent is also given in deserving cases.

(7) *Financial Assistance to educated unemployed*.—The assistance is given under the scheme to educated unemployed as under—

(a) For purchase of Auto-rickshaw upto Rs. 10,000 on a margin of 5 per cent in backward areas and 10 per cent in developed areas, and

(b) For purchase of Plant and Machinery upto Rs. 50,000 on a margin of 5 per cent in backward areas and 10 per cent in developed areas.

During 1977-78 the Corporation has sanctioned loans to 537 individuals for Rs. 1.89 crores under this scheme.

(8) *Transport Loans*.—Under the scheme, loans are granted for acquiring heavy vehicles, tourist taxis and buses, delivery vans, etc. The loans are granted on a margin of 40 per cent but this is relaxed to 25 per cent in deserving cases. The loans are repayable in 4 years in 38 monthly instalments with a holiday for first two months and two months during monsoon every year.

(9) *Seed Capital Assistance Scheme*.—Under the scheme, the assistance is given in the form of soft loan on service charge of only 1 per cent to proprietary and in partnership concerns in Small Scale Sector, preferably to technician entrepreneurs and craftsmen. This is given in the form of subscription to the redeemable cumulative preference shares to private limited companies. There is obligation to declare 6 per cent dividend in the latter cases. The amount of assistance per project does not exceed 20 per cent of the cost of the project or Rs. 2.00 lakhs whichever is lower. The scheme was implemented late in 1977-78. Even so the Corporation has sanctioned a total amount of Rs. 7.00 lakhs to 16 technicians under the scheme during the year. A long moratorium of 5 years is granted for commencement of the repayment of seed capital.

(10) *Concessional finance for modernisation of Small Scale Units*.—Under the scheme, units assisted by the Corporation and which have working at least for the last 5 years, are held eligible for concessional finance. The modernisation should result into improvement of productivity, order/quality of the product, and/or reduction in cost of production and/or diversification of product-mix, improvement of designs or change in technology resulting into higher productivity. In cases, where refinance is made available by the IDBI, interest is charged at 1 per cent above the IDBI's refinance rate.

(11) *Development Finance Scheme*.—Under the scheme, existing as well as proposed, proprietary/partnership and private limited companies, where development work is yet to be carried out, are granted loans upto Rs. 50,000. However, in case of similar existing units where development work is already carried out, the loan assistance is granted upto Rs. 1.00 lakh. The loan assistance available under the scheme is granted at a concessional rate of interest of 8 per cent only. The loan is required to be repaid within a period of 10 years with a holiday for 3 to 5 years.

4. Sanctions and Disbursements—

The table below shows sanctions and disbursement during the last three years (1975-76, 1976-77 and 1977-78):—

	(Amount Rs. in crores).		
	1975-76	1976-77	1977-78*
Sanctions : Total	26.31	27.23	27.51
of which in Maharashtra	23.88	24.10	24.27
Disbursements : Total	16.36	18.92	18.37
of which in Maharashtra	14.53	17.03	16.24

*provisional.

5. Special Features of operations

During the 16 years from its inception, Corporation has sanctioned 12453 loans for a total amount of Rs. 186.19 crores and disbursed a total amount of Rs. 117.31 crores. All along, the Corporation's thrust has been towards assisting Small Scale and Tiny units and units located or coming up in backward and / or developing areas. The table below gives information regarding applications sanctioned by the Corporation in these areas, *vis-a-vis* developed areas.

(Amount Rs. in lakhs)

Year	Developing Areas	Developed Areas	Total
1975-76	1,546.80	1,083.82	2,630.62
1976-77	1,828.74	894.51	2,723.25
1977-78	1,733.08	1,017.55	2,750.63

Information about the loans sanctioned to Small Scale and other than Small Scale Industries during the last 3 years is given in the following table :

(Amount Rs. in lakhs)

Year	Small Scale.	Other than Small Scale.	Total
1975-76	1,516.86	1,113.76	2,630.62
1976-77	1,720.23	1,003.02	2,723.25
1977-78	1,835.94	914.69	2,750.63

The figures of sanction during the last year (1977-78) would indicate that the shares of SSI in total sanctions is 92 per cent numberwise and 67 per cent amount wise. About 75 per cent (numberwise) of the total sanctions during the year 1977-78 go to the developing areas and amountwise the share of sanction in these areas is 63 per cent.

6. Targets for 1978-79

The Corporation expects to sanction loans of Rs. 28.00 crores and disburse Rs. 20.00 crores in the year 1978-79.

A provision of Rs. 85.00 lakhs has been made in the Budget Estimate 1978-79 for contributing share capital to the M. S. F. C.

3. MAHARASHTRA SMALL SCALE INDUSTRIES DEVELOPMENT CORPORATION LIMITED

The Maharashtra Small Scale Industries Development Corporation Limited was established in the year 1962. The Authorised Share Capital of the Corporation is Rs. 5 crores while the Subscribed and Paid up Share Capital as on 31st March 1978 is Rs. 3,28,28,000 as per below details :—

	Rs.
(1) Government of Maharashtra	3,08,18,000.00
(2) Government of Goa	10,10,000.00
(3) State Trading Corporation	10,00,000.00
	<hr/>
	3,28,28,000.00
	<hr/>

It has jurisdiction over Maharashtra and Union Territory of Goa, Diu and Daman. The main objects of the Corporation are to aid, counsel and protect the interests of Small Scale Industries in Maharashtra and in the Union Territory of Goa, Daman and Diu. The main activities of the Corporation can be enumerated as under :

1. Procurement and supply of Raw Materials.
2. Marketing.
3. Export-Imports.
4. Handicrafts.
5. Production Centres.
6. Development of Wood based Industries at Wada.
7. Commercial Ware Housing.

The Corporation achieved a turnover of Rs. 20·635 crores during the year 1977-78. This comprises of the supply of raw material and marketing of the goods produced by Small Scale Industries, Exports and Imports, Handicrafts, Commercial Ware Housing, etc.

(1) *Procurement and supply of Raw Material.*—The Corporation supplies scarce raw material such as Iron and Steel, Cement, Coke and Coal, Fatty Acid etc. to the SSI Units duly registered with the Directorate of Industries. The material is supplied to the Units from Bombay and through various depots situated in the Regions. During the year 1977-78 the turnover of Raw Material was of the order of Rs. 10·38 crores. The estimated turnover for the year 78-79 will be Rs. 12·20 crores.

(2) *Marketing.*—There has been a distinct emphasis in respect of activity of marketing. The turnover of Marketing has reached the level of almost Rs. 8·735 crores during the year 1977-78. During the year 1978-79 the estimated turnover in Marketing will be Rs. 13·60 crores.

(3) *Exports and Imports.*—The Export activity of the Corporation was revived during the year 1975-76. In 1977-78 the Corporation has achieved a turnover of Rs. 20 lakhs and expects a turnover of Rs. 40 lakhs during 1978-79. 12 Units were assisted by the Corporation during the year 1977-78.

The Corporation also undertakes the activity of providing Import Assistance for Small Scale Units who need this facility. This activity has registered a turnover of Rs. 30 lakhs in 1977-78 and 20 Units were assisted by the Corporation during the year. The Corporation expects to achieve a target of Rs. 148.77 lakhs during the year 1978-79.

(4) *Handicrafts.*—The Corporation is already running emporia at Delhi, Santacruz Airport Counters, Pune and Nagpur. It has been also managing emporium at Panjim. Through these emporia, MSSIDC has marketed handicrafts to the tune of Rs. 19.86 lakhs during the year 1977-78 and estimates to market handicraft of the order of Rs. 71.50 lakhs during the year 1978-79. It has plans to start an Emporium at Bombay.

(5) *Production Centres.*—The Corporation is running the following Production Centres which have been taken over from the Government of Maharashtra.

1. Umbrella Manufacturing Centre, Kolhapur.
2. Woollen Blanket Factory, Umrer.
3. Paithani Centre, Aurangabad.
4. Himroo Centre, Aurangabad.
5. Bidri Centre, Aurangabad.
6. Satara Tanning Centre, Satara.

These Centres have since been modernised and provided with good and adequate equipments. These Centres are providing employment opportunities to more than 150 local traditional artisans and the traditional items like Paithani Sarees, Himroo Shawls and Bidri Wares are being manufactured by these Centres. The Corporation is also providing market outlets for these items by exhibiting the same in various exhibitions and emporia. The Corporation has also drawn a detailed plan for diversification in traditional product lines such as Barrack Blankets, folding umbrellas, Yewla Sarees, etc. The Corporation could market the product of these Centres worth Rs. 12.22 lakhs during the year 1977-78.

(6) *Development of Wood Based Industries at Wada.*—The Corporation has started action for creation of a functional Industrial Estate at Wada in Thane District for setting up Small Scale Units manufacturing items based on wood. The Complex will comprise nearly 30 small industries with a capital investment of Rs. 4 to 5 lakhs each manufacturing a variety of products such as wooden flooring, door and window frames, knockdown furniture, flush doors, particle boards, sports goods, wooden doors, TV cabinets, wooden vats, seasoning plants etc. There are about 25 plots in the complex. Parties have been allotted one or more of these plots. 8 Units have actually been handed over with the

possession of plots so far. It is expected that this complex will accrue an aggregate turnover of Rs. 1.50 crores from internal sales and exports to the units and generate employment opportunities for more than 400 local adivasi workers.

(7) *Commercial Warehousing.*—The Corporation has started Commercial Warehousing facility during the last 3 years. The Corporation also does the work of consignment agency from HSL at places like Bombay and Nagpur. The Corporation has acquired new Warehousing space at Wagle Estate, Thane and proposed to carry out major part of the activity of distribution of alcohol and rectified spirit. The Commercial Warehousing has recorded a turnover of Rs. 70 lakhs during the last year (1977-78) and expects a turnover of Rs. 74.36 lakhs during the year 1978-79.

Other Activities

(a) *Employment Promotion Programme.*—The Corporation continues to implement the Employment Promotion Programme for the area in Greater Bombay. The Corporation received 199 applications under Employment Promotion Programme and 167 applications were referred to the Nationalised Banks in 1977-78. An amount of Rs. 4,19,000 was disbursed to 88 Units. During 1978-79 also the Corporation will continue the Scheme of assistance with the help of Government of Maharashtra to Educated Unemployed.

(b) *Trimourti Cans Ltd.*—This is a small unit started as a Joint Venture at Badlapur, MIDC area in Thane District for manufacturing quality Milk Cans. It has provided gainful employment to nearly 100 workers and is expected to register a turnover of Rs. 20 lakhs this year. During the year 1977-78 it achieved a turnover of Rs. 13.00 lakhs.

(c) *M. Visvesvaraya Trade Centre.*—The Corporation is taking for Management an area of about 13,700 Sq. ft. in the M. Visvesvaraya Industrial Research and Development Centre, Cuffe Parade, Colaba, Bombay to display export products of small units and to render such other assistance as would be required by export oriented SSI Units. Stalls for the exhibition of export-worthy products will be made available to desirous SSI Units on a rental basis. It is expected to accommodate nearly 100 units at this Centre.

A provision of Rs. 50.00 lakhs has been made in the B.E. 1978-79 for giving Share Capital Contribution to the Corporation.

4. MAHARASHTRA INDUSTRIAL DEVELOPMENT CORPORATION

The objective of the Corporation is to promote and assist rapid and orderly establishment, growth and development of industries in the State of Maharashtra. In order to achieve this objective, the Corporation has directed its activities towards the industrial development in the State by providing for infrastructure facilities required by industries by way of laying roads, internal water supply lines, provision of common facilities like Police Station, Fire Station, Post Office, Banks, Telephone and Telex buildings, dispensaries, provision of street lights and drainage scheme in the industrial areas.

2. Land for the development of these areas and estates in the different parts of the State is made available by Government after paying land compensation from the State Budget grants for its acquisition for the development on such areas.

Land acquisition for development of industrial areas

3. The Corporation has planned to take up 12 new industrial areas at Murbad (134 hectares), Bhiwandi (293 hectares), Patalganga (160 hectares), Lote Parshuram (572 hectares), Additional Kudal (159 hectares), Additional Sholapur (260 hectares), Kharadi (Pune 421 hectares), Additional Satara (223 hectares), Gokul-Shirgaon (near Kolhapur 216 hectares), Additional Ahmednagar (450 hectares), Kamtee Kanhan (near Nagpur 129 hectares) and Kalmeshwar (124 hectares).

4. The position of the proposals for the acquisition of land for development of industrial areas and the actual expenditure incurred thereon during the year 1977-78 and the next year 1978-79 is as follows :—

For the year 1977-78 a total provision of Rs. 75 lakhs was made in the Annual Plan Budget. This provision was further reduced later to Rs. 35 lakhs in the revised Budget Estimates. The actual expenditure on compensation paid for land acquisition during the course of the year 1977-78 is of the order of Rs. 39.27 lakhs.

5. For the year 1978-79, a provision of Rs. 45 lakhs has been made for the payment of land compensation for the following 10 industrial areas and the clearance of backlog of payment of compensation for land in some of the industrial areas already in possession, e.g. (1) Bhiwandi, (2) Additional Satara, (3) Gokul-Shirgaon, (4) Additional Kudal, (5) Murbad, (6) Khamgaon, (7) Roha (Housing), (8) Additional Ahmednagar, (9) Osmanabad.

Provision of infrastructure facilities in areas and estates

6. In all 58 industrial areas are planned. Works are in progress in 46 industrial areas. Upto 31st March 1978, the Corporation has spent an amount of Rs. 25.29 crores on the development of these areas. Of this, Rs. 15.13 crore are spent in developing regions and Rs. 10.16 crores in the developed regions. During the course of the year 1977-78, the development expenditure was as follows :—

	Rs. in lakhs.
Developed parts	95.54
Developing parts	216.55

In the next year, it is planned to spend an amount of Rs. 709.77 lakhs on development expenditure out of which Rs.467.34 lakhs would be in developing regions and Rs. 242.43 lakhs in developed regions.

Construction of built up premises

7. In addition to the activity of developing plots of land, the Corporation also strives to make available built up premises to the entrepreneurs. Built up premises (sheds and gallas) have been constructed at the cost of Rs. 611.31 lakhs in the M.I.D.C. areas. Built up premises include flatted factory premises and sheds constructed under various Schemes. The Corporation has undertaken a programme of construction of additional 235 sheds for the year 1978-79 at an estimated cost of about Rs. 138.67 lakhs.

M.I.D.C. Water Supply Schemes

8. The Corporation also undertakes as its own independent activity execution of large water supply schemes to provide potable water for industrial and incidental domestic use. The Corporation has executed so far 7 major Water Supply Schemes with a capacity of 118 mgd. after spending Rs. 27.31 crore. During the year 1977-78, an amount of Rs. 86.17 lakhs was spent towards this end and the Corporation has planned to spend an amount of Rs. 479.4 lakhs in the year 1978-79, on similar schemes, viz. Thana Complex, Revd. Ratnagiri, Barvi, Pimpri-Chinchwad, Nasik, etc.

The sale of water from the Schemes forms a substantial part of the revenue receipts of the Corporation. The revenue receipts for the year 1977-78 were of the order of Rs. 5.30 crores and it is estimated that these receipts may be of the order of Rs. 5.75 crores for the year 1978-79.

Drainage Schemes

9. The drainage Schemes form a part of the area development. Such drainage works in industrial areas are complete at Roha (Rs. 98 lakhs) and Kalyan Bhiwandi (Rs. 5 lakhs). Work of underground drainage is in progress in the Dombivli area (Estimated to cost 63 lakhs), and T.T.C. (estimated expenditure Rs. 414 lakhs). Similar works would be undertaken at Tarapur, Sholapur and Talaja shortly. They are estimated to cost about Rs. 175 lakhs, Rs. 174 lakhs and Rs. 139 lakhs respectively. It is estimated to be spent about Rs. 174 lakhs for the year 1978-79.

Provision of common facilities in industrial areas

10. With a view to making the industrial areas a congenial place for the industrial climate, the Corporation provides for police station, fire station telephone and telex facilities and rents out these buildings to the appropriate agencies. Buildings for the Police Department are constructed in as many as 12 industrial areas, fire stations in 2 areas with the fire tenders and residential quarters for the fireman and the staff. The Corporation donated Rs. 1 lakh each and made available a plot of 2 acres free of cost to Satpur and Thana Municipal Council for providing fire stations in Satpur and Wagle Estate. Telephone and Telex Buildings are also made available in 12 industrial areas. These buildings are in progress at Ahmednagar and Roha at an estimate cost of Rs. 1.5 lakhs each. During the next year 1978-79, it is proposed to provide telephone and telex building and police station at Akola, Satara, Kolhapur and Kudal.

Deposit Contribution works

11. The Corporation undertakes execution on agency basis works for Government and other local bodies. It has so far executed the following works—

- (i) Film Studio Complex at Goregaon costing Rs. 190 lakhs ;
- (ii) SEEPZ complex for Ministry of Commerce, Government of India costing Rs. 251 lakhs.
- (iii) SICOM's sheds at Nasik, Tarapur, Chikalthana and Nagpur at total cost of Rs. 105 lacs.

The following works are undertaken for construction—

- (1) MSSIDC Ware Houses Rs. 10 lakhs ;
- (2) Agricultural Producers' Market Yard, Poona Rs. 28 lakhs ;
- (3) Water Supply Scheme for Maharashtra Electrosnalt Ltd. Rs. 13 lakhs ;
- (4) Sheds for Handloom Corporation of Maharashtra Rs. 10 lakhs ;
- (5) B.M.R.D.A. Works Rs. 16 lakhs.

5. MAHARASHTRA STATE TEXTILE CORPORATION LIMITED

The Maharashtra State Textile Corporation (MSTC) Ltd. was established as a fully owned Company of the Government of Maharashtra on September 6, 1966. The Authorised Capital is Rs. 10.00 crores and paid up Capital as at March 31, 1978 is Rs. 4.59 crores. The main objects of the Company, inter alia, are the following :—

- (i) to manage the sick textile mills entrusted to it under Industries (Development and Regulations) Act, 1951 or any other arrangements.
- (ii) to set up new textile mills.
- (iii) to raise finance for above purposes.
- (iv) to act as general consultants in textile business.

At present, the MSTC runs the following 6 Textile Mills :—

(1) Narsinggirjee Mills, Solapur (NGM)	} As units with effect from April 1, 1976.
(2) Shri Shahu Chhatrapati Mills, Kolhapur (SSCM)	
(3) Pratap Spg., Wvg. & Mfg. Co. Ltd., Amalner (PMA)	Subsidiary (75 per cent share holding).
(4) Vijay Manufacturing (P) Ltd., Badnera (VMC).	Under ' Authorised Controller ' with effect from November 8, 1974.
(5) Pulgaon Cotton Mills Ltd. Pulgaon (PCM).	Under ' Authorised Person ' with effect from 25th November 1976.
(6) Western India Spg. & Mfg. Mills, Bombay (WIM).	Under ' Authorised person ' with effect from June 22, 1977.

The details of installed capacities for all the above mills taken together and average daily employment are as under :—

Spindles	1,95,380
Looms	4,000
Labour	13,700

Besides, the Corporation is setting up two new composite textile mills at Aurangabad (Devagiri Textile Mills Ltd.) and Kalmeshwar (District Nagpur) with the financial assistance from the State Government (in the form of equity participation) and financing institutions. The work on the Aurangabad project estimated to cost Rs. 8.25 crores, was started in late 1975-76, is in full swing

and is expected to be on stream by December 1978. The State Government has agreed for equity participation of Rs. 315 lakhs of which the Corporation has already received Rs. 165 lakhs ending March 1978. As regards the Kalmeshwar project, the Corporation has already undertaken preliminary works like purchase of land, preparation of project report etc. in 1977-78 and receive Rs. 5 lakhs from the State Government. Further expenditure on the project over and above Rs. 5 lakhs would be considered only after its evaluation by the financing institutions in terms of technical feasibility and financial viability.

With the receipt of loan of Rs. 51 lakhs from the State Government during 1977-78, the existing modernisation programmes of NGM, SSCM and PMA (cost around Rs. 500 lakhs) would be completed. The Corporation intends to take up modernisation programmes of the remaining three mills in the current financial year. While the State Government has provided a sum of Rs. 11 lakhs during 1978-79 towards cash assistance on the modernisation programmes of Western India Mills and the mills at Badnera, no cash assistance is sought for from Government for Pulgaon Cotton Mills as the same is expected to be met out of internal generation of the mills.

A proposal to nationalised WIM and PCM in favour of the State Government /MSTC submitted to Government of India recently, is expected to be materialised during 1978-79.

The activity levels of the Corporation including those of the mills under its management has maintained a steep rate of growth and would substantially increase during the year 1978-79 as shown below :

	1976-77. (Actuals)	1977-78 (Prov.)	1978-79 (Projected)
(i) Turnover (Rs. in lakhs).	20,67.00	29,40.00	3,500.00
(ii) Cloth Production in lakhs meters	530.44	694.00	798.00
(iii) Market Yarn Production in lakhs Kgs.	18.57	23.80	27.50

When the proposed new mills project go on stream, the activity levels and labour complement are expected to register further growth.

A provision of Rs. 100.00 lakhs has been made in the Budget Estimates, 1978-79 for granting share capital continuation to the above Corporation.

6. MARATHWADA DEVELOPMENT CORPORATION LTD.

The Marathwada Development Corporation Ltd. (MDC) was established in August, 1967 by the Government of Maharashtra as the regional development Corporation for the five districts of Aurangabad Division with an authorised share capital of Rs. 500.00 lakhs. Upto the end of 1977-78 subscribed capital is as 400.00 lakhs. The main objects of the Corporation are to promote, encourage and assist the orderly establishment, growth and development of industries and industrialisation in Marathwada area ; to prepare, undertake and promote industrial schemes either solely or jointly with any other organization ; and to encourage and take all steps to attract and invite entrepreneurs to promote and establish business and industrial enterprises in Marathwada.

The present span of activities of the Corporation can be broadly divided into two sectors (a) Promotional services, and (b) establishment of Industrial Projects.

A. Promotional Services

1. *Entrepreneurship development.*—During the year 1977-78, five Entrepreneurship Development Programmes were conducted and four workshops of educated unemployed were also taken, and the trainees were exposed to entrepreneurial motivation and training. 43 candidates have taken effective steps to start their own small industries. Follow-up with other candidates is continued to help them set up their own units.

It is expected that more candidates will participate in the 1978-79 in such entrepreneurship development programmes.

2. *Skilled man-power requirement and technical education.*—Experience has shown that there is a gap between technical capabilities available in the region and the actual requirements of the industries coming up in the region. The Corporation has been trying to identify such short-comings and pursuing the Department of Technical Education to expand or diversify its training facilities to meet the actual requirements. The authorities are favourably responding and have even introduced some condensed courses in I.T.Is. and other technical educational institutions.

3. *Coordination.*—With a view to assist the existing industries in solving their problems and also for guiding the new entrepreneurs, weekly and monthly meetings of representatives of all the Government agencies and Departments are organised. The feedback received in such meetings has helped in correction and/or reorientation of some policies and procedures. During the last year 1977-78, 48 such meetings of the Coordination Committee have been conducted and about 150 entrepreneurs have taken the benefit of these meetings.

4. *Package Scheme of Incentives.*—From April, 1977 the implementation of the Package Scheme of Incentives in respect of Small Scale Industries promulgated by the State Government has been entrusted to the Regional Development Corporations.

Under the scheme 75 applications were received during the year 1977-78. 30 letters of intent and 16 essentiality certificates have been issued to eligible units.

5. *Scheme for Educated Unemployed.*—During the year 1977-78, the Corporation could assist 1,609 units and seed money to the tune of Rs. 41.00 lakhs has been disbursed.

6. *Mini-Industrial Estates.*—The Scheme envisages building up mini-industrial estates at places where Maharashtra Industrial Development Corporation does not have its industrial estates or areas. The Corporation has identified such rural Growth Centres and construction work of mini-industrial estates is in progress at 3 locations, viz., Ambad, Vaijapur, Parande and work at 2 more locations Kinwat and Umri will shortly commenced. Each estate will have 12 sheds of 17' x 12' and other facilities like water and power. Small rural industries will come up at these estates. During the year 1978-79, 3 more estates will be taken up after evaluating the performance of the earlier constructed estates.

7. *Master-Plan for Agro-Industries.*—To systematise the search for feasible industrial projects for rural areas, the Corporation has set itself to the preparation of a Master Plan for Agro-Industries. It will list out feasible agro-industries, suggesting suitable locations as also scales of economy and organisational pattern. It is expected that this financial plan should be complete and ready by end of current year.

8. *Identification of new projects.*—Last year, the Corporation got prepared project reports on 5 new projects, viz. (1) Hosiery and Absorbent Manufacture, (2) Solvent Extraction Plant, (3) Ceramic functional industrial estate, (4) Bicycle project and (5) Mini cement Plant at Kinwat. These reports are under study and app-raisal for implementation purpose.

B. Industrial Projects

During the year 1977-78 four new projects have gone on stream. The ice factory set up and managed by Dairy Development Corporation of Marathwada (DDCM) started production in May 1977, The Khandeshwari Tannery at Beed started trial production in June/July, 1977 and commercial production from November 1977. The Kinwat Roofing Tiles factory at Kinwat began its production of roofing tiles from November 1977. The Central cattle breeding farm at Parabhani also started functioning during 1977-78.

Given below is the brief account of various projects that are under implementation:

1. *Integrated Powerlooms Project.*—This was the first project that was promoted by the Corporation. It consists of two parts—(i) decentralised weaving

through 48 powerloom industrial co-operative societies. In all 2,304 powerlooms are spread over in the region at 9 locations, (ii) the centralised preweaving and processing unit at Nanded which is owned and managed by TEXCOM, a subsidiary company of Marathwada Development Corporation. This project has been set up mainly for the rehabilitation of weaver community in the region and over 1,000 weavers have been given gainful employment.

Production and sale of TEXCOM during the last year ended 31st December 1977 have been :

Processing	4,21,85,762 metres.
Sales	Rs. 1,764.65 lakhs.

However, these figures are for 18 months due to change of financial year of Texcom from July-June and January-December. During the current year, (1978) Texcom's estimated/projected production will be 428.40 lakhs metres and sales of Rs. 2,170.26 lakhs. The powerloom societies have produced grey cloth to the tune of 2,75,30,000 metres during 1977-78 and the projected estimate for 1978-79 is 415 lakh metres.

2. *Dairy Project.*—The cattle development programme under this project began in 1974, in collaboration with Bharatiya Agro-Industries Foundation, Uruli Kanchan. The programme is to inseminate indigenous cows with proven semen imported under the Danish Aid Programme. This semen is stored under extremely low temperature in liquid nitrogen containers. One hundred rural growth centres have been identified in the region where artificial insemination work will start. At present, 36 centres are working covering 771 villages and upto March 78, 15410 cows have been inseminated. 2,803 are found pregnant and 1,840 calves born, out of which 932 are females, i.e. F-1 cows.

It is proposed that by next two years, total 100 centres should start functioning under this programme and it is expected that 35,000 cross-bred cows will be produced in about coming three to five years.

3. *Ice Plant.*—The DDCM Ltd., a subsidiary company especially set up for dairy development in the region and which is already implementing the cattle development programme, has set up at Aurangabad a Ice Plant of 15 tonnes per day capacity.

The DDCM has also undertaken the activity of distributing cattle feed manufactured by MALDC in the region on an agency basis. The turnover under this head for the last year is of the order of Rs. 8.50 lakhs and 800 m. tonnes of 'sugras' cattle feed has been distributed in the region.

4. *Central Cattle breeding farm, Parbhani.*—This project has been taken up as a supporting and complementary activity to the cattle development programme. This farm would serve as a demonstration-cum-research centre, to educate the participant farmers of the cattle development programme in improved techniques in rearing cross-bred animals. This farm will also produce about 100 cross-bred cows every year which will be supplied to small and marginal farmers at an economic price.

The total cost of this project is Rs. 37 lakhs. The State Bank of Hyderabad has sanctioned a loan of Rs. 25 lakhs for this project and the local Gorakshan Samstha of Parbhani has participated by giving its 400 acres of land. Four cattle sheds at Parbhani have been built up and at present a herd of about 100 cows as foundation stock is being maintained. It is proposed to build up this stock to include 400 non-descript cows. The fodder requirement will be met by cultivation on project's own land. Presently, about 200 acres of land have been brought under well irrigation and cultivation.

5. *Leather Industries.*—Based on the survey report from CLRI, Madras, the Corporation is taking steps to develop leather industries in the region. A separate subsidiary company, viz. Leather Industries Corporation of Mahathwada is looking after this sector. As its first step, the Corporation has established a tannery at Bhir which will process 250 hides per day to produce finished upper leathers. This tannery has started commercial production from July 1977.

The tannery has employed 42 workers. Production upto February 1978 is 12,515 pieces of finished leather valued Rs. 6.68 lakhs. Sales worth Rs. 1,00 have been effecting for the year 1977-78.

During the year 1978-79 it is proposed to set up another tannery at Nanded for sole leather.

6. *Kinwat Roofing Tiles.*—A roofing tiles factory has been set up at Kinwat, which will utilise the red clay available in the surrounding areas and produce 10,000 Manglore type roofing tiles per day. Total cost of the project is Rs. 19.5 lakhs. The project will provide employment to 125 people. This project has started commercial production from November, 1977 and has reached upto 5,000 tiles per day. At present, about 60-70 workers are employed. The products are being supplied to district Collectors for use in Government's huts programmes.

7. *Godavari Garments.*—With a view to provide household employment to women, especially of the weaker sections, this ready-made garments project has been started. Cut material is supplied to ladies which they take home and return after switching out the garments. The project is in operation in all the districts of Marathwada. Nearly 400 women are working at the five centres. Total production upto end of March 1978 has been of the value of Rs. 19.67 lakhs and sales worth Rs. 13.00 lakhs have been effected. It is proposed to increase the level of total number of women workers to 500 during the year 1978-79; 100 at each centre.

8. *Mini Cement Plant at Kinwat.*—In order to industrially utilise the limestone deposits available in Kinwat taluka of Nanded district, the Corporation commissioned Cement Research Institute of India (CRI), Delhi, for studying the feasibility of a cement plant at Kinwat. The CRI has prepared a project report for a 50 t.p.d. capacity mini cement plant at Kinwat. Its capital cost would be around Rs. 1 crore. The suitability of raw materials has to be tested.

7. DEVELOPMENT CORPORATION OF VIDARBHA LTD.

The Development Corporation of Vidarbha Ltd. was established in May, 1971 as a limited company under Companies Act to promote, encourage and assist the orderly establishment of growth and development of industries and industrialisation in this region. The Company was set up by the Government of Maharashtra with an authorised capital of Rs. 100 lakhs which has since been increased to Rs. three hundred lakhs, upto 31st March 1978 paid up share capital of the DCVL is Rs. 152.00 lakhs.

2. One of the main objectives of the company is to investigate the possibilities of development in Vidarbha and to assist in the process of development. This object was sought to be achieved by way of doing promotional work such as surveying, preparing industrial schemes through meetings, seminars etc.

3. The other approach of achieving the project had been to promote industrial project either solely or jointly, develop entrepreneurship and support industrial growth for the economic development of the region.

4. *Projects of Corporation and to be set up under joint sector.*—Following are the projects in which the Corporation is already engaged :—

(1) *Tasar Silk Project.*—Chandrapur and Bhandara districts of Vidarbha are the main Tasar producing districts in Maharashtra. About 3 to 4 thousand acres of forests land is utilised for production of 80 lakhs to 1 crore Cocoons worth Rs. 7 to 8 lakhs.

With a view to improve the conditions and livelihood of Adivasis engaged in production of Cocoons in Chandrapur districts and of the realers and twisters of Bhandara districts and further to revive this prestigious handicraft industries of Tasar Silk Fabrics, the Corporation entered into collection of Cocoons, production of Yarn and Cloth.

Achievements of the year, 1977-78 and the targets for the year, 1978-79 are as under :—

Serial No.	Description	Achievements in 1977-78	Targets for 1978-79
1	Cocoons procurement	90,00,000 Nos. worth Rs. 8.45 lakhs.	1,00,00,000 Nos. worth Rs. 10 lakhs.
2	Reeling, Spinning and Weaving centres started.	9 Nos.	10 Nos.
3	Production of cloth in metres	33,000 Metres.	50,000 Metres.
4	No. of Handloom started.	75 Nos.	100 Nos.
5	No. of Artisans provided with work.	900 reelers 450 weavers	1,000 reelers 500 weavers
6	Sales of cloth, Cocoons, waste, Yarn, etc.	10 Lakhs	12.5 Lakhs
7	Retailed outlay open for sale at Nagpur.	1 No.	

5. *Dairy Project.*—Having ascertained the large potential existing in Vidarbha for Dairy Development, the Corporation in agreement with the Bhartiya Agro Industries Foundation (BAIF) introduced a new technology of using frozen semen for the cross breeding programme. In addition, for better nutrition of the cattle covered under the programme Corporation also make arrangements for quality cattle feed. The programme of installation of *Gobar Gas* plants is also under taken.

The achievements in the year 1977-78 and the targets fixed for the year 1978-79 are as under :—

Serial No.	Name of the Scheme	Achievements in 1977-78	Targets for 1978-79
1	Cattle Development Programme. No. of centres established.	6	10
2	Purchase and supply of Cows.	3	75
3	Cattle Feed and fodder grass supply	68.48 M.T. worth Rs. 1.45 lakhs.	160 M.T. worth Rs. 2.50 lakhs.
4	Gobar Gas Plant completed.	8 Nos. worth Rs. 16,000	50 Nos. worth Rs. 1,00,000.

6. *Minor Forest Produce Based Industries.*—There are certain minor forest produce which could be exploited towards industrial use so as to develop local entrepreneurship enabling them to set up their own industries based on the resources located in their area. From and amongst various forests products such as Rosha Grass, Gum, Khus, Mahua, Bamboo articles, etc., Corporation at present entered into the field of collection of Mahua Seeds, Gum and Rosha Grass for its distillation.

The achievements in the year 1977-78 are as under :—

Serial No.	Description	Achievement in 1977-78
1	Rosha Oil	55 litres (Value Rs. 8,000)
2	Mauha seed	70 Quintals (worth Rs. 19,000)
3	Gum	280 quintals (worth Rs. 3 lakhs)

7. *Gondwana Paints and Minerals Ltd.*—The Corporation had also taken up the Sick Unit named M/s. Gondwana Paints and Minerals Limited located at Kamptee wherein majority of shares are held by Government of Maharashtra. This unit comprises of two distinct activities viz. Mineral grinding and paints manufacture. After its necessary renovation to civil, mechanical and electrical equipments and accessories, unit has commissioned its Raymond Mill for crushing minerals. Through its paints division, it would be able to manufacture various paints such as synthetic enamel, dry distempers, oil bound distemper,

etc. The Corporation would now enter into the market of paints in commercial way very soon.

Achievements in the year 1977-78 and the targets fixed for 1978-79 are as under :—

Serial No.	Achievements in 1977-78	Targets for 1978-79
1 Mineral Grinding	.. 1500 MTS.	.. 4200 MTS.
2 Paints ..	* 5000 Litres	.. 2,04,000 Litres
3 Expected turnover	.. Rs. 0.94 lakhs	.. Rs. 34.43 lakhs

*Being a 1st year of production, achievements cannot be compared with next year's targets.

8. *Carpet Weaving Project.*—Considering the vast potential for export of carpets, the feasibility of carpet weaving project was studied by Corporation in consultation with SICOM. It was felt if adequate training facilities are provided, the non-traditional communities also could be encouraged to take carpet weaving and increase India's share in export market. The traditional handloom weavers community in Vidarbha could change over to carpet weaving. Keeping this view in mind, Corporation decided to set up this Project with the help of All India Handicrafts Board.

The project will be implemented in 1978-79.

The targets fixed for the year 1978-79 are as under:—

Serial No.	Description	Targets fixed for 1978-79
1	Centres to be established ..	40 Nos. (20 centres sanctioned for the year 1977-78 and 20 to be sanctioned for 1978-79).
2	No. of boys and Girls to be trained ..	2000 Nos.
3	Estimated cost of project 56 lakhs. for 40 centres.	Rs. 56 lakhs.

9. *Powerloom Project.*—The project is being mainly taken to provide employment to local weavers who are presently working on handlooms. Further, a central processing house would also be set up to ensure more scope for marketing of the products. This will be implemented in phases. First phase will be taken up 1978-79 and work of registration of society and construction of process house will be taken in hand.

10. *Khandaari Project.*—The cash crop of sugarcane would benefit more to the large number of cultivators because of the high returns compared to any other crop. The agriculturists of this area did not cultivate this crop, as there was no market. It was, therefore, decided to set up the units for Khandaari

Manufacture at Sakoli and Husnapur in Bhandara and Wardha districts. This scheme will be implemented in 1978-79. 14,000 tons of sugarcane will be crushed in each project per year. Production of sugar and Gur of each project will be thousand tons per year worth Rs. 30 lacs. The total investment in these two projects will be around Rs. 35 lakhs.

11. *Tannery Project.*—Due to the large potential of cattle population and availability of leather in this region, Corporation decided to set up a project of leather tannery. The Corporation had already entered into an agreement with the collaborator and very soon the company will be registered under the Companies Act for establishing the unit.

The first phase of the Project is to be implemented in 1978-79. Production of first stage will be 500 skins per day (Investment Rs. 13.22 lacs. Employment 48, workers production value Rs. 25.5 lacs.)

12. *Sulphuric Acid Project.*—Corporation has under consideration proposal to set up 100 TPD plant of Sulphuric Acid for which project report is under preparation.

13. *Fly Ash Project.*—Corporation has under consideration proposal to set up the project for the manufacture of bricks, pipes and flooring tiles by utilising the fly ash available at the Koradi Thermal Power Station.

Promotional Role of Corporation.

1. *Training Programme.*—In order to create the entrepreneurship as a promoter of industrialisation. The training programmes has been started by the Corporation. Two programmes were conducted in the year 1977-78 and 4 such programmes will be conducted for the year 1978-79. 93 entrepreneurs took advantage of this programme. Entrepreneur gone for self-employment in 1977-78 were 12 and 41 Entrepreneurs have taken effective steps.

2. *Employment Promotion Programme.*—Corporation is implementing the scheme for educated unemployed and during the 1977-78, 1,784 cases were sanctioned and seed money amounting to Rs. 45 lakhs was disbursed. In 1978-79 it is estimated to sanction 3,950 cases and estimated disbursement is likely to be Rs. 97.50 lakhs.

3. *Mini Industrial Estates.*—Corporation while creating entrepreneurship also gave a thought to the problems of land and sheds particularly in such places where neither a co-operative Industrial Estate nor a MIDC area is developed. It has, therefore, decided to set up mini Industrial Estate composed of 10 to 12 small sheds with infrastructural facilities such as built up space, roads, water supply, electricity, etc. The industries located therein will be based mainly on locally available raw material and generally catering to local markets. Majority of the entrepreneurs will be local preferably from Educated unemployed Category.

During the 1977-78 one estate was established and it is proposed to establish

4. *Promotion of Ancillary Industries.*—To have balanced industrial development, diffusion of ownership and decentralization and dispersal of industries, the process of ancillarization is an important means by which effective attempt could be made to develop small scale sector in an organised manner, with an around market support.

Attempts are, therefore, continued to promote ancillaries specially with the help of large public sector undertakings who need number of items in large quantity with a specialised skill.

With this object, considering the demands of Ordnance Factories located in Vidarbha, a plant Level Committee was set up, of which, the Managing Director, Development Corporation of Vidarbha Limited, is the Chairman and the General Managers of Ordnance Factories, Joint Director of Industries, Bank of India, Bank of Maharashtra, State Bank of India, Small Industries Service Institute and Maharashtra Small Scale Industries Development Corporation are the members. With the assistance of this committee ancillary Industries are being encouraged.

5. *Sick Unit Cell.*—While encouraging the new entrepreneurs to set up their unit, it is observed that there is alarming proportion of sickness in the existing industrial set up and need to be dealt on emergency basis.

Corporation, therefore, set up a Sick Unit Cell of it's own and requested the regional heads/other Organisations such as SICOM, MSFC, Directorate of Industries, etc., to join the cell to review the cases of each sick unit so as to decide and persue the strategy of revival in each industrial case.

6. *Package Scheme of Incentives.*—The Package Scheme of Incentives is being implemented for the benefit of Small Scale Industries from 1st April 1977. Through this schemes, Corporation give interest free loan @ 8 per cent of fixed assets or sales tax liability whichever is lower.

7. *Special Capital Incentive Scheme.*—With a view to achieve a balanced development of all regions and also to accelerate the process of dispersing industries, Government of Maharashtra introduced Special Capital Incentive Scheme on the lines of Central Government Subsidy Scheme at certain selected places.

The Government entrusted this scheme to Corporation for implementation from 17th September 1977. Through this scheme, Corporation offers Incentive for setting up new industrial unit which are located in MIDC areas. Government and Co-operative Industrial Estates etc. Incentive will be in the form of Interest free long term loan to the extent of 15 per cent of the fixed assets subject to maximum of Rs. 15 lakhs repayable in 5 equal annual instalments after expiry of 12 years from the date of disbursement.

8. *Capital Participation.*—In order to develop and encourage entrepreneurship in this region, this Corporation also participates in entrepreneurs venture.

In the year 1977-78 two units were assisted with share capital of Rs. 2.5 lakhs.

8. WESTERN MAHARASHTRA DEVELOPMENT CORPORATION LIMITED, PUNE

The Western Maharashtra Development Corporation Ltd. known as WMDC, was incorporated on 3rd December 1970 with nine districts of Pune, Ahmednagar, Nasik, Jalgaon, Dhule, Sangli, Solapur, Kolhapur and Satara known as Western Maharashtra Region. The authorised capital of the Corporation is Rs. 300 lakhs and paid up capital is Rs. 184·61 lakhs including Rs. 50·61 lakhs the capital cost of Chitali Distillery.

Main Objectives and Role.—The Corporation's main objective is to promote, encourage and assist orderly establishment, growth and development of industries and industrialisation in its area. The main role of the Corporation is therefore a catalyst bringing together entrepreneurs and opportunities of industrial development available in its region for a manifold objective of utilisation of resources, encourage agro-industries, ancillary industries, promote employment and achieve a balance between the rural and urban areas so far as industrial development is concerned.

During the year 1977-78 the Corporation helped the following units with equity capital:—

(1) *Ajintha Pharmaceuticals Ltd. Jalgaon.*—Total cost Rs. 55 lakhs. This project has been taken up in joint sector in collaboration with the Haffkine Bio-Pharmaceutical Corporation. The unit is coming up at Jalgaon. WMDC has paid Rs. 4 lakhs in 1977-78. The project has employment potential of 110 workers.

(2) *Bhawani Bricks and Tiles Ltd. Bhor.*—This unit has been set up at Bhor in the backward Western Ghat Area of Pune District for Manufacturing bricks and tiles from silt at Bhor Dam, WMDC has decided to contribute Rs. 1 lakh out of the total cost of Rs. 15 lakhs of the project. Out of this Rs. 0·50 lakh have been paid during 1977-78 and the balance is being paid in 1978-79. This project has employment potential of 200 workers.

(3) *Kolhapur Axles Pvt. Ltd. Kolhapur.*—This project has come up at Kolhapur. Out of the total cost of Rs. 60 lakhs of this project WMDC has contributed Rs. 3 lakhs out of which Rs. 0·75 lakh have been contributed during 1977-78. The project has employment potential of 150 workers.

(4) *Khambete Kothari Cans and Allied pvt. Limited, Jalgaon.*—WIMDC has contributed Rs. 2 lakhs out of the total cost of Rs. 45 lakhs. Out of this Rs. 2 lakhs Rs. 0·30 lakh were paid in 1977-78. The project has employment potential for 40 workers.

WMDC's own Schemes

(1) *Cross breeding of Cows*.—WMDC has spent Rs. 0.79 lakh on this scheme during 1977-78. Out of 80 Centres contemplated under the scheme 8 Centres have been set up. During 1977-78, 1297 artificial insemination took place and 69 female and 54 male cows were born during the year. The Corporation intends to set up 10 more centres and spent Rs. 10 lakhs on this activity during 1978-79. As an auxiliary activity the Corporation has conducted training class for dairy keeping and 160 persons mostly educated unemployed have been trained during 1977-78 and 300 to 400 persons are expected to undergo such training during the year 1978-79.

(2) *Chitali Distillery*.—The Government Distillery at Chitali in Ahmednagar District was transferred to WMDC on 1st January 1977. This is a old unit required extensive renovation at an estimated cost Rs. 50 lakhs for its efficient working. During 1977-78 Corporation has spent Rs. 19.11 lakhs and during 1978-79 Rs. 15 lakhs will be spent. The Distillery has produced 1,15,51,055 bulk litres of industrial alcohol costing Rs. 72,16,179 and 15,91,280 bulk litres of country liquor costing Rs. 17,83,112 during the year 1977-78.

(3) *Watch Assembly Unit (HMT)*.—This project with total cost of Rs. 30 lakhs and WMDC's contribution of Rs. 10 lakhs has been taken up at Kolhapur with technical collaboration of the Hindustan Machine Tools Ltd. Bangalore. WMDC has spent Rs. 1.74 lakhs during 1977-78 and the remaining amount of Rs. 8.26 lakhs will be spent in 1978-79. The project has employment potential of 105 workers mostly handicapped persons and ladies.

New Projects which are being taken up in 1978-79

(1) *Jath Khandasari, Sangli District*.—Total cost Rs. 14.75 lakhs, WMDC's contribution Rs. 0.72 lakh which will be paid in 1978-79. The project contains the employment potential of 177 workers.

(2) *Size Control Gauges, Ahmednagar*.—Project cost Rs. 39 lakhs. WMDC's contribution Rs. 1.25 lakhs which will be paid in 1978-79. The project has employment potential of 65 workers. The product namely "precision gauges" is a import substitute item with assured market. The production is expected to commence in 2-3 months or even earlier.

(3) *Kulkarni Alloy Casting, Ahmednagar*.—The total cost of the project is Rs. 27 lakhs. WMDC's share is Rs. 0.80 lakh which will be paid in 1978-79. The production of steel casting is expected to be commenced by September 1978.

(4) *Watch Cases*.—Total estimated cost Rs. 147 lakhs, WMDC's contribution Rs. 48.20 lakhs. Rs. 20 lakhs is likely to be paid in 1978-79.

(5) *Dehydration of Grass (Cattle Feed)*.—This project is proposed to be taken up in Dhule or Satara District. Total cost is Rs. 75 lakhs. WMDC's contribution Rs. 14 lakhs, out of which Rs. 10 lakhs are proposed to be spent during 1978-79.

(6) *Fly Ash Bricks*.—This project is to be taken at Ekhlahare in Nasik District. Total Cost Rs. 6 lakhs. WMDC's contribution Rs. 2 lakhs, Rs. 1 lakh will be spent during the year 1978-79.

(7) *Tussar Silk and Sericulture*.—This will be taken up in Kolhapur or Satara District Western Ghat Area. Total cost Rs. 10 lakhs out of which Rs. 3 lakhs will be spent in 1978-79.

(8) *Powerloom Project (Ahmednagar/Kolhapur/Nasik/Jalgaon)*.—Total cost Rs. 96 lakhs. WMDC's contribution is Rs. 24 lakhs. Rs. 12 lakhs will be spent during 1978-79.

(9) *Seed Capital Loan to Educated Unemployed Entrepreneurs*.—During 1977-78 the Corporation disbursed Rs. 72.56 lakhs to 2261 Educated Unemployed entrepreneurs. During 1978-79 the Corporation intends to help 3,000 to 4,000 educated unemployed entrepreneurs with Rs. 90 to 100 lakhs. During the year 1977-78, 1,440 entrepreneurs mostly educated unemployed visited the Corporation's Consultancy Wing and they were given required information.

(10) *Mini Industrial Estates*.—Land for MIE at Shripur in Dhule District and Raver in Jalgaon District has been acquired. Proposal for land at Yeola in Nasik District has been approved and it will be taken up in possession soon. Proposal for land for MIE at Tasgaon (District Sangli) Erandol, (Jalgaon District) Parner, (Ahmednagar district) have been forwarded to the Collectors of the districts and for land at Karmala (District Solapur) and Saswad (District Pune) have been forwarded to the Urban Development and Public Health Departments for clearance. MIE's at all the above places will come during 1978-79 and WMDC intends to spend Rs. 10 lakhs on this during the year.

During the year 1977-78 Special Programme for Entrepreneurship Development were arranged at Nasik (one each), Kolhapur (one each) and Sangli (2 each). Out of two at Sangli one was conducted entirely for backward class entrepreneurs. Besides the above activities the Corporation actively participates in coordination meetings attended by several State and Regional and District organisations and efforts are made to solve the problems of entrepreneurs such as letter of intent, industrial licence and infrastructural facilities i. e. water, power etc.

9. THE DEVELOPMENT CORPORATION OF KONKAN LIMITED

The Development Corporation of Konkan Limited, is a Government of Maharashtra undertaking established on the 3rd December 1970. The authorised share capital of the Corporation is Rs. 3 crores. The Government of Maharashtra has so far subscribed total capital of Rs. 207.80 lacs for the year ended 31st March 1978. The Corporation started functioning from the 1st February, 1971. The present activities for the year 1977-78 and proposed activities of the Corporation for the year 1978-79 are summarised as follows:

A programme has been launched for identifying entrepreneurs and Entrepreneurial Development Programme where the entrepreneurs will receive guidance in preparation of project reports and their financial assistance applications which should be submitted to the financing institutions at the end of the course if possible.

The Corporation also implements the special capital incentive schemes in respect of the small scale sector wherever it is applied by the Government of Maharashtra.

In addition to the continuing schemes the Corporation has proposed to concentrate on some items of importance to the region. These are briefly as follows:

- (1) Dairy development, artificial insemination and animal care.
- (2) Horticultural development and plantations of commercial tree crops.
- (3) Project for leather development.
- (4) Project for fisheries development.
- (5) Project for salt production.
- (6) Establishment of powerloom units.

Work has begun to some extent on the artificial insemination schemes. Attempts have already been successfully made in propagating coconut, cocoa and mango grafting.

These are being intensified. A feasibility study for leather projects has been received and can be implemented shortly. Though additional texmarks are not likely to be available, possibilities being explored is obtain powerlooms by shifting the existing capacities from textiles mills which are not functioning to the fullest extent.

The activities are summarised below:—

(1) *Powerloom project.*—96 powerlooms have been set up at Chiplun in the co-operative sector, the Development Corporation of Konkan managing the project. The total cost of the project is Rs. 14 lakhs. The project has been in production since October 1972. 48 weaver families have been rehabilitated in this project. The yarn supplies come from Mafatlal Services Private Limited., They also purchase the cloth woven in the powerlooms. The monthly production of cloth is 1.50 lakh metres approximately. The Corporation is making every attempt to procure more powerlooms.

(2) *Fishmeat Project.*—In collaboration with M/s. Southern Sea Foods Limited., Madras, the company styled Konkan Sea Foods Limited., was set up by the Corporation. The work on construction of the processing plant at Satpati, taluka Palghar, District Thane is in progress. The processing plant will not only process shrimps and other sea foods for export, but it will also debone 'trash' fish and process the meat for export. In addition, the project also proposes to start shrimp culture in the backwaters at Ratnagiri to start with. The total cost of the project is Rs. 60 lakhs. The share capital according to a revised plan may be Rs. 20 lacs instead of Rs. 24 lacs. DCKL has contributed Rs.8.64 lakhs and M/s. Southern Sea Foods have contributed Rs.3.60 lakhs. The rest of the money is expected to be raised by public or private issue and by borrowing from financial institutions like MSFC who have already sanctioned a loan of Rs. 28 lakhs. The plant is likely to be commissioned before the end of the calendar year.

(3) *Glass containers project.*—M/s. Sahyadri Silicon Glass Works Limited has been incorporated with 49 per cent share capital from DCKL, 2 per cent from SICOM, the remaining 49 per cent from promoters and shareholders from Ratnagiri and Kolhapur districts. The total cost of the project is Rs. 1.25 crores. SICOM and MSFC have lent Rs. 65 lakhs as term loan. Working capital is being raised from Banks. The project went into commercial production in September, 1977. The installed capacity of the furnace is 45 tonnes per day. When both lines of machines work, the factory can produce around 90,000 bottles per day. The factory has provided employment to around 350 people and has so far produced and sold bottles worth Rs.21 lakhs.

(4) *Salt Project.*—The Development Corporation of Konkan Limited, has plans to develop about 7,000 acres of land for salt manufacture at Dahanu in Thane district. Government has transferred to DCKL' salt works of M/s MCFC at Saphala, District Thane for a sum of Rs. 50 lakhs which Government provided as additional share capital to DCKL, to facilitate payment to MCFC. The area of Saphala salt work is around 4,000 acres. Actually only about 400 acres are today in operation. DCKL will put to full use the area already developed before proceeding with the development of the rest of the area. DCKL proposes to achieve this by setting up for the implementation of the project a subsidiary company called Konkan Crystal Salt and Marine Chemicals Limited. When both the Saphala and Dahanu salt works are put into full operation, it may be possible also to think of a downstream projects for utilisation of the salt produced.

(5) *Dairy Project*.—The Corporation which has been promised a gift of 500 exotic cattle of Jersey and Holstein frasier varieties from the Australian organisation "For Those Who Have Less", has actually received so far 137 head of cattle. There are seven bulls and the rest 130 are cows. The cattle are today housed in the Aarey Milk Colony and they have already started multiplying having added to the herd around 60 calves.

The gift of a liquid nitrogen plant from CEBEMO is expected to materialise in an year's time. This will facilitate freeing of Semen and its storage in containers for use even in remote areas at appropriate time. Four centres with sub-centres have actually been put into operation in the current month in Ratnagiri and Thane districts. The frozen semen and equipment for its storage has been borrowed from the Government of India centre at Hessargatta in Karnataka. The Corporation has set up a subsidiary under the style "Konkan Dairy Development Corporation" which will be responsible for the implementation of the whole project.

(6) *8-Hydroxyquinoline*.—The Letter of Intent for manufacturing 8-hydroxyquinoline which the Corporation had obtained has been extended for its implementation. The project to be set up in joint sector with Messrs. Indo Orient Agency Pvt. Ltd., will be based on indigenous know how to be obtained from National Research Development Corporation, Lucknow. Land for the project has already been allotted by MIDC. The entrepreneur is finalising his arrangements for purchase of equipment for the factory.

(7) *Coir Industry*.—The Corporation has set up two small coir defibring units one at Aravali, taluka Vengurla and the other at Guhagar both in Ratnagiri District. The investment on these two centres is about Rs. 1.50 lacs. The centre at Aravali has gone into production and has already produced about 90 quintals of coir fibre. It has been offered to Government agency who need coir fibre e.g. the Inspector General of Prisons, Government hospitals, etc., The second centre at Guhagar is likely to go into production in a month's time, as soon as electricity is installed, finally. After the Government Coir centres at Vengurla and Walaval are transferred to the Corporation, it can launch a programme for training cum production of coir products such as ropes, mats, etc.

(8) *Mini-Industrial Estate*.—The Corporation has been entrusted with the responsibility of setting up Mini-Industrial Estates at tahsil headquarters which are not today served by MIDC areas or co-operative industrial estates. The land for Mini-Industrial Estates at Shahapur in Thane district has been allotted by Government recently. The acquisition of land for Mini-Industrial Estates at Kankavali in Ratnagiri district is almost complete and the Corporation expects to get possession shortly. The proposal for acquisition of land at Malwan in Ratnagiri district, Pen and Janjira-Murud in Kulaba district are in progress. Proposals for land for M.I.E. at Mahad are under process. The work on locating suitable Government land at other tahsil headquarters has been taken up. In the alternative, proposals for acquisition will also be started.

(9) *Khandsari project*.—In its capacity of Administrator of Parshuram Sahakari Sakhar Karkhana, a co-operative sugar works located at Chiplun. DCKL was asked to set up a Khandsari unit. The unit has been actually established with a 100 tonne per day crushing capacity. It has been possible in this first year of trial production to crush 4,500 tonnes of sugarcane. The yield has been around 2,500 bags of Khandsari. It is hoped that with the starting of the Khandsari unit it will be possible to persuade more farmers in this area to take to sugarcane cultivation and sale thereof to the Khandsari unit.

(10) *Financial Assistance*.—A number of units have so far been assisted financially either by Capital Investment or Term loans before the Government issued guide lines in the matter. The total investments generated as a result of our investment is around Rs. 714.99 lakhs. The list of assisted units is at annexure 'A'.

Employment Promotion Programme and Allied Schemes

In the year 1977-78, the total number of units assisted with seed money is 413. The district-wise breakup is as follow :—

District	No. of Units	Amount of Seed Money Rs.
Thane	170	15,48,191.00
Kulaba	73	7,11,650.00
Ratnagiri	162	5,40,874.00
		28,00,715.00

The total assistance to units under EPP since the inception of the programme in 1972-73 is Rs. 109.84 lakhs. The number of units assisted is 1,293. The estimated generation of investment is, therefore, Rs. 1,098.40 lakhs.

In the year 1977-78, seed money disbursed under the Western Ghat Development Programme was Rs. 12,250 in favour of six units in Kulaba District.

Interest subsidy to Engineering Entrepreneurs under the Engineering Entrepreneurs Training programme was Rs. 29,662.70 in favour of 3 units, 2 from Thane and 1 from Ratnagiri.

After the State Governments special capital incentive scheme was assigned to the DCKL, it has already disbursed Rs. 4.37 lakhs to 5 units, 4 in Tarapur and one in Roha, who became eligible to receive the special capital incentive loan at 15 per cent of their fixed capital investment. More applications under the scheme are expected to be received and processed in the current year.

The Corporation is separately working on the establishment of data bank and entrepreneurial Guidance Bureau for young entrepreneurs.

It also proposes to set up a cell for assistance in marketing of Konkani products on a more extensive scale and in a more intensive manner in the future without a conflict with the role of MSSIDC in this matter.

The Corporation is again studying the feasibility report prepared by the AFC for Dairy Development project in Konkan which includes setting up of Bull Mother Farms in two districts. The Corporation will plan such central farms where Principal Artificial Insemination Centres will be located in all the three districts of Konkan at suitable sites in consultation with Dairy Development Department. These principal centres will also have suitable sub-centres as might be required for successful implementation of the Dairy Development, Artificial Insemination and Animal Care Project. As is mentioned above, this will be done through the Konkan Dairy Development Corporation.

Entrepreneurial Development Programmes : (E.D.P.) The Corporation held in the year an EDP at Kudal, District Ratnagiri, where about 30 young entrepreneurs participated for a period of 5 days. During this period they prepared their own project reports and financial assistance applications for submission to financing institutions. Similar programmes will be held in all districts of Konkan and at different centres. The next immediate programme is planned for Kulaba District. Earlier, shorter training courses were held at Ratnagiri, Chiplun, Sawantwadi, Pen and Dahanu.

The Corporation is setting up a subsidiary called Plantation Corporation Konkan. The primary objective of this subsidiary will be to promote Horticultural and Tree-Crop Development in all districts of Konkan. This will embrace rubber, mango, cashew-nut, Poplar, eucalyptus etc. This will be organised also as a part of the land utilisation plan which the Corporation is expected to prepare with the help of other institutions and Government Department under a proposal initiated by the Ford foundation. The Corporation will also implement the proposed scheme for Horticultural development which the Government of India are likely to sponsor with the help of the World Bank.

ANNEXURE ' A '

DEVELOPMENT CORPORATION OF KONKAN LTD. BOMBAY

Statement indicating the Assistance given under the Capital participation scheme

Serial No.	Name of the party	Amount invested in lacs	Investment generated Rs. in lacs	Employment generated
A. CO-OPERATIVE SECTOR				
1	Chiplun Powerloom Weavers' Co-operative Society	2.00	13.45	10
2	Kherdi powerloom Co-operative Society Ltd.	0.0002
B. SMALL SCALE INDUSTRIES SECTOR				
1	M/s. Westened Bobbins Private Ltd.	1.00	23.00	267
2	M/s. Sudarshan Electricals Private Ltd.	1.00	10.35	38
3	M/s. Trimourti Bobbins	0.42	2.00	148
4	M/s. Chiplun Aluminium (P) Ltd.	1.50	16.93	60
5	M/s. Goldgate Fashions (P) Ltd.	0.99	10.00	80
		4.91	62.28	

Serial No.	Name of the party	Amount invested in lacs	Investment generated Rs. in lacs	Employment generated
C. MEDIUM INDUSTRIES SECTOR				
1	M/s. Sadhana Nitrochem (P) Ltd. ..	1.49	96.00	30
2	M/s. Sahyadri Silicon Glass Works Ltd. ..	18.35	125.00	450
3	M/s. Hiremath Chemicals (P) Ltd. ..	2.50	46.00	82
4	M/s. Konkan Hotels (P) Ltd. ..	0.65	6.20	31
5	M/s. Chiplun Straw Board (P) Ltd. ..	1.50	22.00	71
6	M/s. Laxminarayan Metals (P) Ltd. ..	0.99	15.20	45
7	M/s. Deccan Plastics (P) Ltd. ..	2.25	27.50	20
8	M/s. Konkan Sea Foods Ltd. ..	8.65	60.00	90
9	M/s. Alasson Pulp and Paper (P) Ltd. ..	5.00	277.00	250
10	M/s. Konkan Gases ..	1.08	49.66	24
		49.37	714.99	

Name of the unit	Amount of Loan given (Rs. in lacs)
1 Chiplun Powerloom Weavers' Co-operative Society, Chiplun	2.00
2 D. V. Vaze and P. D. Vaze and Co. ..	2.00
3 Parashuram Paper and Board Manufacturing Co. Ltd. ..	3.50
4 Bharathi Surgical Private Ltd. ..	2.61
5 Shri A. T. Naik ..	0.02
6 Shri Ram Tile Works ..	1.16
7 Shri L. R. Nare ..	0.05
8 Ashoka Ikegami ..	1.50
9 Konkan Steels Private Ltd. ..	6.38
10 Ruta Food Products ..	0.75
11 Shri M. N. Sabnis ..	0.02
12 Parashuram Sahakari Sakhar Karkhana ..	7.85
13 M/s. Shete Industries ..	0.28
14 M/s. Sahyadri Silicon Glass Works Ltd. ..	10.97
15 Hotel Seven Hills ..	0.08
16 Roha Cold Storage ..	0.80

10. MAHARASHTRA STATE KHADI AND VILLAGE INDUSTRIES BOARD

The Maharashtra State Khadi and Village Industries Board has been constituted under the Bombay Khadi and Village Industries Act, 1960 for the encouragement and promotion of khadi and village industries in the State of Maharashtra.

Functions of the Board

The functions of the Board are—

(a) to start, encourage, assist and carry on khadi and village industries and to carry on trade or business in such industries and in the matters incidental to such trade or business ;

(b) to help the people by providing them with work in their homes and to give loans and other form of monetary help to individuals or societies or institutions on suitable terms ;

(c) to encourage establishment of co-operative societies for khadi and village industries ;

(d) to conduct training centres and to train people there at with a view to equipping them with the necessary knowledge for starting or carrying on khadi and village industries ;

(e) (i) to manufacture tools and implements required for carrying on khadi and village industries and to manufacture the products of such industries ;

(ii) to arrange for the supply of raw materials and tools and equipments required for the said purpose, and

(iii) to sell and to arrange for the sale of the products of the said industries ;

(f) to arrange for publicity and popularising of finished products of khadi and village industries by measures like stores, shops, emporiums or exhibitions etc.

(g) to endeavour to educate public opinion and to impress upon the public the advantages of patronising the products of khadi and village industries.

Finance

The main source of the financial assistance for the development programme of khadi and village industries is the Khadi and Village Industries Commission. The State Government makes available grant-in-aid for organisational expenditure and for research in experimental schemes in respect of Handmade Paper, Beekeeping and Sericulture Industries.

Special Development Programme

Artisans Employment Guarantee Scheme.—The aim of the Scheme is to increase the production potential of rural artisans by giving them tools and equipments and working capital in the form of cash credit, to enable them to increase their earnings. The Board has proposed to cover 2·64 lakhs artisans working in following eight industries in a phased programme :—

- (1) Processing of Cereals and Pulses,
- (2) Village Oil,
- (3) Village Leather,
- (4) Cane and Bomboo,
- (5) Carpentry and Blacksmithy,
- (6) Village Pottery,
- (7) Fibre,
- (8) Wool.

For this purpose, Block Level Multipurpose Co-operative Societies have been organised at the level of each Community Development Block in Maharashtra State. There are 296 Community Development Blocks, out of which Societies have been formed in 294 blocks. Societies could not be formed in the remaining two blocks because of their being located in tribal areas and non-availability of sufficient artisans for formation of such Societies.

The Khadi and Village Industries Commission provides loans for share capital and grant and loan for tools and equipments as well as for construction of godowns through the Board. The State Government also provides share capital contribution to the societies, with a view to strengthen the capital base and increase the borrowing capacity of the societies. The working capital requirements of the artisans are provided by the District Central Co-operative Banks by way of cash credit. So far, 1,03,760 artisans have been enrolled as members of the 294 Block Level Co-operative Societies, out of which the Board has made available share capital loan to 95,096 artisans to the extent of Rs. 86·73 lakhs. The Board has also sanctioned Rs. 51·05 lakhs as loan and Rs. 19·98 lakhs as grant to the artisans for purchase of improved tools and equipments and for construction of godowns and worksheds. The State Government has also provided share capital contribution amounting to Rs. 96·54 lakhs under these 294 Societies since 1972-73 till 31st March 1978. The District Central Co-operative Banks have sanctioned Rs. 378·12 lakhs as cash credit limits to 73,490 artisans, upto March 1978.

(b) *Power Driven Ghanis.*—The Board has undertaken a programme of conversion of traditional bullock driven ghanis into power driven ghanis by the end of March 1977, the Board has sanctioned applications for conversion of about 1200 traditional ghanis into power driven ghanis. With the introduction of these power driven ghanis, the production output of the Village Oil Industry has been increased to a considerable extent. With the increase in the

output of production, the financial needs of this industry have also been increased. During the year 1977-78, the Board has sanctioned an amount of Rs. 46.45 lakhs for the purpose of stocking of oil seeds.

(c) *Gobar Gas Scheme.*—Gobar Gas Scheme is implemented by this Board in the State. Till 1973-74, the finance for the Scheme was made available mainly by Khadi and Village Industries Commission. Now, the finance for construction of gobar gas plants is made available through the Banks. This scheme got a good momentum after the introduction of the subsidy by Government of India. The Government of India gives 20 per cent subsidy for the construction of gobar gas plants since 1974-75. Upto March 1977, 4,634 gobar gas plants were constructed in the State. During 1977-78, the number of gas plants constructed was 1,469 thus bringing the total number of gas plants constructed in the State to 6,103.

(d) *Employment Promotion Programme.*—The Board has been appointed as one of the implementing agencies for this Scheme along with the Regional Development Corporations. During 1977-78, the Board sanctioned seed capital to 576 applicants, out of which 540 applicants were actually disbursed seed capital loan amounting to Rs. 8.69 lakhs.

Future Programme

The future development programme of the Board will be as under:—

(1) To cover 0.79 lakhs artisans from eight industries coming under the purview of Artisans Employment Guarantee Scheme and provide necessary financial assistance to them upto the end of the financial year 1978-79.

(2) To arrange for financial assistance to the artisans under the industries not covered by the Artisans Employment Guarantee Scheme in rural areas through Nationalised Banks under Differential Interest Rate Scheme.

(3) In pursuance of the policy decision of the Government of India, the Nationalised Banks are advancing loans at concessional rates to low income groups for production activities under the Differential Interest Rate Scheme. The persons belonging to the low income groups are advanced loans by the Nationalised Banks at 4 per cent interest. As far as possible, artisans in the rural areas are concerned, they are mainly covered by Artisans Employment Guarantee Scheme. However, the artisans in urban areas will require financial assistance to explore their production potential. The Board has, therefore, decided to help these artisans through Nationalised Banks under the above Scheme.

(4) The Scheme of Interest Subsidy under S.A.R.I. has been transferred to the Board by the State Government from 1st April 1977. The Board has proposed a total provision of Rs. 11.12 lakhs for grant of interest subsidy under the Scheme during the year 1978-79.

(5) As a part of planned development of Sericulture Industry in the State, mulberry cultivation in private sector is being encouraged by the Board.

During the year 1977-78, mulberry cultivation in 72 acres of land was undertaken by the private farmers in the districts of Pune, Ahmednagar, Kolhapur, and Kolaba. This farmers produced 1,375 k.gs. of cocoons during 1977-78. A provision of Rs.1.37 lakhs has been made in the annual plan for the year 1978-79. The targets for the year 1978-79 fixed are additional 30 acres of land under mulberry cultivation and total production of cocoons of 1,700 k.gs.

(6) The Government of India has recently started a programme of setting up 'Tiny Units' under small industries sector. The Board has proposed to disburse Rs. 10.00 lakhs as seed money under the Scheme during the year 1978-79.

१. राज्य औद्योगिक व गुंतवणूक महामंडळ महाराष्ट्र मर्यादित

(१) उद्दिष्ट.—महाराष्ट्र राज्यातील विकसन क्षेत्रामधील औद्योगिक विकासाला चालना देण्याच्या उद्देशाने, महाराष्ट्र शासनाचा अंगीकृत व्यवसाय म्हणून सिकॉमची विकास बँक म्हणून दिनांक ३१ मार्च १९६६ मध्ये स्थापना करण्यात आली. या महामंडळाचे अधिकृत भांडवल २५ कोटी रुपये असून वर्ष अखेरीस ३१ मार्च १९७८ पर्यंतचे भरणा केलेले भाग भांडवल रु. १५.६२ कोटी आहे. उद्योगामध्ये जास्तीत जास्त गुंतवणूक करून त्यायोगे विकसनशील क्षेत्रातील स्थानिक लोकांना जास्तीत जास्त रोजगार मिळवून देणे, ही महामंडळाची मुख्य उद्दिष्टे गाठण्यासाठी सिकॉम राज्याच्या विकसनशील प्रदेशांतील नवीन प्रकल्प सुरू करण्यासाठी, प्रकल्पाचा विस्तार करण्यासाठी, त्यांचे आधुनिकीकरण करण्यासाठी किंवा विकसित क्षेत्रातून विकसनशील क्षेत्राकडे प्रकल्पाचे स्थलांतर करण्यासाठी आर्थिक, तांत्रिक व इतर सहाय्य देते. या उद्देशाकरीता महामंडळाने निवडक औद्योगिक क्षेत्रे विकास केंद्रे म्हणून प्रस्थापित करण्यास व विकसनशील विभाग औद्योगिकरणाच्या ऊंबरठ्यावर येण्यासाठी प्रयत्न करण्याचे धोरण स्विकारले. त्याप्रमाणे नाशिक, रोहा, नागपूर, औरंगाबाद व तारापूर ही विकास केंद्रे विकसित करण्यात आलेली आहेत. आणखी, कुडाळ, चिपळूण, अहमदनगर व जळगांव ह्या केंद्राच्या विकासाचे काम सिकॉमचे प्रवर्तनाचे कार्य विकास केंद्रापुरतेच मर्यादित नसून इतर विभागांतही सिकॉमचे सहाय्य देण्यात आलेले आहे.

(२) सिकॉमच्या सेवा.—सिकॉम विविध प्रकारचे सहाय्य एकत्रित उपलब्ध करीत असून त्यामुळे उद्योजकांच्या पुष्कळथा गरजा भागविल्या जातात. या विविध सहाय्यांमध्ये प्रकल्प निर्धारिकरण, प्रकल्प प्रवर्तन व गुंतवणूक मार्गदर्शन, प्रकल्प स्थान निश्चित सेवा, वित्तिय सहाय्य औद्योगिक संरक्षण सेवा व तांत्रिक सल्ला वगैरे सेवांचा समावेश आहे :

(३) सिकॉमचे कार्य.—महामंडळाच्या प्रवर्तनीय व आर्थिक कार्यक्रमांमुळे महामंडळाच्या स्थापनेपासून म्हणजेच मार्च १९६६ पासून महामंडळाच्या कार्यक्षेत्रात सुरू झालेल्या प्रकल्पांची स्थिती खालील तक्त्यावरून दिसून येईल.

अविकसित क्षेत्रात बांधीलकी स्विकारलेल्या प्रकल्पांची संख्या				एकूण उत्प्रेरीत होण्याची अपेक्षा असलेली	
उत्पादनाच्या अवस्थेतील	बांधकामाच्या अवस्थेतील	प्रकल्पाच्या अवस्थेतील	एकूण	गुंतवणूक (रु. कोटीत)	
३१ मार्च १९७५ ..	११.९८	१.८८	६.०७	१९.९३	५५९.५४
३१ मार्च १९७६ ..	१३.४३	१.९५	६.३१	२१.६९	६७३.९९
३१ मार्च १९७७ ..	१५.५९	१.७९	६.७४	२४.१२	७५९.५५

दिनांक ३१ मार्च १९७७ पर्यंत २४१२ बांधिलकी स्विकारलेल्या प्रकल्पांपैकी १७३८ प्रकल्पांची गुंतवणूक ४२८.६३ कोटी रुपये होणार आहे व ते प्रकल्प त्या दिवशी उत्पादनाच्या किंवा बांधकामाच्या अवस्थेत होते. उत्पादनाच्या अवस्थेतील असलेल्या १५५९ प्रकल्पांचा गुंतवणुकीचा आंकडा रु. ३१३.४५ कोटी आहे आणि रोजगारीची संख्या ८०,२७८ आहे. तसेच १ फेब्रुवारी १९७८ पर्यंत उत्पादन अवस्थेतील प्रकल्पांची संख्या वाढून ही १७०९ पर्यंत गेली असून गुंतवणूक ३७४.९९ कोटी रुपयांची आणि रोजगारीची संख्या ८७,७०२ पर्यंत गेली आहे.

(४) महामंडळाचे एजन्सी कार्य—(अ) सामुहिक उत्तेजन योजना.—महामंडळ राज्य शासनाच्या सामुहिक उत्तेजन योजनेचा एप्रिल १९६९ पासून एजंट आहे. या योजनेखाली महामंडळाने दिलेले संचयी सहाय्य खालीलप्रमाणे आहे :

प्रोत्साहन	३१-३-१९७५	३१-३-१९७६	३१-३-१९७७
१	२	३	४
	रोजी असलेले	रोजी असलेले	रोजी असलेले
	संचयी सहाय्य	संचयी सहाय्य	संचयी सहाय्य

विक्रीकर कर्ज व परतावा :

सहाय्यित प्रकल्प	४३४	५०९	६१७
सहाय्यित प्रकल्पांची स्थिर मत्ता (रु. लाखात)	७०,१८.६६	१३,३६७.२५	१५,२५९.१०
मंजूर केलेली रक्कम (रु. लाखात)	१,१२७.०२	१,७५८.१०	२,२४०.०७
संवितरण केलेले प्रकल्प	३६०	४४३	५१८
संवितरित रक्कम (रु. लाखात)	९२८.८१	१,४०५.५५	१,६७८.५५

विद्युत प्रशुल्क :

सहाय्यित प्रकल्प	३२	३२	३२
मंजूर केलेली व संवितरित रक्कम (रु. लाखात)	२३.८०	२५.९२	२५.९२

शक्यता पाहणी :

सहाय्यित प्रकल्प	११२	११९	१३०
मंजूर केलेली रक्कम (रु. लाखात)	१९.८३	२०.३०	२२.६२
संवितरित केलेली रक्कम (रु. लाखात)	१६.१८	१८.३१	१९.७५

सामुहिक उत्तेजन योजनेखाली सहाय्य मंजूर केलेल्या प्रकल्पांची एकत्रित स्थिती खालील तक्त्यात दाखविल्याप्रमाणे आहे :

पुढील दिनांकास आलेले संचयी सहाय्य	सहाय्यासाठी मान्यता दिलेले प्रकल्प	प्रकल्प खर्च (रु. कोटीत)
३१ मार्च १९७५	१२७६	२२५.९६
३१ मार्च १९७६	१३७२	२६९.८०
३१ मार्च १९७७	१७४७	३६५.७५

सामुहिक उत्तेजन योजनेखाली मिळालेल्या यशाचे माप म्हणजेच ह्या योजनेच्या आर्थिक प्रोत्साहनाखाली दिनांक ३१ मार्च १९७७ पर्यंत एकूण सुमारे १७.२५ कोटी रुपये संवितरित केले आहेत व नंतर जवळ जवळ २१ कोटी रुपये संवितरित करण्याचे महामंडळाचे लक्ष्य आहे.

(ब) केंद्रीय अर्थसहाय्य योजना.—भारत सरकारच्या केंद्रीय अर्थसहाय्य योजनेच्या एकांशिकी एक एजंट म्हणून दिनांक ७ ऑगस्ट १९७३ पासून कार्य करित आहे. या योजनेनुसार महाराष्ट्राच्या औरंगाबाद, चंद्रपूर व रत्नागिरी या जिल्ह्यामध्ये, अधिसूचित केलेल्या दिनांकानंतर स्थापन करण्यात आलेले प्रकल्प, हे विवक्षित अटी व शर्तींना अधीन राहून त्यांच्या स्वीर भांडवली गुंतवणुकीच्या १५ टक्के इतके एक रकमी इत्यानुदान मिळव्यास पात्र आहेत. ह्या योजनेला मिळालेला प्रतिसाद पुढील तक्त्यावरून दिसून येईल :

३१ जानेवारी १९७८ पर्यंतच्या मंजूर ३१ जानेवारी १९७८ पर्यंतची केलेल्या रकमा संवितरित केलेल्या रकमा

जिल्हा	प्रकल्पांची प्रस्तावित स्वीर संख्या	भांडवली गुंतवणूक (रु. लाखात)	अर्थसहाय्याची रक्कम (रु. लाखात)	प्रकल्पांची संख्या	प्रकल्पांची संवितरित रक्कम (रु. लाखात)
औरंगाबाद	..	९१	४३३६.६९	७४	२८५.८८
चंद्रपूर	..	१५	१५५६.१६	१२	३०.३८
रत्नागिरी	..	५५	१२८८.७५	४१	७८.०५
एकूण	..	१६१	७१८१.६०	१२७	३९४.३१

सास भांडवली सहाय्य योजना.—केंद्र सरकारच्या केंद्रीय अर्थसहाय्य योजनेच्या धर्तीवर " सास भांडवली सहाय्य योजना " राज्य शासनाने दिनांक १ ऑगस्ट १९७६ पासून सुरू केली आहे. या योजनेखाली महाराष्ट्र राज्यातील रत्नागिरी, चंद्रपूर आणि औरंगाबाद हे तीन जिल्हे आणि मुंबई व पुणे प्राधिकरण क्षेत्र वगळून इतरत्र कोणत्याही एम.आय.डी.सी. क्षेत्रात अगर शासकीय औद्योगिक आणि शासन पुरस्कृत सहकारी वसाहतीत नवीन उद्योग सुरू करण्याच्या उद्योजकांस बोनस व्याजी कर्ज म्हणून स्थिर मालमतेच्या १५ टक्के परतु जास्तीत जास्त १५ लाख रुपये शासनाकडून मिळतात.

(५) भावी योजना.—उपलब्ध होणाऱ्या साधनसंपत्तीवर अवलंबून १९७८-७९ या वर्षी मंजूर केलेली रक्कम २,००० लाख रुपये आणि संवितरित केलेली रक्कम १,६०० लाख रुपये पर्यंत होण्याची शक्यता आहे. राष्ट्रीय महत्त्व असलेले प्रकल्प प्रस्थापित करण्यासाठी छोट्या उद्योजकांना " इक्विटी अगवान " व अतिशय छोट्या उद्योजकांना " नवांची इक्विटी " अंशदान उपलब्ध करण्यासाठी सिकॉम पूर्ण लक्ष देईल.

(६) अर्थ संकल्पात तरतुदी.—१९७८-७९ या आर्थिक वर्षासाठी ११७५ लाख रुपयांची तरतूद सामुहिक प्रोत्साहन योजनेकरिता केली आहे. तसेच १९७८-७९ या आर्थिक वर्षाकरिता अर्थसंकल्पात २०० लाख रुपये माग भांडवल सहाय्याची तरतूद केली आहे.

२. महाराष्ट्र राज्य वित्तीय महामंडळ

महामंडळाच्या कार्याची टिप्पणी

१. थोडक्यात पार्श्वभूमी.—महाराष्ट्र राज्य वित्तीय महामंडळाची राज्य वित्तीय महामंडळे अधिनियम, १९५१, या केंद्रीय अधिनियमान्वये स्थापना झालेली आहे. राज्य पुनर्रचनेनंतर १४ ऑगस्ट १९६२ रोजी त्याची पुनर्रचना करण्यात आली. या महामंडळाचे कार्यक्षेत्र संपूर्ण महाराष्ट्रात पसरलेले आहे. गोवा, दमण व दीव या संघराज्य क्षेत्रात त्याच्या कार्यक्षेत्राचा विस्तार करण्याच्या प्रयोजनार्थ केंद्र सरकार व महाराष्ट्र आणि गोवा सरकार ह्यांनी उभयपक्षी मान्य केलेल्या एका व्यवस्थेनुसार जुलै १९६४ मध्ये या महामंडळाने त्या क्षेत्रात आपल्या कार्यक्षेत्राचा विस्तार केला आहे. या महामंडळाचे अधिकृत भांडवल १० कोटी रुपये असून वर्ष अखेरीस ३१ मार्च १९७८ रोजी भरणा भागभांडवल ६.२५ कोटी रुपये होते.

२. कामकाजाचे स्वरूप.—लघु व मध्यम उद्योगांना जमीन, इमारत यांसारख्या स्थिर मत्ता व प्लॉट आणि मशिनरी संपादन करण्यासाठी वित्तीय सहाय्य देणे हे महामंडळाचे प्रमुख काम आहे. महामंडळ खेळत्या भांडवलासाठी कर्ज देत नाही. वर निर्दिष्ट केलेल्या अधिनियमानुसार महामंडळ लिमिटेड कंपन्यांना ३०.०० लक्ष रुपयांपर्यंत व प्रोप्रायटरी व पार्टनरशिप फर्मना १५.०० लक्ष रुपयांपर्यंत कर्ज देऊ शकते. सदर अधिनियमात व्याख्या केल्याप्रमाणे असलेल्या सर्व औद्योगिक संस्थाना महामंडळाचे कर्जविषयक सहाय्य मिळू शकते. स्थूलमानाने या संस्थामध्ये मालाची निर्मिती, जतन (प्रिझर्वेशन) करणे किंवा त्यावर प्रक्रिया करणे यात गुंतलेल्या, खाणकाम, हॉटेलस- (राहण्याची व जेवण्याची अशा दोन्ही सोयी असलेली) सडकमार्गे किंवा जलमार्गे मालाची किंवा उतारूंची वाहतूक करणे यात गुंतलेल्या, विजेची निर्मिती व वाटप यात गुंतलेल्या आणि देखभाल, दुस्स्ती व चाचणीची कामे करणाऱ्या वर्कशॉप्सचा व्यवसाय करणाऱ्या संस्थांचा समावेश आहे.

३. महामंडळाच्या योजना.—महामंडळ अनेक प्रकारच्या योजना सध्या राबवित आहे. त्यांचा सक्षिप्त तपशील पुढे दिला आहे.

(१) सर्वसाधारण योजना.—ही एक व्यापक योजना असून, तिच्याअनुसार कोणत्याही अर्हताप्राप्त औद्योगिक उपक्रमाला कर्ज मंजूर करण्यांत येतात. लघु उद्योगांना २५ टक्के व मध्यम उद्योगांना ३५ ते ५० टक्के माजिन वर कर्ज मंजूर करण्यांत येतात. सामान्यतः कर्जाची रक्कम १० वर्षांच्या मुदतीत फेडावी लागते. परंतु पहिला दोन वर्षांत मुदलाची रक्कम न फेडण्याची 'सूट' दिली जाते. तथापि, परतफेडीची प्रत्यक्ष मुदत १० वर्षे या मर्यादेच्या अधीन, त्या त्या उपक्रमाच्या- मिळकतीच्या कुवतीनुसार ठेवली जाते. कर्जवाटप झाल्यावर

दर सहा महिन्यांनी ठराविक तारखांना व्याज द्यावे लागते. व्याजाचा दर 'बँक रेट' व इंडस्ट्रियल डेव्हलपमेंट बँक ऑफ इंडियाच्या उसन्या रकमांवरील दराच्या अनुषंगाने ठरविला जातो. सध्या अमलात (सामान्यतः) असलेला व्याजाचा दर १४.५ टक्के असून वेळच्यावेळी परतफेड केल्यास २ टक्के सूट दिली जाते.

(२) मुलभूत कर्ज योजना.—ही योजना नियोजन मंडळाने मागास म्हणून जाहीर केलेल्या महाराष्ट्राच्या पुढील १३ जिल्ह्यांमध्ये व गोवा-दमण आणि दीव संघराज्य क्षेत्रांमध्ये चालू आहे. हे १३ जिल्हे पुढीलप्रमाणे:—

(अ) विदर्भ: चंद्रपूर, भंडारा, बुलढाणा आणि यवतमाळ.

(ब) मराठवाडा: बीड, उस्मानाबाद, परभणी, औरंगाबाद व नांदेड.

(क) पश्चिम महाराष्ट्र: कुलाबा, रत्नागिरी, धुळे व जळगांव.

या जिल्ह्यांमध्ये आयडीबीआयकडून पुनर्वित्त व्यवस्था मिळण्यासाठी पात्र असलेल्या उद्योगांना महामंडळ व्याजाच्या सवलतीच्या दराने कर्ज देते. त्याखेरीज राज्य शासन- (महाराष्ट्र) व्याजावर १ टक्का सहाय्य देते व त्यामुळे या योजनेखालील कर्ज फक्त ८ $\frac{1}{2}$ टक्के दराने उपलब्ध होऊ शकते. परंतु गोव्यामध्ये मात्र गोवा सरकारकडून व्याजावरील १ टक्का सहाय्य अजूनपर्यंत मिळत नसल्यामुळे ९ $\frac{1}{2}$ टक्के दराने कर्ज देण्यात येतात.

(३) केंद्रीय अर्थ सहाय्य.—चंद्रपूर (विदर्भ), औरंगाबाद (मराठवाडा), रत्नागिरी (पश्चिम महाराष्ट्र) आणि गोवा संघराज्य क्षेत्र या ठिकाणच्या औद्योगिक उपक्रमांना वर नमूद केलेल्या सवलतीच्या व्याजाच्या दराशिवाय प्रकल्पाच्या भांडवली खर्चाच्या १५ टक्के इतके अर्थसहाय्य केंद्राकडून मिळते.

(४) प्लॅन्ट व मशिनरी आयात करण्यासाठी जागतिक बँकेच्या कर्जाची योजना.—महामंडळ या योजनेखाली जागतिक बँकेचे सदस्य असलेला कोणताही देश व स्वित्झर्लंड यांच्याकडून प्लॅन्ट व मशिनरी आयात करण्यासाठी वित्तीय सहाय्य देते. या योजनेमुळे प्रामुख्याने छोट्या कर्जदारांना अद्यावत प्लॅन्ट व मशिनरी शीघ्रतेने आयात करणे शक्य झाले आहे. जागतिक बँकेचे कर्ज डिसेंबर १९७८ पर्यंत मिळू शकेल. १९७७-७८ या आर्थिक वर्षात महामंडळाने या योजनेखाली एकूण ५२ जणांना ४.३९ कोटी रुपयांचे कर्ज मंजूर केले.

(५) तंत्रज्ञ सहाय्य योजना.—कोणत्याही मान्यताप्राप्त संस्थेमधून पदवी किंवा पदविका (डिप्लोमा) मिळविलेल्या व उत्पादनाच्या क्षेत्रातील किमान ३ वर्षांचा अनुभव असलेल्या तंत्रज्ञांना या योजनेखालील सहाय्य मिळू शकते. परंतु जर तंत्रज्ञ अर्हताप्राप्त नसला तर तो किमान शिकलेला असावा व उत्पादनाच्या नियोजित क्षेत्रातील किमान ५ वर्षांचा अनुभव त्याच्या गाठी असावा. या योजनेखालील कर्ज जास्तीत जास्त १२ वर्षांमध्ये परत फेडावे लागते व पहिली २ वर्षे परत फेडीची सूट मिळते. १९७७-७८ या आर्थिक वर्षात महामंडळाने या योजनेखाली एकूण १९ जणांना ३७.४८ लक्ष रुपयांचे कर्ज मंजूर केले.

(६) तरुण तंत्रज्ञांना आर्थिक सहाय्य:—या योजनेखाली पदवी किंवा डिप्लोमा धारण करणाऱ्या किंवा आय. टी. आय. प्रशिक्षण असून ३ वर्षांचा अनुभव असलेल्या तंत्रज्ञांना १५ टक्के मार्जिनवर १.५० लक्ष रुपयांपर्यंतची कर्जे दिली जातात. होतकरू व गरजू व्यक्तींना ७.५ टक्क्यांपर्यंत बीज भांडवल सहाय्यही देण्यात येते.

(७) सुशिक्षित बेकारांना वित्तीय सहाय्य.—या योजनेखाली सुशिक्षित बेकारांना वित्तीय सहाय्य दिले जाते.

(अ) मागास क्षेत्रात ५ टक्के माजिनवर व विकसित क्षेत्रात १० टक्के माजिनवर ऑटोरिक्षा घेण्यासाठी १०,००० रुपये पर्यंत कर्जाच्या रूपाने; आणि

(ब) मागास क्षेत्रात ५ टक्के माजिनवर व विकसित क्षेत्रात १० टक्के माजिनवर प्लॉट व मशीनरीच्या खरेदीसाठी रुपये ५०,००० पर्यंत कर्जाच्या रूपाने दिले जातात. १९७७-७८ या आर्थिक वर्षात महामंडळाने या योजनेखाली एकूण ५३७ जणांना १.८९ कोटी रुपयांचे कर्ज मंजूर केले.

(८) वाहतूक कर्जे.—या योजनेखाली जड वहाने, प्रवासी टॅक्सीज आणि बसेस व डिलिव्हरी व्हॅन्स वगैरे खरेदी करण्यासाठी कर्जे दिली जातात. ही कर्जे ४० टक्के माजिनवर दिली जातात. परंतु लायक प्रकरणी माजिनची मर्यादा शिथिल करून २५ टक्के ठेवली जाते. ही कर्जे ४ वर्षांमध्ये ३८ मासिक हप्त्यांमध्ये फेडावी लागतात. पहिल्या दोन महिन्यांमध्ये व दरवर्षी पावसाळ्यात दोन महिने परत फेडीची सूट दिली जाते.

(९) बीज भांडवल सहाय्य योजना.—या योजनेखाली प्रोप्रायटरी व पार्टनरशिप फर्मना विशेषतः लघु उद्योग क्षेत्रातील तांत्रिक उद्योजकांना अवघा १ टक्का सॉल्डि चार्ज घेऊन व प्रायव्हेट लिमिटेड कंपन्यांना त्यांच्या रिडिमिबल प्रेफरन्स शेअर्समध्ये रक्कम गुंतवून सुलभ कर्जाच्या रूपाने सहाय्य दिले जाते. कंपन्यांच्या बाबतीत ६ टक्के डिव्हीडंड जाहीर करण्याचे बंधन राहते. प्रत्येक प्रकल्पाला देण्यात येणारी मदत प्रकल्पाच्या खर्चाच्या २० टक्के किंवा २ लाख रुपये यापैकी जी रक्कम कमी असेल त्या मर्यादित अधिक प्रमाणात दिली जात नाही. या बीज भांडवलाच्या परत फेडीची सुरुवात करण्यासाठी ५ वर्षांची माफी (Moratorium) दिली जाते. १९७७-७८ या आर्थिक वर्षात ही योजना उशीरा कार्यान्वित झाली असतांनाही महामंडळाने एकूण १६ तांत्रिक उद्योजकांना ७.०० लक्ष रुपयांचे कर्ज या योजनेखाली मंजूर केले.

(१०) लघु उद्योगांच्या आधुनिकीकरणासाठी सबलतीच्या दराने वित्तीय सहाय्य.— या योजनेखाली, महामंडळाचे सहाय्य मिळालेल्या व गेली किमान ५ वर्षे कार्य करीत असलेल्या उपक्रमांना सबलतीच्या वित्त पुरवठ्यासाठी पात्र धरले जाते. मात्र आधुनिकीकरणामुळे त्या उद्योगाची उत्पादन क्षमता सुधारली पाहिजे, उत्पादनाचा दर्जा सुधारला पाहिजे आणि किंवा उत्पादनाचा खर्च कमी झाला पाहिजे किंवा उत्पादनात विविधता आली पाहिजे, अथवा डिझाईन सुधारल्यामुळे किंवा तंत्रज्ञान बदलल्यामुळे उत्पादन क्षमता वाढली पाहिजे. ज्या प्रकरणी आय.डी.बी.आय. कडून पुनर्वित्त व्यवस्था उपलब्ध होऊ शकते त्या प्रकरणी आय.डी.बी.आय. च्या पुनर्वित्त व्यवस्थेच्या दरापेक्षा १ टक्का अधिक इतका दर आकारला जातो.

(११) विकास वित्त पुरवठा योजना.—या योजनेखाली विद्यमान तसेच नियोजित प्रोप्रायटरी-पार्टनरशिप फर्मना आणि प्रायव्हेट लिमिटेड कंपन्यांना (ज्यांच्याकडे विकसनाचे काम अजून व्हावयाचे असेल अशा) ५०,००० रुपयापर्यंत कर्जे देण्यात येतात. परंतु ज्यांच्याकडे विकसनाचे काम आधीच पार पाडण्यात आलेले असेल अशा विद्यमान उपक्रमांच्या बाबतीतमात्र अशा प्रकरणी १ लक्ष रुपयापर्यंत कर्जे देण्यात येते या योजनेखालील कर्ज सहाय्य अवघ्या ८ टक्के दराने दिले जाते. हे कर्ज १० वर्षांच्या अवधीत फेडावे लागते. पहिली ३ ते ५ वर्षे कर्ज फेडीची माफी दिली जाते.

४. कर्ज मंजूरी व कर्ज घाटप.—पुढील तक्त्यांमध्ये गेल्या ३ वर्षांतील कर्जमंजूरी व कर्जघाटप दर्शविले आहे: (१९७५-७६, १९७६-७७ आणि १९७७-७८)

(रक्कम कोटी रुपयांमध्ये)

	१९७५-७६	१९७६-७७	१९७७-७८*
कर्जमंजूरी : एकूण	२६.३१	२७.२३	२७.५१
महाराष्ट्रामध्ये	२३.८८	२४.१०	२४.२७
कर्जघाटप : एकूण	१६.३६	१८.९२	१८.३७
महाराष्ट्रामध्ये	१४.५३	१७.०३	१६.२४
*ताल्युक्ती			

५. महामंडळाच्या कार्याची खास वैशिष्ट्ये.—महामंडळाने आपल्या एकंदर १६ वर्षांच्या कारकिर्दित एकूण १२,४५३ व्यक्तींना एकूण १८६.१९ कोटी रुपयांचे कर्ज मंजूर केले व एकूण ११७.३१ कोटी रुपयांचे कर्ज वितरित केले.

(१) आजवर नेहमीच महामंडळाने लघु किंवा अतिशय छोट्या उद्योगांना आणि मागास किंवा विकसनशील क्षेत्रांतील किंवा क्षेत्रामध्ये स्थापन होणाऱ्या उद्योगांना मदत करण्याकडे सातत्याने लक्ष पुरविले आहे. पुढील तक्त्यामध्ये महामंडळाने या क्षेत्रामध्ये आणि त्या मानाने विकसित क्षेत्रामध्ये मंजूर केलेल्या अर्जा संबंधीची माहिती दिली आहे.

(रक्कम लक्षा रुपयांत)

वर्ष	विकसनशिल क्षेत्रे	विकसित क्षेत्रे	एकूण
१९७५-७६	१,५४६.८०	१,०८३.८२	२,६३०.६२
१९७६-७७	१,८२८.७४	८९४.५१	२,७२३.२५
१९७७-७८	१,७३३.०८	१,०१७.५५	२,७५०.६३

(२) पुढील तक्त्यामध्ये गेल्या ३ वर्षांत लघुउद्योगांना व लघु उद्योगांखेरीज इतरांना मंजूर केलेल्या कर्जासंबंधीची माहिती दिली आहे.

(रक्कम लक्षा रुपयांमध्ये)

वर्ष	लघुउद्योग	लघुउद्योगांखेरीज इतर	एकूण
१९७५-७६	१,५१६.८६	१,११३.७६	२,६३०.६२
१९७६-७७	१,७२०.२३	१,००३.०२	२,७२३.२५
१९७७-७८	१,८३५.९४	९४४.६९	२,७५०.६३

गेल्या वर्षाचे (१९७७-७८) कर्ज मंजूरीचे आकडे पाहिले तर असे दिसते की एकूण कर्ज मंजूरीमध्ये संस्थेच्या दृष्टीने लघु उद्योगांचा वाटा ९२ टक्के असून रकमेच्या दृष्टीने तो ६७ टक्के आहे. १९७७-७८ मधील एकूण कर्ज मंजूरीच्या सुमारे ७५ टक्के (संस्थेच्या दृष्टीने) कर्ज विकसनशील क्षेत्रांना दिली गेली आहेत. आणि रकमेच्या दृष्टीने एकूण कर्ज मंजूरीतील विकसनशील क्षेत्रांचा वाटा ६३ टक्के इतका आहे.

६. १९७८-७९ साठी इष्टांक

१९७८-७९ मध्ये महामंडळ २८.०० कोटी रुपयांची कर्ज मंजूरी करील व २०.०० कोटी रुपयांचे कर्ज घाटप होईल अशी अपेक्षा आहे. महामंडळाला १९७८-७९ या आर्थिक वर्षा करीता रुपये ८५ लाख अर्थसंकल्पीय तरतूद करण्यात आलेली आहे.

३. महाराष्ट्र लघुउद्योग विकास महामंडळ

महाराष्ट्र लघुउद्योग विकास महामंडळाची स्थापना १९६२ साली झाली. सध्या महामंडळाचे आधिकृत भाग भांडवल ५ कोटी रुपये इतके आहे. ३१ मार्च १९७८ रोजी महामंडळाचे एकूण भरणा झालेले (paid up share capital) भाग भांडवल रु. ३,२८,२८,०००.०० इतके आहे. त्यात महाराष्ट्र शासन, गोवा शासन आणि स्टेट ट्रेडिंग कॉर्पोरेशन ऑफ इंडिया यांचा खालीलप्रमाणे भाग आहे :—

(१) महाराष्ट्र शासन	३,०८,१८,०००.००
(२) गोवा शासन	१०,१०,०००.००
(३) स्टेट ट्रेडिंग कॉर्पोरेशन	१०,००,०००.००
			३,२८,२८,०००.००
एकूण			३,२८,२८,०००.००

लघुउद्योगांना सर्वतोपरी सहाय्य करणे आणि लघुउद्योगांचे संवर्धन करणे हे या महामंडळाचे मुख्य उद्दिष्ट असून महाराष्ट्र राज्य तसेच गोवा, दमण आणि दिव केंद्रशासित प्रदेश हे या महामंडळाचे कार्यक्षेत्र आहे. महामंडळाची प्रमुख काय खालीलप्रमाणे आहेत :—

१. लघुउद्योगांना आवश्यक असलेला कच्चा माल उपलब्ध करून त्याचे वितरण करणे.
२. लघुउद्योग क्षेत्रात तयार झालेल्या मालाला बाजारपेठ मिळवून देणे आणि लघुउद्योगांना विक्री सहाय्य करणे.
३. लघुउद्योग क्षेत्रात तयार झालेल्या मालाला परदेशात बाजारपेठ मिळवून देणे-त्याचप्रमाणे आयात व्यापार क्षेत्रात लघुउद्योगांना सहाय्य करणे.
४. हस्तकलेचा विकास करणे.
५. उत्पादन केंद्रे चालविणे.
६. ठाणे जिल्ह्यात वाडा या ठिकाणी लाकडावर आधारित उद्योगांचा विकास करणे.
७. गोदाम व्यवस्था लघुउद्योगाकरिता उपलब्ध करणे.

१९७७-७८ सालात महामंडळाची एकूण उलाढाल २०.६३५ कोटी रुपयांची झाली. यामध्ये प्रामुख्याने कच्च्या मालाचे वितरण, विक्री व्यवस्था, गोदाम व्यवस्था यांचा समावेश आहे.

१. लघुउद्योगांना आवश्यक असलेला कच्चा माल उपलब्ध करणे व त्याचे वितरण करणे

महामंडळातर्फे दुर्मिळ कच्चा माल (लोहित व अलोहित धातु) कोक व कोल व काही रसायने उपलब्ध करून लघुउद्योगांना त्याचे वितरण केले जाते. हे वितरण फक्त ज्या उद्योगांनी संबंधीत जिल्हा उद्योग अधिकाऱ्यातर्फे उद्योग संचालनालयाकडे अर्ज करून कोटा मंजूर करून घेतला आहे. त्यानाच केले जाते. कच्च्या मालाचे वितरण मुंबई आणि निरनिराळ्या विभागांत स्थापन केलेल्या गोदामांद्वारे केले जाते. १९७७-७८ मध्ये कच्च्या मालाची उलाढाल १०.३८ कोटी रुपयांची झाली आहे. १९७८-७९ मध्ये जवळ जवळ ही उलाढाल १२.२० कोटी रुपयांची होईल असा अंदाज आहे.

२. लघुउद्योग क्षेत्रात तयार झालेल्या मालाला बाजारपेठ मिळवून देणे आणि लघुउद्योगांना विक्री सहाय्य करणे

“लघुउद्योगांना विक्री सहाय्य” या योजनेवर प्रामुख्याने भर देऊन जिल्हा-जिल्हात महामंडळाने लघुउद्योगांच्या मालाला बाजारपेठ मिळवून देण्याच्या दृष्टीने प्रयत्न केले आहेत. १९७७-७८ मध्ये या क्षेत्रातील उलाढाल ८.७३५ कोटी रुपयांची झाली. १९७८-७९ मध्ये उलाढाल १३.६० कोटी रुपयांची व्हावी असा अंदाज आहे.

३. लघुउद्योग क्षेत्रात तयार झालेल्या मालास परदेशात बाजारपेठ मिळवून देणे, त्याच प्रमाणे आयात व्यापार क्षेत्रात लघुउद्योगांना सहाय्य करणे

१९७५-७६ पासून महामंडळाच्या निर्यात कार्याला वेग आला. या काळात महामंडळाने निर्यात कार्यात सुधारणा केली. १९७७-७८ मध्ये महामंडळाने रु. २० लाखाची उलाढाल केली आणि १२ लघुउद्योगांना सहाय्य केले. १९७८-७९ मध्ये जवळ जवळ रु. ४० लाख रुपयांची उलाढाल होईल अशी अपेक्षा आहे.

ज्या लघुउद्योगांना कच्चा माल आयात करावा लागतो, त्यांना महामंडळ आयात क्षेत्रात मदत करते. १९७७-७८ मध्ये या क्षेत्रात महामंडळाने ३० लाख रुपयांची उलाढाल केली आणि २० लघुउद्योगांना मदत केली. १९७८-७९ मध्ये १४८.७७ लाख रुपयांची उलाढाल होईल अशी महामंडळाची अपेक्षा आहे.

४. हस्तकलेचा विकास करणे

महामंडळ सध्या दिल्ली, पुणे, नागपूर येथील हस्तकला एंपोरियम चालविते. पणजी येथील एंपोरियमसुद्धा महामंडळाद्वारे चालविला जातो. तसेच सांताक्रुझ विमान तळावरही एक हस्तकला वस्तू केंद्र चालविण्यात येते. या सर्व एंपोरियमपासून १९७७-७८ मध्ये १९.८६ लाख रुपयांच्या वस्तूंची विक्री केली गेली. १९७८-७९ मध्ये ७१.५० लाख रुपयांची विक्री होईल असा अंदाज आहे. मुंबई नगरीमध्येही एक भव्य एंपोरियम उघडण्याचा महामंडळाचा विचार आहे.

५. उत्पादन केंद्रे

शासनाकडून महामंडळाकडे सुपूर्द करण्यात आलेली खालील उत्पादन केंद्रे महामंडळातर्फे चालविली जातात :—

१. छती उत्पादन केंद्र, कोल्हापूर.
२. वूलन ब्लॅकटस् फॅक्टरी, उमरेड.

३. पंठणी केंद्र, पंठण, औरंगाबाद.
४. हिमरू केंद्र, औरंगाबाद.
५. विद्री केंद्र, औरंगाबाद.
६. चमोद्योग केंद्र, सातारा.

महामंडळाने ही केंद्रे ताब्यात घेतल्यापासून त्यात बऱ्याच सुधारणा केल्या व त्या केंद्रांचे आधुनिकीकरण करण्यात आले. या सर्व केंद्रांमध्ये सुमारे १५० कारागिरांना रोजगार मिळत आहे. पंठणी साड्या, हिमरू शाल, विद्री उत्पादने इत्यादि परंपरागत कलाकुसरीच्या वस्तूंची निर्मिती या केंद्रातर्फे केली जाते. महामंडळ ठिकठिकाणी हुस्तकला प्रदर्शने भरवून त्याचप्रमाणे आपल्या विक्की केंद्रांतून सालाला बाजारपेठ मिळवून देते. महामंडळाने ब्लेकेटस्, डीच्या छट्या, पंठणी इत्यादि परंपरागत कलाकुसरीच्या वस्तू निर्माण करीत असलेल्या या केंद्रांचे आधुनिकीकरण करण्याचे ठरविले आहे. १९७७-७८ मध्ये महामंडळाने १२.२२ लाख रुपयांची विक्री केली.

६. ठाणे जिल्ह्यात वाडा या ठिकाणी लाकडावर आधारित उद्योगाचा विकास

महामंडळाने ठाणे जिल्ह्यात वाडा येथे लाकडी वस्तू तयार करणाऱ्या लघुउद्योगांचा समूह स्थापन करण्याच्या दृष्टीने पावले उचलली आहेत. वाडा येथील अशा औद्योगिक वसाहतीमध्ये सुमारे ३० उद्योजक आपले उद्योग सुरू करणार आहेत. प्रत्येक उद्योगामध्ये सुमारे ४ ते ५ लाख रुपये इतकी गुंतवणूक असेल. या वसाहतीमध्ये लाकडी फर्निचर, दरवाजाच्या आणि खिडक्यांच्या चौकटी, पाटीकल बोर्ड्स, फ्लश डोअर्स, क्रीडा साहित्य, टी. व्ही. रेडिओस व तत्सम प्रकारची उत्पादने केली जातील. आठ उद्योजकांना जागेचा ताबाही देण्यात आला आहे. या वसाहतीमध्ये बाँधक सुमारे दीड कोटीची उलाढाल होईल अशी अपेक्षा आहे. त्याचप्रमाणे ४०० हून अधिक स्थानिक आदिवासी कामगारांना या वसाहतीमध्ये रोजगाराची संधी उपलब्ध होईल.

७. गोवाम स्वयंस्वस्था लघुउद्योगाकरिता उपलब्ध करणे

महामंडळाकडून गेल्या तीन वर्षांपासून लघुउद्योग घटकांना गोदाभाची सुविधा उपलब्ध करून देण्यात येत आहे. मुंबई व नागपूर येथे मे. हिंदुस्थान स्टील लि. यांच्याकरिता एजन्सी तत्वावरही महामंडळ कच्चा माल वितरणाचे काम करीत आहे. वागळे इस्टेट, ठाणे येथे एक नवीन गोदाम बांधण्याचे काम महामंडळाने हाती घेतले असून तेथे प्राप्तुष्ट्याने अल्कोहोल रेसिन्फाइड स्पिरिटचे वितरण केले जाईल. १९७७-७८ मध्ये महामंडळाने ७० लाख रुपयांची उलाढाल केली आणि १९७८-७९ मध्ये ७४.३६ लाख रुपयांची उलाढाल होईल असा नंदाज आहे.

इतर कार्ये.—

(अ.) रोजगार चालना कार्यक्रम.—मुंबईत रोजगार चालना कार्यक्रमाखाली सुशिक्षित नेकारांना सहाय्य देण्याचे कार्य महामंडळाने चालू केले आहे. महामंडळाकडे एकूण १९९ अर्जे आले. त्यातील १६७ अर्जे राष्ट्रीयकृत बँकांकडे १९७७-७८ साली सोपविल्यात आले. आणि ८८ उद्योजकांना ४,१९,००० रुपये वाटण्यात आले. (बीज बांडवल) १९७८-७९ मध्येसुद्धा महामंडळ महाराष्ट्र शासनाच्या मदतीने सुशिक्षित नेकारांना सहाय्य देण्याचे कार्य चालू ठेवणार आहे.

(ब.) मे. त्रिमूर्ती कॅन्स लि.

मे. त्रिमूर्ती कॅन्स लि. हा महामंडळाचा पहिलाच संयुक्त प्रकल्प, ठाणे जिल्ह्यात बदलापूर येथे सुरू करण्यात आला आहे. जवळ जवळ १०० लोकांना त्यामुळे रोजगाराची संधी उपलब्ध झाली आहे. १९७७-७८ या वर्षामध्ये महामंडळाने रु. १३.०० लाखाची उलाढाल केली आहे. सन १९७८-७९ मध्ये साधारणतः २० लाखाची उलाढाल करील असा अंदाज आहे. दुष्काऱ्याच्या कॅन्सची निर्मिती व कॅन्स दुस्स्तीची कामे या उद्योगात केली जातात.

(क.) विश्वेश्वरैया इंडस्ट्रियल रिसर्च अँड डेव्हलपमेंट सेंटर.—लघुउद्योग क्षेत्रात तयार झालेल्या मालाला परदेशी बाजारपेठ मिळण्याच्या दृष्टीने कफपरेड, कुलाबा, मुंबई येथे बांधण्यात येत असलेल्या एम. विश्वेश्वरैया इंडस्ट्रियल रिसर्च अँड डेव्हलपमेंट सेंटर या ठिकाणी महामंडळाने सुमारे १३,७०० चौ. फूट एवढी जागा घेतली असून यामध्ये निर्यातक्षम माल ठेवण्यात येईल. निर्यातीसाठी आवश्यक असलेल्या सेवा लघुउद्योग घटकाना उपलब्ध करून देण्यात येतील. भाडे तत्वाद्वारे काही उद्योजकाना लहान गाळे (जागा) दिल्या जातील. आणि जवळ जवळ १०० उद्योजकाना यांचा फायदा होईल अशी अपेक्षा आहे.

सन १९७८-७९ या आर्थिक वर्षाकरिता भागभांडवल वर्गणी म्हणून महामंडळाला रुपये ५० लाखांची अर्थसंकल्पीय तरतूद करण्यात आलेली आहे.

४. महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या कार्याची रूपरेखा

महाराष्ट्र राज्यात उद्योगांची जलद व सुव्यवस्थित प्रस्थापना करणे व त्यांची वाढ व विकास करणेचे कामी उत्तेजन व मदत करणे हे महामंडळाचे उद्दिष्ट आहे. ते उद्दिष्ट साध्य करण्याकरिता महामंडळाने औद्योगिक प्रस्थापना व विकास याना जरूर असलेले रस्ते, पाणीपुरवठा बाहिन्या घालणे, पोलीस चौक्या, अग्निशामक स्थानके, टपाल कचेऱ्या, बँका, टेलिफोन व टेलेक्स, दवाखाने इत्यादी करिता इमारती बांधणे, रस्त्यावर दिवे बसविणे, जलनिःसारणाची व्यवस्था करणे या मूलभूत सोयी पुरविण्याकरिता आपली कार्ये दिग्दर्शित केली आहेत.

२. राज्यातील विविध विभागातील व वसाहतीकरिता लागणाऱ्या जमिनी, संपादन करण्याकरिता लागणारा मोबदला सरकारच्या अंदाज पत्रकातील तरतूदीमधून दिला जाऊन औद्योगिक विकासासाठी महामंडळाच्या ताब्यात दिल्या जातात.

औद्योगिक क्षेत्रांच्या विकासाप्रित्यर्थ जमीन संपादन करणे

३. महामंडळाने नवीन १२ क्षेत्रे विकास करण्याचे योजिले आहे. ती मुरबाड (१३४ हेक्टर), भिवंडी (२९३ हेक्टर), पाताळगंगा (१६० हेक्टर), लोटे परशुराम (५७२ हेक्टर) कुडाळ (अतिरिक्त) (१५९ हेक्टर), सोलापूर (२९० हेक्टर), खराडी (पुणे ४२१ हेक्टर), सातारा (अतिरिक्त) (२२३ हेक्टर), गोकुळ शिरगाव (कोल्हापूर जवळ २१६ हेक्टर), अहमदनगर (अतिरिक्त) (४५० हेक्टर), कामटी कन्हान (नागपूर जवळ १२९ हेक्टर) आणि कमळेश्वर (१२४ हेक्टर) हीत.

४. औद्योगिक विकासाप्रित्यर्थ संपादित करण्यात येणाऱ्या जमिनीसंबंधीचे १९७७-७८ मधील व पुढील साली १९७८-७९ चे प्रस्तावित व प्रत्यक्ष झालेल्या खर्चाची स्थिती पुढील प्रमाणे आहे.

१९७७-७८ साली वार्षिक योजना पत्रकात एकूण ७५ लाख रुपयांची तरतूद करण्यात आली होती. सुधारित अंदाज पत्रकात ही तरतूद नंतर रु. ३५ लाख पर्यंत करणेत आली. १९७७-७८ साली जमीन संपादन करण्याकरिता मोबदला देण्याचा प्रत्यक्ष खर्च सुमारे ३९.२७ लाख रुपये झाला.

५. एकूण (१०) औद्योगिक क्षेत्राकरिता जमीन संपादन करण्याचा मोबदला देणे व काही क्षेत्रांतील या पूर्वीचे ताब्यात आलेल्या व मोबदला रकमा प्रदान करण्यासाठी ४५ लाख रुपयांची तरतूद १९७८-७९ साली करणेत आली आहे. उदा. (१) भिवंडी, (२) सातारा (अतिरिक्त), (३) गोकुळ शिरगांव, (४) कुडाळ, (अतिरिक्त), (५) मुरबाड, (६) खामगांव, (७) रोहा (निवासी), (८) अहमदनगर (अतिरिक्त), (९) उस्मानाबाद, (१०) पाताळगंगा.

क्षेत्रे व बलाहारीमध्ये मूलभूत सोयींसाठी तरतूद

६. एकूण ५८ क्षेत्रे नियोजित करण्यात आली आहेत. ४६ औद्योगिक क्षेत्रातील कामे चालू आहेत. या क्षेत्रांच्या विकासप्रित्यर्थ महामंडळाने ३१ मार्च १९७८ अखेरपर्यंत २५.२९ कोटी रुपये खर्च केले आहेत. त्यापैकी १५.१३ कोटी रुपये अविकसित विभागावर खर्च केले असून विकसित विभागावर १०.१६ कोटी रुपये खर्च केले आहेत. १९७७-७८ मध्ये विकास खर्च पुढीलप्रमाणे झाला आहे :-

विकसित विभाग	१५.५४ लाख रुपये.
विकास होत असलेले विभाग	२१६.५५ लाख रुपये.

पुढील वर्षी ७०९.७७ लाख रुपये विकासप्रित्यर्थ खर्च करण्याचे योजिले असून त्यापैकी ४६७.३४ लाख रुपये अविकसित विभागावर असून २४२.४३ लाख रुपये विकसित विभागाकारिता आहेत.

तयार इमारतींचे बांधकाम

७. उद्योजकांकारिता जमिनीतील प्लॉटस् तयार करण्याशिवाय महामंडळ तयार इमारती बांधून त्या उपलब्ध करून देण्याचा जोराचा प्रयत्न करित असते. महामंडळाच्या औद्योगिक क्षेत्रात अशा इमारती (शेड व गाळे) ६११.३६ लाख रुपये खर्चून बांधण्यात आल्या आहेत. या तयार इमारतीमध्ये गाळे बांधलेल्या इमारती व विविध योजनांतर्गत बांधलेल्या शेडस् अंतर्भूत होतात. १९७८-७९ साली सुमारे १३८.६७ लाख रुपये खर्चून जादा २३५ शेडस् बांधण्याचा कार्यक्रम महामंडळाने हाती घेतला आहे.

महामंडळाच्या पाणीपुरवठा योजना

८. उद्योगास तसेच घरगुती वापराकरिता पिण्याचे पाणी पुरविण्याकरिता महामंडळ आपला स्वतःचा कार्यक्रम म्हणून मोठ्या पाणीपुरवठा योजना हाती घेतो. महामंडळाने आतापर्यंत २७.३१ कोटी रुपये खर्चून अशा ७ पाणीपुरवठा योजना केल्या असून त्याची क्षमता दररोज ११८ दशलक्ष गॅलन आहे. १९७७-७८ साली ८६.१७ लाख रुपये या प्रित्यर्थ खर्च केले. १९७८-७९ साली अशा योजनावर ४७९.५५ लाख रुपये खर्च करण्याचे योजिले आहे. यात ठाणे परिसर, रेवस, रत्नागिरी, बार्वी, पिंपरी-चिबवड, नाशिक इत्यादि यांचा समावेश होतो.

या योजनांपासून मिळणाऱ्या पाण्याची विक्री ही महामंडळाच्या महसुली जमेतील भरीव वाढ होय. १९७७-७८ च्या महसुली जमा रुपये सुमारे ५.३० कोटी रुपये होती. १९७८-७९ साली ती ५.७५ कोटी रुपये होईल असा अंदाज आहे.

जलनिस्सारण योजना

९. जलनिस्सारण योजना या औद्योगिक क्षेत्र विकासाचे कामात अंतर्भूत होतात. अशा जलनिस्सारणाच्या योजना रोह (९८ लाख रुपये) व कल्याण भिवंडी (५ लाख रुपये) येथे पूर्ण झाल्या आहेत. डोंविवली (अदाजित खर्च ६३ लाख रुपये) व ठाणे खाडीपलीकडील क्षेत्र (अदाजित खर्च ४१४ लाख रुपये) या क्षेत्रांत जमिनीखालून जलनिस्सारणाची योजना

चालू आहे. लवकरच अशा योजना तारापूर, सोलापूर व तळोजा येथे हाती घेण्यात येणार असून त्यांचा अंदाजित खर्च अनुक्रमे १७५ लाख, ४५ लाख व १३९ लाख रुपये आहे. १९७८-७९ मध्ये १७४.५९ लाख रुपये खर्च करण्याचा अंदाज केलेला आहे.

औद्योगिक क्षेत्रात समान सुविधांची तरतूद

१०. औद्योगिक क्षेत्रात अनुकूल औद्योगिक वातावरण तयार होण्यासाठी महामंडळ पोलीस चौक्या, अग्निशामक स्थानके, दूरध्वनि व दूरमुद्रक सुविधांची तरतूद करते व त्या इमारती योग्य प्रातिनिधिक संस्थांस भाड्याने देते. पोलीस खात्याकरिता १२ क्षेत्रांत इमारती बांधल्या आहेत. अग्निशामक स्थानके, आगीचे बंब व अग्निशामक दलाकरिता निवासी इमारती २ क्षेत्रांत बांधून पुरविण्यात आल्या आहेत. सातपूर व ठाणे नगरपरिषदांस सातपूर व वागळे वसाहतीमध्ये अग्निशामक स्थानके बांधण्यास महामंडळाने प्रत्येकी १ लाख रुपये देणगी देऊन २ एकरचा प्लॉट उपलब्ध करून दिला आहे. दूरध्वनि व दूरमुद्रक करिताही १२ औद्योगिक क्षेत्रांत इमारती उपलब्ध करून दिल्या आहेत. अहमदनगर व रोहे येथे प्रत्येकी अंदाजित खर्च १.५ लाख रुपये असलेल्या इमारतीचे काम चालू आहे. १९७८-७९ साली अकोला, सातारा, कोल्हापूर, व कुडाळ येथे दूरध्वनि व दूरमुद्रक इमारती बांधण्याचे योजिले आहे.

अनामत घेऊन केलेली कामे

११. महामंडळ, सरकार व इतर स्थानिक संस्थांकडून प्रतिनिधीक तत्वावर बांधकामे स्विकारते. महामंडळाने आतापर्यंत पुढील कामे केली आहेत.—

	रुपये लाखांत
(१) चित्रकलागृह, गोरगांव	१९०
(२) सीप्व् परिसर भारत सरकारचे वाणिज्य खात्याकरिता	२५१
(३) सिकाॅम शेड्स, नाशिक, तारापूर, चिखलठाणे, नागपूर	१०५
पुढील बांधकामेही हाती घेण्यात आली आहेत :—	
(१) महाराष्ट्र राज्य लघुउद्योग विकास महामंडळाकरिता गोदाबे	१०
(२) शेतकी उत्पादनाकरिता बाजारपेठ, पुणे	२८
(३) महाराष्ट्र इलेक्ट्रॉन्स करिता पाणीपुरवठा योजना	१३
(४) महाराष्ट्र हातमाग महामंडळाकरिता शेड्स	१०
(५) मुंबई महानगर प्रादेशिक विकास प्राधिकरणाची कामे	१६

५. महाराष्ट्र राज्य वस्त्रोद्योग महामंडळ मर्यादित कार्याची रूपरेषा

६ सप्टेंबर १९६६ रोजी महाराष्ट्र राज्य वस्त्रोद्योग महामंडळाची महाराष्ट्र शासनाच्या मालकीची स्वयंपूर्त कंपनी म्हणून स्थापना झाली. या महामंडळाचे ३१ मार्च १९७८ रोजी अधिकृत भांडवल म्हणून रु. १० कोटी व भरपाई झालेले भांडवल म्हणून रु. ४.५९ कोटी आहे. कंपनीच्या स्थापनेच्या प्रमुख उद्देशांपैकी काही खाली नमूद केल्याप्रमाणे आहेत.—

- (१) औद्योगिक (विकास व अधिनियम) कायदा १९५१ यान्वये कंपनीकडे संपूर्ण करण्यात आलेल्या आजारी गिरण्यांचे व्यवस्थापन वा इतर अन्य कारणांमुळे ;
- (२) नवीन कापड गिरण्यांची उभारणी.
- (३) वरील कारणांसाठी आर्थिक मदत उभी करणे.
- (४) कापड उद्योग क्षेत्रात सर्वसाधारण सल्लागार म्हणून कार्य करणे.

सध्या महाराष्ट्र राज्य वस्त्रोद्योग महामंडळ खालील ६ आजारी गिरण्यांचे व्यवस्थापन करते :—

(१) नरसिंग गिरजी मिल्स, सोलापूर (NGM)	.. } घटक गिरण्या १ एप्रिल
(२) श्री. शाहू छत्रपती मिल्स, कोल्हापूर (SSCM)	.. } १९७६ पासून.
(३) प्रताप स्पि.वि.अँड मॅन्यु.अमळनेर (PMA)	.. ड्युपम (७५ टक्के भागधारक).
(४) विजय मॅन्यु.कंपनी, बडनेरा (VMC) (औद्योगिक वि व. अधिनियम कायदानुसार)	.. मान्यवर अधिपत्याखाली ८ नोव्हेंबर १९७४ पासून.
(५) पुलगांव कॉटन मिल्स, पुलगांव (PCM)	.. मान्यवर अधिपत्याखाली २५ नोव्हेंबर १९७७ पासून
(६) वेस्टर्न इंडिया स्पि.अँड मॅन्यु.मि.लस, मुंबई (WIM)	.. मान्यवर अधिपत्याखाली २२ जून १९७७ पासून.

सर्व गिरण्यांच्या कार्यक्षमतेबाबतचा तपशिल व कामगारांची रोजची सरासरी खालील माणे आहे :—

चात्या	१,९५,३८०
माग	४,०००
कामगार	१३,७००

याशिवाय दोन गिरण्यांच्या उभारणीकरिता महाराष्ट्र शासनाकडून (भाग भांडवलच्या स्वरूपात) व आर्थिक सहाय्यक संस्थांकडून आर्थिक सहाय्य घेऊन महामंडळ दोन अद्यावत गिरण्यांची उभारणी एक औरंगाबाद (देवगिरी टेक्स्टाईल मिल्स) व दुसरी कळमेश्वर (जिल्हा नागपूर) येथे करीत आहे. अंदाजे ८.२५ कोटी रुपयांचे औरंगाबाद येथील प्रकल्पाचे कामकाज १९७५-७६ मध्ये चालू झाले, ते कार्य आता गतीमान झाले असून ते डिसेंबर १९७८ पर्यंत पूर्ण होईल अशी आशा आहे. या प्रकल्पासाठी महाराष्ट्र शासनाने ३१५ लाख रुपये भाग भांडवलाच्या स्वरूपात देण्याचे कबूल केले असून त्यापैकी १६५ लाख रुपये महामंडळाला मार्च अखेरपर्यंत मिळाले आहेत. महामंडळाने १९७७-७८ मध्ये कळमेश्वर (जि. नागपूर) येथील प्रकल्पाच्या संबंधात प्राथमिक स्वरूपाच्या कामाची सुरुवात उदा. जमीन खरेदी, प्रकल्पाचा आढावा तयार करणे, वगैरे, केली आहे आणि यासंबंधात महाराष्ट्र शासनाकडून महामंडळाला ५ लाख रुपये मिळाले आहेत. या प्रकल्पावर ५ लाख रुपयांपेक्षा अधिक होणारा खर्च आर्थिक सहाय्यक संस्थांनी तात्वीक गुणवत्तेबद्दल व आर्थिक स्थिरतेबद्दल दिलेल्या प्रगती पत्रकानुसार विचारात घेण्यात येईल.

महाराष्ट्र शासनाकडून १९७७-७८ मध्ये मिळालेल्या ५१ लाख रुपये रकमेच्या कर्जांने, नरसिंहीरजी मिल्स, शाहू छत्रपती मिल्स व प्रताप मिल्सच्या नूतनीकरणाचे कार्य (अंदाजे रुपये ५०० लाखाचे) पूर्ण केले जाईल. उरलेल्या तीन गिरण्यांच्या नूतनीकरणाचे कार्य या वर्षी-अगोदरच पूर्ण करण्याचा महामंडळाचा विचार आहे. महाराष्ट्र शासनाने १९७७-७८ साठी ११ लाख रुपये आर्थिक सहाय्य म्हणून वेस्टर्न इंडिया मिल्स व विजय मॅन्यु. कं. बडनेरा या गिरण्यांच्या नूतनीकरणासाठी पुरविले असल्याकारणाने, पुलगांव कॉटन मिलच्या नूतनीकरणाकरीता-महाराष्ट्र शासनाकडून कसल्याही प्रकारची मदत न घेता तो खर्च मिलच्याच खर्चातून भागविण्याचे ठरविले आहे.

वेस्टर्न इंडिया मिल व पुलगांव मिल्सच्या राष्ट्रीयीकरणाचे महाराष्ट्र शासनाचे निवेदन भारत सरकारकडे सोपविण्यात आले आहे, ते साधारणपणे १९७८-७९ मध्ये कार्यान्वित होईल अशी आशा आहे.

महामंडळाच्या व महामंडळाच्या अधिपत्याखाली असलेल्या गिरण्यांच्या खालील प्रकारच्या कार्यांच्या पातळीमध्ये जलद वाढ झाली असून त्यांत १९७८-७९ मध्ये खाली नमूद केल्याप्रमाणे अधिक भर पडेल.

	१९७६-७७ (प्रत्यक्षात)	१९७७-७८ (तात्पुरती)	१९७८-७९ (अपेक्षित)
(१) वार्षिक उलाढाल	२०६७.००	२९४०.००	३५००.००
(२) कपडा उत्पादन मिटर्स लाखात	५३०.४४	६९४.००	७९८.००
(३) बाजारी सूत उत्पादन kgs लाखांत	१८.५७	२३.८०	२७.५०

ज्यावेळी वरील नवीन गिरण्यांच्या प्रकल्पांचे कार्य पूर्ण होईल, त्यावेळी वरील प्रकारच्या कार्य पातळीमध्ये संपूर्णपणे वाढ झालेली दिसून येईल.

सन १९७८-७९ च्या अर्थसंकल्पांत १००.०० लाख रु. भाग भांडवल सहाय्याची तरतूद केली आहे.

६. मराठवाडा विकास महामंडळ मर्यादित कार्याची रूपरेखा १९७७-७८

मराठवाड्यातील पांच जिल्हांसाठी असलेले प्रादेशिक विकास महामंडळ म्हणून मराठवाडा विकास महामंडळाची स्थापना ऑगस्ट १९६७ मध्ये महाराष्ट्र शासनाने केली. महामंडळाचे सन १९७७-७८ ह्या अखेरीस भागभांडवल रुपये ५००.०० लाख आहे व अधिकृत भांडवल रु. ४००.०० लाख आहे. मराठवाड्यातील औद्योगिकरणाचा सुव्यवस्थितरित्या विकास करण्यासाठी उद्योगांचे प्रवर्तन करणे, त्यांना, प्रोत्साहन देणे व मदत करणे, स्वतः आणि सरकारच्या किंवा कोणत्याही कंपनी किंवा मंडळाच्या सहकार्याने उद्योगाचे प्रकल्प तयार करणे ते सुरू करणे किंवा त्यांचे प्रवर्तन करणे आणि उद्योजकांना मराठवाडा विभागात उद्योगधंदे सुरू करण्यासाठी आकर्षित करणे ही मराठवाडा विकास महामंडळाची प्रमुख उद्दिष्टे होत.

महामंडळाच्या सध्याच्या एकूण कार्याचे दोन विभाग होतात. (अ) प्रवर्तकीय सेवा सहाय्य व (ब) औद्योगिक प्रकल्प काढणे.

(अ) प्रवर्तकीय सेवा सहाय्य

(१) उद्योजकता विकास.—गेल्या वर्षी, म्हणजे १९७७-७८ या काळात पांच उद्योजकांना विकास प्रशिक्षण बर्ग व सुशिक्षित बेकारांकरिता चार शिवीरे घेण्यात आली. त्यांपैकी ४३ जणांचे स्वतःचे लघुउद्योग सुरू होण्याच्या मार्गावर आहेत. बाकी उद्योजकांनी आपापले उद्योग सुरू करावे यासाठी महामंडळ त्यांचा पाठपुरावा करीत असते.

या उद्योजकता विकास उपक्रमाद्वारे आणखी तरूण उद्योजक प्रवर्तन आणि विकास अभ्यासक्रमाचा सन १९७८-७९ मध्ये लाभ घेतील अशी अपेक्षा आहे.

(२) प्रशिक्षित मनुष्यबळाची आवश्यकता आणि तांत्रिक शिक्षण.—औद्योगिक प्रशिक्षण शाळा आणि इतर तांत्रिक शैक्षणिक संस्था यामधून मिळणारे तंत्रशिक्षण आणि या विभागात येणाऱ्या नवीन उद्योगांच्या गरजा यामध्ये तफावत दिसून येते. प्रचलित तंत्रशिक्षणात काय उणीवा आहेत हे निश्चित करण्याचा महामंडळाकडून प्रयत्न होत आहे आणि या उणीवा दूर करण्याकरिता आणि शिकविल्या जाणाऱ्या व्यवसायाचे विस्तृतीकरण किंवा वाढ करण्याकरिता तंत्रशिक्षण खात्याकडे सातत्याने प्रयत्न होत आहेत. संज्ञेरीत अधिकाऱ्यांकडून उत्तम प्रतिसाद मिळत आहे आणि येथील आवश्यकता लक्षात घेऊन संकलित प्रकारचे अभ्यासक्रमही सुरू करण्यात आले आहेत.

(३) समन्वय.—कार्यान्वित असलेल्या उद्योगांच्या वित्त, कच्चा माल, विपणन, वीज पुरवठा इ. संबंधी असलेल्या समस्यांची सोडवणूक करण्याच्या हेतूने आठवड्यातील एका ठराविक दिवशी (दर सोमवारी) निरनिराळी खाती आणि मंडळाचे प्रतिनिधी जमतात. आणि संयुक्तरित्या अडचणींचे निवारण किंवा नवीन उद्योगांच्या स्थापनेकरिता मदत करतात. सध्या ज्या प्रकारचे सहाय्य प्रचलित व नवीन उद्योगांना सातत्याने देण्यात येत आहे.

१९७७-७८ या वर्षी समन्वय समितीच्या ४८ बैठकी झाल्या व सुमारे १५० उद्योजकांनी त्याचा लाभ घेतला. ह्याचा आणखी एक फायदा असा होण्याची शक्यता आहे की, सरकारला वीरराज सुधारणा किंवा परिवर्तन करण्याच्या दृष्टीने आवश्यक ती परत माहितीही (फीड बॅक) त्यातून मिळत राहिल.

(४) सहाय्यसूत उद्योगांचा विकास.—जैल्या वर्षी औरंगाबाद येथे २४ सहाय्यसूत व अनुषंगिक उद्योगांना येथील चार मोठ्या कारखान्यांच्या सहकार्यामुळे वाव मिळाला आहे.

(५) उद्योजकांना प्रोत्साहनाची संकलित योजना.—महाराष्ट्र शासनाची उद्योजकांसाठी अनेक प्रकारच्या सवलती अंतर्भूत असलेली एक एकमुठी योजना आहे. तिची अंमलबजावणी शासनातर्फे आजवर सिकॉमकडे होती ती लघुउद्योगांच्या बाबतीत. एप्रिल १९७७ पासून विभागीय विकास महामंडळाकडे दिली आहे. विकास महामंडळाकडे या नव्या जादा कामांसाठी एक नवा कन्व्हि काढला आहे. जबाबदारी वाढली तरी उद्योजकांना प्रोत्साहन व सहाय्य देण्याची एक चांगली योजना महामंडळाकडे आल्याने उद्योजकांची पुष्कळ सोय होईल यात शंका नाही.

सन १९७७-७८ मध्ये एकूण ७५ अर्ज या योजनेखाली महामंडळाकडे आले. त्यातील ३० जणांना अंतिम प्रमाणपत्रे (लेटर्स ऑफ इन्टेट) देण्यात आली तर १६ जणांना पात्रता प्रमाणपत्रे (इसेन्सिअॅलिटी सर्टिफिकेट्स) दिली.

(६) सुशिक्षित नेकारांसाठी स्वयंरोजगाराची योजना.—सन १९७७-७८ या वर्षात एकूण १६०९ घटकांना या योजनेखाली रु. ४१.०० लाख वीज भांडवलरूपी कर्ज म्हणून देण्यात आले.

(७) लघुऔद्योगिक वसाहती.—ज्या ठिकाणी महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या औद्योगिक वसाहती किंवा जागा नाहीत अशा ठिकाणी या योजनेखाली लघुऔद्योगिक वसाहती बांधण्याचे ठरविले आहे. महामंडळाने ग्रामीण विकास केंद्रे विकासाला दृष्टीने शोधून त्या ठिकाणी छोट्या औद्योगिक वसाहती बांधण्याचे काम चालू केले आहे. अशा प्रकारच्या वसाहतीची आंबड, वेंजापूर पराहे येथे बांधकामे सुरू झाली आहेत व लवकरच किनवट व ऊमरी येथील बांधकामास सुरुवात होईल. प्रत्येक वसाहतीत १७-१२ आकाराचे १२ गाळे पाणी व वीज या सोयीसह असतील, यामुळे छोटे ग्रामीण उद्योग घडे या वसाहतीत सुरू होतील सध्याच्या वसाहतीच्या कायचि मूल्यमापन करून सन १९७८-७९ मध्ये आणखी तीन वसाहती बांधण्याचे योजिले आहे.

(८) कृषि उद्योगांचा आराखडा.—ग्रामीण भागात कोणते उद्योग सुरू करणे शक्य आहे, याचा पद्धतशीररीत्या शोध घेण्याकरिता मराठवाडा विकास महामंडळाने कृषि उद्योगांचा आराखडा तयार करण्याचे कार्य होती घेतले आहे. सदर आराखड्याच्या सहाय्याने सभाव्य कृषि उद्योगाची यादी तयार करणे, त्याच्या स्थापनेकरिता सुयोग्य केंद्रांचे निश्चयन करणे, योग्य तंत्र आणि परिमाण निश्चित करणे आणि त्यांच्या संघटनेचे स्वरूप किंवा त्यांच्या अंमलबजावणीसाठी योग्य असलेली पद्धती याबाबत सल्ला देणे शक्य होईल. हा आराखडा चालू अधिक वर्षांखेर पूर्ण होईल अशी आशा आहे.

(१) नवीन उद्योगांचे निदेशन.—सन १९७७-७८ वर्षात एकूण ५ प्रकल्प अहवाल तयार झाले. (१) होजिअरी व सजिकल कोर्टनेचे उत्पादन, (२) सॉल्व्हेंट एक्सट्रॅक्शन प्लॅंट, (३) सिरॅमिक इंजिस्ट्रियल इस्टेट, (४) सायकली तयार करण्याचा प्रकल्प, (५) मिनि-सिमेट प्लॅंट, या अहवालाची छाननी चालू असून त्यांचा अंमलबजावणीच्या दृष्टीने विचार चालू आहे.

(ब) प्रकल्प विभाग

सन १९७७-७८ मध्ये महामंडळाचे चार नवीन प्रकल्प सुरू झाले. औरंगाबाद येथील वर्फाचा कारखाना मे १९७७ पासून चालू झालेला आहे, बीड येथील कातडी कर्मविण्याच्या कारखान्यात (खंडेश्वरी चर्मसंस्कारणी) जून/जुलै १९७७ पासून उत्पादन सुरू झाले. तसेच किनवट येथील मंगलोरी कोले तयार करण्याच्या कारखान्यात नोव्हेंबर १९७७ पासून उत्पादन सुरू झाले. मध्यवर्ती गोपेदास केंद्र हा एक अभिनव प्रकल्प परभणी येथे जून १९७७-७८ मध्ये कार्यान्वित झाला.

चालू असलेल्या निरनिराळ्या प्रकल्पांची माहिती व प्रगती अगदी थोडक्यात खाली देण्यात येत आहे.

(१) संयुक्त यंत्रणा प्रकल्प व वस्त्रोद्योग.—मराठवाडा विकास महामंडळाने आपला प्रथम विकास उपक्रम म्हणून हा प्रकल्प १९७० मध्ये हाती घेतला. याची उभारणी होऊन उत्पादन १९७२ मध्ये सुरू झाले. या प्रकल्पाचे दोन महत्वाचे परस्परपुरक विभाग आहेत. विभागांचे काम विकेंद्रीत असून सुमारे २३०० यंत्रणा मराठवाड्यातील ९ ठिकाणी वसविले आहेत आणि नॉर्दिक येथील मध्यवर्ती प्रक्रिया केंद्र (प्रोसेस हाऊस) जे की, महामंडळाच्या टेक्सटाईल कॉर्पोरेशन ऑफ मराठवाडा या ड्यूयम कंपनीतर्फे चालविले जाते. हा प्रकल्प या भागातील हातमाग विणकरांच्या पुनर्वसनाकरिता स्थापन करण्यात आला व याचा एक हजारवर विणकरांना लाभ होत आहे.

यंत्रणावरील उत्पादन गेल्या वर्षात २.७५ कोटी मिटरसं इतके झाले व येत्या वर्षात ते ४.१५ लक्ष मिटरसं इतके व्हावे असा अंदाज आहे. टेक्सकॉमच्या उत्पादन व विक्रीचा तपशील (३१ डिसेंबर १९७७ अखेर) खालील प्रमाणे :—

कापड प्रक्रिया	४,२१,८५,७६२ मिटरसं.
विक्री मूल्य	रु. १,७६४.६५ लाख.

बरील आकडे गेल्या एकूण १८ महिन्यांतील प्रगती दर्शवितात. टेक्सकॉमचे आर्थिक वर्षे जुलै-जून ऐवजी जानेवारी-डिसेंबर झाल्यामुळे ३१ डिसेंबर १९७७ पर्यंतच्या अठरा महिन्यांची प्रगती दर्शविली आहे. सन १९७८-७९ मध्ये टेक्सकॉम ४२८.४० लक्ष मिटरसं. कापड प्रक्रिया करेल व रु. २१७०.२६ लक्ष किंमतीची विक्री होईल असा अंदाज आहे.

(२) दुग्ध विकास प्रकल्प.—मराठवाड्यात संकरीत गाईची पंदास वाढविण्यासाठी व दुग्ध व्यवसाय वाढेल असे सर्व अनुषंगिक प्रयत्न करण्यासाठी मराठवाडा दुग्ध विकास महामंडळ, मर्यादित ही उप-कंपनी मार्च १९७४ मध्ये स्थापन करण्यात आली. या कंपनीने उरळी काचाने

या भारतीय कृषि-उद्योग प्रतिष्ठानच्या सहकार्यानि संकरीत. गाईची एक उपयुक्त योजना कार्यान्वित केली आहे. पशु संवर्धनाची जगातील अत्याधुनिक टेक्नॉलॉजी मराठवाड्यातील शेतकऱ्यांच्या दारापर्यंत पोहोचविण्याची ती योजना आहे. या योजनेत देवी गाईना डोनेशन मदत कार्यक्रमाखाली आयात केलेले आणि अतिशोधित द्रवरूप नवांत साठविलेले सिद्ध वळूचे बीज वापरून कृत्रिम गर्भधारणा केली जाते. त्या कामासाठी प्रत्येक केन्द्रात प्रशिक्षित पशु-चिकित्सक नियुक्त केले जातात. प्रत्येक पशु चिकित्सकास एक मोटार सायकल, दोन द्रवरूप नव साठविण्याची उपकरणे आणि भरपूर सिद्धाबिजांचा साठा देण्यात येतो. प्रत्येक केन्द्रावर सामान्यतः दोन हजार नवीत गाई करीता काम होते.

मार्च १९७८ पर्यंत ३६ कृत्रिम रेतन केन्द्रातून ७७१ खेड्यांत असलेल्या १५४१० गाईंची गर्भधारणा करण्यात आली. यांत २८०३ गाई गाभण असल्याचे सिद्ध झाले व १८४० संकरीत वासरे जन्मली असून त्यांपैकी ९३२ संकरीत कालवडी आहेत. मराठवाड्यातील एकूण १०० केन्द्रे स्थापन करण्याचे लक्ष्य आहे व त्यायोगे येत्या ३-४ वर्षांत ३५,००० संकरीत गाई निर्माण व्हाव्यात असा अंदाज आहे.

(३) बर्फ तयार करण्याचा कारखाना.—औरंगाबाद येथे दररोज १५ टन अमतेचा एक बर्फाचा कारखाना दुग्ध विकास महामंडळाने स्थापन केला आहे.

दुग्ध विकास महामंडळाने आणखी एक अनुषंगिक काम सुरू केले आहे, ते म्हणजे पशु खात्याचे वितरण. महाराष्ट्र कृषि औद्योगिक विकास महामंडळाने उत्पादित केलेले "सुग्रास" या पशु खाद्याचे शेल्या वर्षात एकूण ८०० मे. टनाचे वितरण यां विभागात केले व यात एकूण रुपये ८.५० लक्षाची उलाढाल झाली.

(४) संकरीत गो-मैदास केंद्र परभणी:—दुग्ध विकास महामंडळाच्या पशुसंवर्धन कार्यक्रमाचा एक सहाय्यक आणि पुरक उपक्रम म्हणून मध्यवर्ती संकरीत गो-मैदास केंद्रे स्थापन करण्याची योजना आहे. ही केंद्रे स्थापन करण्या मागील उद्देश प्राल्यक्षिक आणि संशोधनाची केंद्रे निर्माण करणे, पशु संवर्धन कार्यक्रमात सहभागी होणाऱ्या विविध प्रकारच्या समस्यांचा स्वायत्तिक पाठबळमिद्वर प्रायोगिक अभ्यास करीत राहणे असे आहेत. ही मध्यवर्ती क्षेत्रे संकरीत गो-मैदास कार्यक्रमाची मार्गदर्शक केंद्रे होतील शिवाय प्रत्येक केंद्रातून दरवर्षी उत्तम प्रतीच्या १०० संकरीत गाई भरजू छोटे शेतकरी आणि इतर लोकांना योग्य किंमतीस विकत घ्याव्या असे ठरविण्यात आले आहे.

प्रत्येक मध्यवर्ती क्षेत्रात संकरीतकरीता ५०० देवी गाई ठेवण्यात येतील एका मध्यवर्ती क्षेत्राच्या विकासाचा एकूण अंदाजित खर्च ३७ लक्ष रुपये आहे. चालू वर्षी पहिले मध्यवर्ती क्षेत्र परभणी येथील सरकारी गोरक्षण संस्थेच्या सहकार्याने सुरू करण्यात आले आहे. या संस्थेने ४०० एकर जमीन या प्रकल्पाकरीता दिली असून त्यापैकी १०० एकर ओलिताखाली विहिरी बांधून भागण्यात आली आहे. ४ शेड्स उभारल्या असून १०० वर गाई ठेवण्या आहेत. ही संस्था चारणे पर्यंत हळूहळू वाढविली जाईल. या गाईसाठी लागणारा चारा प्रकल्पाच्या जमिनीवर कोढला जाईल. स्टेट बँक ऑफ हैद्राबादने या प्रकल्पाला रुपये २५ लाख चे कर्ज मंजूर केले आहे.

(५) बर्मोद्योग.—केन्द्रीय कातडी संशोधन संस्था, मद्रास या संस्थेच्या अभ्यासाचा व संशोधनाचा आधार वेवून या विभागात कातडी कमविणे, मेलेली जनावरे जमा करण्याची

केन्द्रे उघडणे, चामड्यापासून जोड किंवा इतर उपयोगी वस्तू तयार करणारे कारखाने उघडणे इत्यादी उद्योगांचे नियोजन करण्यात आले आहे. मराठवाडा चर्मोद्योग महामंडळ, या नावाची एक दुय्यम कंपनी ही योजना कार्यान्वित करण्यासाठी स्थापण्यात आली आहे. या कंपनीचा पहिला प्रकल्प म्हणजे बीड येथे स्थापन केलेला कातडी कर्मविण्याचा कारखाना. दररोज २५० कातडी कर्मविण्याची क्षमता असलेल्या या कारखान्यात जून/जुलै १९७७ पासून उत्पादन सुरू झाले आहे. येथे सध्या ४२ कामगार असून फेब्रुवारी १९७८ पर्यंत एकूण १२,५१५ कातडी कर्मविण्यात आली. ज्यांची किंमत रुपये ६.६८ लक्ष इतकी होईल. सन १९७७-७८ मध्ये १.०० लाख एवढी झाली.

सन १९७८-७९ मध्ये नांदेड येथे आणखी एक मध्यम आकाराचा कातडी कर्मविण्याचा कारखाना काढावयाची योजना आहे. बीड येथील कारखान्यात क्रोम अप्पर लेदर तयार होते. तर नांदेड येथे सोल लेदर तयार करण्याची योजना आहे.

(६) किनवट येथील मंगलोरी कौलाचा कारखाना.—नांदेड जिल्ह्याच्या किनवट या आदिवासी विभागात स्थानिक कच्च्या मालाचा उपयोग करून रोजगाराची निवड असलेल्या आदिवासी कामकऱ्यांना रोजगार पुरविण्याच्या हेतूने विकास महामंडळाने किनवट जवळ दररोज १० हजार कौले तयार करण्याची क्षमता असलेला मंगलोरी कौले तयार करण्याचा कारखाना काढला आहे. या कारखान्याची उभारणी गेल्या वर्षी पूर्ण झाली व नोव्हेंबर १९७७ पासून उत्पादन सुरू झाले. याचा भांडवली खर्च एकूण १९.५० लक्ष आहे. या कारखान्यात कौले व फरशी यांचे वार्षिक उत्पादन सुमारे ३० लाख रुपयांचे होईल. सव्याऱ्याच्या जवळपास कामगारांना प्रत्यक्ष तर तेवढ्याच कामगारांना अप्रत्यक्ष रोजगार मिळू शकिल. सध्या रोज ५ हजार कौलांचे उत्पादन होऊ लागले आहे व सुमारे ७० कामगार आहेत. येथे तयार झालेल्या कौलांचा वापर सरकारच्या गरीबांसाठी बांधण्यात येत असलेल्या झोपड्यांवर होत आहे.

(७) गोदावरी गार्मेंट्स्.—मागास वर्गातील गरजू स्त्रियांना घरगुती स्वरूपाचा रोजगार मिळावा म्हणून व त्यांच्या घरच्या उत्पादनाला पूरक स्वरूपाचे उत्पन्न मिळावे या उद्देशाने महामंडळाने तयार कपड्यांचा प्रकल्प हाती घेतला आहे. घरी शिवून आणण्यासाठी त्यांना एक आठवड्याचे काम म्हणून कपडे कटर कडून कापून घेवून झालाईसाठी दिले जातात. सध्या पांच केन्दांबर ४०० स्त्री कामगारांना रोजगार मिळाला आहे. ही संख्या सन १९७८-७९ मध्ये पाचशेपर्यंत वाढवावयाचा विचार आहे. मार्च १९७८ पर्यंत एकूण उत्पादन रुपये १९.६७ लक्ष इतक्या किंमतीचे झाले व रुपये १३.०० लक्ष एवढी विक्री झाली.

(८) किनवट येथे मिनी सिमेंट कारखाना.—नांदेड जिल्ह्यातील किनवट तालुक्यात आवश्यक त्या दर्जाचा कच्चा माल उपलब्ध असल्यामुळे भारतीय सिमेंट संशोधन संस्थेची (सी आर आय) प्रकल्पाचा आराखडा तयार करण्यासाठी करार केला आहे. या संस्थेने प्रकल्प अहवाल तयार केला आहे. त्या अहवालावरून दररोज ५० टन सिमेंट तयार करणारा छोटा कारखाना काढण्यासाठी सुमारे एक कोटी रुपयांची भांडवली गुंतवणूक करावी लागेल असे दिसते. कच्च्या मालाच्या उपलब्धतेची फेर तपासणी व प्रतवारीची रासायनिक चाचणी पूर्ण झाली आहे. कच्च्या मालाच्या उपयुक्ततेची चाचणी घ्यावयाची आहे.

७. विदर्भ विकास महामंडळाच्या कार्याची रूपरेषा

या विभागाच्या उद्योगाच्या वाढीस चालना, प्रोत्साहन व सहाय्य होण्याच्या हेतूने आणि औद्योगीकरण करण्याच्या हेतूने विदर्भ विकास महामंडळाची स्थापना मे १९७१ मध्ये कंपनी कायदान्वये झाली. महाराष्ट्र सरकारने स्थापलेल्या या कंपनीचे अधिकृत भाग-भांडवल १ कोटी रुपयांचे होते, त्यामध्ये वाढ होत जाऊन ३१ मार्च १९७८ वर्षाखेर अधिकृत भाग-भांडवल रुपये ३ कोटी झालेले आहे व भरणा भाग-भांडवल रु. १५२ लाख आहे.

या कंपनीचे मुख्य उद्दिष्ट या विभागात उद्योगाची पद्धतशीर वाढ करण्याचे असून त्याकरिता उद्योगाच्या क्षमतेचा शोध व मूल्यांकन करणे आवश्यक आहे. वरील उद्दिष्ट गाठण्याकरिता या विभागाचे सर्वेक्षण करून, औद्योगिक योजना आखून, उद्योजकांना प्रोत्साहित करून आणि त्यांना बैठकी व परिसंवाद याद्वारे प्रशिक्षण देऊन या उत्तेजनात्मक कार्यास चालना देण्यात आली.

या विभागात उद्योजकेचा विकास होण्याच्या दृष्टीने आणि उद्योग वाढीस सहाय्य व्हावे व या विभागाचा आर्थिक विकास व्हावा म्हणून आणि स्वतः किंवा संयुक्तरित्या उद्योग प्रकल्प उभे राहण्यास चालना देण्याचा दुसरा मार्ग वरील उद्दिष्टे गाठण्यासाठी ठरविण्यात आला.

खाली दिलेल्या प्रकल्पात महामंडळ सध्या कार्यरत आहे :

(१) कोसा रेशीम प्रकल्प.—विदर्भातील चंद्रपूर व भंडारा हे जिल्हे महाराष्ट्रातील कोसा उत्पादनाचे प्रमुख जिल्हे आहेत. वन विभागातील अंदाजे ३ ते ४ लक्ष एकर जमीन ७ ते ८ लक्ष रुपये किंमतीचे ८० लाख ते १ कोटी कोषांचे अंडकोष उत्पादन करण्याकडे उपयोगात आणली जात आहे.

चंद्रपूर जिल्हातील अंडकोष उत्पादनात आणि भंडारा जिल्हातील सूत कामात उपजीविका करणाऱ्या आदिवासींच्या जीवनाच्या दर्जात सुधारणा करण्याच्या हेतूने आणि कोसा रेशीम कापडाच्या मूल्यवान हस्तोद्योगास पुनरुज्जीवन देण्याचे हेतूने महामंडळाने अंडकोष गोळा करून, सूत व कापडाची निर्मिती करून या उद्योगाची सुरुवात केली.

ह्या प्रकल्पाची १९७७-७८ मधील प्रगती व १९७८-७९ करिता ठरविलेले लक्ष्य खालीलप्रमाणे आहे :

अनुक्रमांक	वर्णन	१९७७-७८ची प्रगती	१९७८-७९ करिता लक्ष्य
------------	-------	------------------	----------------------

१	अंडकोष खरेदी	.. रु. ८.४५ लाखांचे	१० लक्ष रुपये
		९० लक्ष अंडकोष किंमतीचे	१ कोटी अंडकोष.

अनु- क्रमांक	वर्णन	१९७७-७८ ची प्रगती	१९७८-७९ करिता लक्ष्य
२	सूतकाम व विणकाम सुरू करण्यात आलेली केंद्रे.	९	१०
३	कापडाचे उत्पादन मिटरमध्ये	३३,०००	५०,०००
४	सुरू करण्यात आलेले हातमाग	७५	१००
५	काम देण्यात आलेल्या कामगारांची संख्या	९०० सूतकाम ४५० विणकर	१००० सूतकाम ५०० विणकर
६	कापड, अंडकोष, सूत, निरुपयोगी वस्तुची विक्री.	१० लाख	१२.५ लाख
७	किरकोळ विक्री केंद्रांची स्थापना	१	

(२) दुग्ध व्यवसाय प्रकल्प

विदर्भातील दुग्ध व्यवसायाचा विकास होण्यास उत्कृष्ट क्षमता असल्यामुळे महामंडळाने भारतीय कृषि औद्योगिक प्रतिष्ठान यांचे बरोबर केलेल्या करारानुसार गोठविलेल्या विर्याद्वारे संकरीत गोपैदास कार्यक्रम हाती घेऊन एका नवीन तंत्राची या विभागात सुरुवात केली. याशिवाय या कार्यक्रमाखाली येणाऱ्या जनावरांना उत्तम, सकस आहार प्राप्त होण्यासाठी महामंडळ दर्जेदार बियाणे पुरविते.

या प्रकल्पाची १९७७-७८ मधील प्रगती आणि १९७८-७९ करिता ठरविलेले लक्ष्य खालील प्रमाणे आहे:—

पशुसंवर्धन कार्यक्रम	१९७७-७८	१९७८-७९
(अ) स्थापन केलेल्या केंद्राची संख्या	६	१०
(ब) खरेदी व पुरवठा केलेल्या गायी.	३	७५
(क) पशु खाद्य व चारा पुरवठा	{ ६८.४८ मेट्रिक टन रु. १.४५ लाख किमतीचे	{ १६० मेट्रिक टन किमत रु. २.५० लाख किमतीचे
(ड) भोवर गॅस संयंत्रांची उभारणी	{ किमत ८ लक्ष रु. १६,००० किमतीचे	{ ५० रु. किमतीचे रु. १,००,००० किमतीचे

(३) लहान वन उत्पादनावर आधारित उद्योग.—महामंडळाला असे दिसून आले की, या विभागातील लहान वन उत्पादनाचा उपयोग लहान उद्योग स्थापण्याकडे होऊ शकेल व त्याद्वारे उद्योग विकासाबरोबरच उद्योजकता वाढीस लागेल आणि परिणामतः या संपत्तीवर आधारित उद्योजकाना स्वतःचे लहान उद्योग उभारता येतील. लिखाडी गवत, गोंद, बाळा (खस), मोहबिया, बांबू उत्पादने इत्यादी विविध वन उत्पादनांमधून महामंडळाने स्वतः मोहबिया व गोंद संकलन आणि लिखाडी गवत तेल या क्षेत्रात पदार्पण केले आहे.

सन १९७७-७८ मधील प्रगती खालीलप्रमाणे आहे :—

अनुक्रमांक	वर्णन	१९७७-७८ मधील प्रगती
१	लिखाडी गवत तेल	५५ लीटर (किंमत ८,००० रुपये)
२	मोहबिया संकलन	७० लीटर (किंमत १९,००० रु.)
३	गोंद संकलन	२८० क्विंटल (किंमत ३ लक्ष रुपये)

(४) गोंडवाना पेन्टस् व मिनरल्स लिमिटेड.—राज्य शासनाचे बहुतांश भाग-भांडवल असलेल्या कामठी येथील मे. गोडवाना पेन्टस् अँड मिनरल्स लि. या आजारी उद्योगाचे पुनरुज्जीवन करण्याचे महामंडळाने ठरविले. खनिजाची भुकटी व रंगनिर्मिती हे या उद्योगाचे २ ठळक घटक आहेत. स्थापत्य यांत्रिकी, बीज, अवजारे, सुटे भाग इत्यादींचे नवीनीकरण करून महामंडळाने सुरुवातीला 'रेमन्ट' मिल द्वारे खनिजाची भुकटी करण्याचे कार्य सुरू केले. रंग निर्मितीच्या विभागाद्वारे महामंडळास कृत्रिम मुलाभ्याचे कोरडे मिश्र रंग, तेलकट मिश्र रंग इत्यादी प्रकारच्या सर्व रंगांची निर्मिती करणे शक्य होईल. महामंडळ आता व्यापारीदृष्ट्या रंगाच्या बाजारपेठेत लवकरच प्रवेश करील अशी आशा आहे.

ह्या प्रकल्पांची १९७७-७८ मधील प्रगती व १९७८-७९ करिता ठरविलेले लक्ष खालील-प्रमाणे आहे:

अनुक्रमांक	वर्णन	१९७७-७८ची प्रगती	१९७८-७९ करिता लक्ष
१	खनिज भुकटी	१५०० मे. टन *	४२०० मे.टन.
२	रंग निर्मिती	५००० लिटर *	२,०४,००० लिटर
३	अपेक्षित उलाढाल	०.९४ लक्ष रुपये *	२३.४३ लक्ष रुपये

* प्रकल्पाचे हे प्रथम वर्ष असल्याने प्रगतीची पुढील वर्षाच्या लक्षाशी तुलना करता येत नाही.

(५) गालिचे विणकाम प्रकल्प.—गालिच्यांना परदेशांत असलेली मागणी विचारांत घेता महामंडळाने महाराष्ट्र राज्य औद्योगिक गुंतवणूक महामंडळाच्या सल्ल्याने या प्रकल्पाच्या शक्यतेचा अभ्यास केला. त्यावरून असे दिसून आले आहे की जर योग्य प्रशिक्षणाच्या सोयी उपलब्ध करण्यात आल्या तर इतर अपरंपरागत जमातीच्या लोकांनाही गालीचे विणकामासाठी उद्युक्त करण्यात येईल. बरील उद्दिष्ट लक्षात घेऊन महामंडळाने अखिल भारतीय हस्तौद्योग मंडळाच्या सहाय्याने गालीचे विणकामाचा प्रकल्प घेण्याचे ठरविले आहे. हा प्रकल्प १९७८-७९ मध्ये कार्यान्वित होईल.

१९७८-७९ करिता या प्रकल्पासाठी खालील लक्ष्य ठरविण्यात आलेले आहे :—

अनुक्रमांक	वर्णन	१९७८-७९ करिता लक्ष्य
१	स्थापन करावयाची केंद्रे	४० (१९७७-७८ करिता मंजूर झालेली २० केंद्रे आणि १९७८-७९ मध्ये स्थापन करण्याची २० केंद्रे).
२	प्रशिक्षण देण्यात येणाऱ्या मुला-मुलींची संख्या.	२,०००
३	४० केंद्रांवरील प्रकल्पाचा अपेक्षित खर्च.	रु. ५६ लाख

(६) खांडसरी प्रकल्प.—इतर कुठल्याही पिकापेक्षा या नगदी पिकाचा फायदा त्यापासून मिळणाऱ्या जादा मिळकतीमुळे बहुसंख्य शेतकऱ्यांना होऊ शकतो. तथापि या पिकास योग्य अशी बाजार पेठ या भागात नसल्याने या पिकाची लागवड शेतकरी करीत नव्हते. त्यामुळे महामंडळाने मंडारा जिल्ह्यातील साकोली, येथे वर्धा जिल्ह्यातील हुसनापूर येथे खांडसरी साखर करण्याचे कारखाने उभारावयाचे ठरविले. ही योजना १९७८-७९ मध्ये राबविण्यात येणार आहे. दरवर्षी प्रत्येक प्रकल्पात १४,००० टन ऊस गाळला जाईल व प्रत्येक प्रकल्पापासून ३० लाख रुपयाची १ लक्ष टनाएवढी साखर व गूळ उत्पादन होईल. या दोन्ही प्रकल्पांची अपेक्षित गुंतवणूक ३५ लाख रुपये आहे.

(७) चामडी कमविण्याचा प्रकल्प.—या भागातील गुरांची लोकसंख्या आणि त्यापासून प्राप्त होणाऱ्या कातड्यांची उपलब्धता लक्षात घेऊन महामंडळाने चामडी कमावण्याचा प्रकल्प घेण्याचे ठरविले. महामंडळाने प्रकल्प संयुक्तरित्या घेण्याचे ठरविले असून भागीदाराबरोबर एक करारनामा केला आहे. यासंबंधी प्रस्थापित करावयाच्या कंपनीचे नोंदणीकरण कंपनी कायद्याखाली लवकरच होईल.

पहिल्या टप्प्याचे काम सन १९७८-७९ मध्ये सुरू करण्याचे आहे. पहिल्या टप्प्यात दर दिवशी ५० कातडी उत्पादनाचे काम होईल. एकूण गुंतवणूक १३.२२ लाख रुपये एवढी असेल.

(८) गंधकाम्ल प्रकल्प.—महामंडळाने प्रतिदिवशी १०० टन एवढी उत्पादनक्षमता असलेल्या गंधकाम्लाच्या निर्मितीचा कारखाना उभारण्याचे ठरविले असून त्याबाबतचा प्रकल्प अहवाल तयार केला जात आहे.

(९) यंत्रभाग प्रकल्प.—या प्रकल्पाचा मुख्य हेतू स्थानिक हातमागावर काम करणाऱ्या विणकरांना रोजगार प्राप्त करून देण्याचा आहे. याशिवाय उत्पादन केलेल्या कापडावर प्रक्रिया करण्यासाठी आणि त्यांना योग्य ती बाजारपेठ मिळवून देण्यासाठी एक मध्यवर्ती प्रक्रिया गृह सुद्धा स्थापण्यात येईल. हा प्रकल्प टप्प्याटप्प्याने उभारण्यात येईल. पहिल्या टप्प्याचे काम १९७८-७९ मध्ये घेण्यात येईल. संस्था नोंदणीचे काम व प्रक्रियागृह बांधण्याचे काम लवकरच हाती घेण्यात येईल.

(१०) फ्लाय अंश प्रकल्प.—कोराडी औष्णिक विद्युत केंद्रातील कोळशाच्या मुकटीपासून निर्माण होणाऱ्या फ्लाय अंशचा उपयोग विटां, पाईप, आणिंगि घरातील फरस्या तयार करण्याकडे होत असल्याने महामंडळाने हा प्रकल्प एका तंत्रज्ञ उद्योजकांच्या संयुक्त सहकार्याने औष्णिक विद्युत केंद्राजवळ घेण्याचे ठरविले आहे.

महामंडळाचे प्रोत्साहनात्मक कार्य

(१) प्रशिक्षण कार्यक्रम.—औद्योगीकरणाचा प्रवर्तक म्हणून उद्योजकास उद्यत्त करण्याकरिता प्रशिक्षण कार्यक्रम हाती घेण्यात आला. सन १९७७-७८ मध्ये दोन कार्यक्रम घेण्यात आले व १९७८-७९ मध्ये ४ कार्यक्रम हाती घेण्यात येतील. एकूण ९३ उद्योजकांनी या कार्यक्रमाचा फायदा उठविला, १२ उद्योजकांनी स्वतःच्या उद्योग सुरू केला व ४ उद्योजकांनी परिणामकारकरीत्या पावले उचलली आहेत.

(२) रोजगार उत्तेजनात्मक कार्यक्रम.—सुशिक्षित तैकारांसाठी योजना रोजगार उत्तेजनात्मक कार्यक्रमाखाली महामंडळाने १९७७-७८ मध्ये १,७८४ प्रकरणे मंजूर करण्यात आली आणि रुपये ४५ लाख बीजभांडवलाचे वाटप करण्यात आले. १९७८-७९ मध्ये ३,९५० प्रकरणांना मंजुरी देऊन ९७.५० लाख रुपये वाटण्यात येतील. अशी अपेक्षा आहे.

(३) लघु औद्योगिक वसाहती.—या विभागात उद्योजकता निर्माण करीत असताना महामंडळाने विशेष करून ज्या भागात औद्योगिक वसाहती किंवा महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या औद्योगिक वसाहती स्थापन करण्यात आलेल्या नाहीत, अशा ठिकाणाच्या जागे-बाबतच्या आणि शाळयाबाबतच्या प्रश्नाचा विचार केला. या अनुषंगाने महामंडळाने १० ते १२ लहान औद्योगिक गाळे, असलेल्या आणि जागा, रस्ते, पाणीपुरवठा आणि वीज इत्यादी सोयी उपलब्ध असलेल्या लघु औद्योगिक वसाहती उभारण्याचे ठरविले. या लघु औद्योगिक वसाहती स्थापण्यात येणारे उद्योग स्थानिक साधनसंपुष्टीवर आधारित उद्योग असून त्यात उत्पन्न होणाऱ्या मालाला स्थानिक बाजारपेठच प्राप्त होईल. तसेच या उद्योगांचे उद्योजक हे स्थानिक सुशिक्षित बेरोजगार माध्यमातून निवडले जातील.

१९७७-७८ मध्ये एक इस्टेट स्थापन करण्यात आली १९७८-७९ मध्ये आणखी ४ लघु वसाहती स्थापण्याचे योजिले आहे.

(४) पूरक उद्योगास चालना.—उद्योगाच्या समतोल विकासासाठी मालकीकरण उद्योगाचे विकेंद्रीकरण आणि उद्योगाची सर्वदूर प्रसरण होण्यासाठी पूरक उद्योगांचा प्रसार हा एक महत्त्वाचा घटक आहे. या घटकाद्वारे लघु औद्योगिक क्षेत्राचा विकास पद्धतशीरपणे आणि त्यात उत्पादित होणाऱ्या मालाला खातीची बाजारपेठ मिळविण्यात होतो.

बरील कारणांमुळे या विभागात असलेल्या सरकारी क्षेत्रातील मोठ्या उद्योगांना भरपूर प्रमाणात लागणाऱ्या वस्तूंचा पूरक वस्तू म्हणून पुरवठा करण्यासाठी प्रयत्न करण्यात आले. अशा पूरक वस्तूंची खातीपूर्वक मागणी असल्याने या वस्तु उत्पादनाकरिता तंत्रज्ञ आणि उद्योजक यांना असे पूरक उद्योग स्थापण्यासाठी उद्युक्त करण्यात येते.

विदर्भ विभागात प्रस्थापित झालेल्या लष्करी कारखान्यांचो मागणी विचारात घेऊन महामंडळाने अशा लष्करी कारखान्यांचे जनरल मॅनेजर, उद्योग सहसंचालक, बँक ऑफ इंडिया

बैंक ऑफ महाराष्ट्र, स्टेट बैंक ऑफ इंडिया, लघु उद्योग सेवा संस्था, महाराष्ट्र राज्य लघु उद्योग विकास महामंडळाचे प्रतिनिधी असलेली एक यंत्र उद्योग स्तरीय समिती संघटित केली. या समितीच्या मदतीने पूरक उद्योगघंटास चालना देण्यात येत आहे.

(५) आजारी उद्योग कक्ष.—नवीन उद्योजकांना त्यांचा उद्योग या विभागात स्थापन करण्याचे प्रोत्साहन देत असताना महामंडळास असे दिसून आले आहे की, आधीच स्थापन झालेल्या उद्योगांत आजारी उद्योगाचे स्थान काळजी करण्यासारखे असून त्यांना तातडीने मदत देणे अत्यंत आवश्यक आहे.

अशा आजारी उद्योगांसाठी महामंडळाने एक आजारी उद्योग कक्ष स्थापन केला आणि या विभागातील सिकॉम, महाराष्ट्र राज्य वित्तीय महामंडळ, उद्योग संचालनालय, इत्यादी विभागीय संस्थांच्या प्रमुखांना या कक्षाचे सभासद म्हणून कार्य करण्यास विनंती केली. जेणे करून अशा आजारी उद्योगांच्या प्रश्नावर निर्णय घेण्यात येतील व उद्योग पुन्हा चालू करण्यास निश्चित दिशा ठरविता येईल.

(६) सामूहिक उत्तेजनात्मक योजना.—सामूहिक सवलतीची उत्तेजनात्मक योजना लघु उद्योगांच्या फायद्यासाठी १ एप्रिल १९७७ पासून महामंडळ कार्यान्वित करित आहे. या योजनेद्वारे कर संपत्तीच्या किंवा विक्री कर देयतेच्या ८ टक्के एवढी, जी कमी असेल, रक्कम बिनव्याजी कर्जरूपाने त्यांना देते.

(७) विशेष भांडवल उत्तेजनात्मक योजना.—या विभागातील उद्योगांचा समतोल विकास व्हावा म्हणून आणि सर्व भागात उद्योग स्थापण्यास गती मिळावी म्हणून शासनाने केंद्रीय शासनाच्या द्रव्य सहाय्य योजनेच्या धर्तीवर विशेष उत्तेजनात्मक योजनेची काही विवक्षित भांडवल क्षेत्रात अंमलबजावणी सुरू केली.

या योजनेची अंमलबजावणी महामंडळाकडे शासनाने १७ सप्टेंबर १९७७ पासून सोपविली. या योजनेद्वारे महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या, वसाहतीच्या जागेत शासकीय आणि सहकारी औद्योगिक उद्योगांच्या स्थापनेसाठी सवलती देण्यात येतात. या सवलतीचे स्वरूप स्थिर संपत्तीच्या १५ टक्के एवढे बिनव्याजी दीर्घ मुदतीचे कर्ज, ज्याची कमाल मर्यादा १५ लक्ष रुपये आहे, असे कर्ज १२ वर्षांच्या मुदतीनंतर, ६ वर्षांत वार्षिक हप्त्याद्वारे परतफेड करण्याशी निगडित आहे.

(८) भांडवल भागिदारी.—या विभागात उद्योगांचा विकास व्हावा म्हणून आणि प्रोत्साहन मिळावे म्हणून महामंडळाने उद्योजकांच्या उद्योगात सहकार्य केले आहे. सन १९७७-७८ मध्ये दोन उद्योगांना २.५ लाख रुपयांचे भाग-भांडवलात सहाय्य देण्यात आले.

पश्चिम महाराष्ट्र विकास महामंडळ मर्यादित, कार्याची स्वरूपा

डब्ल्यू एम. डी. सी. या नावाने प्रसिद्ध असलेल्या पश्चिम महाराष्ट्र विकास महामंडळाची स्थापना पश्चिम महाराष्ट्र विभागांमध्ये घुळे, जळगाव, नाशिक, पुणे, सोलापूर, सातारा, अहमदनगर, कोल्हापूर, सांगली या ९ जिल्हांच्या क्षेत्राकरिता ३ डिसेंबर १९७० या दिवशी झाली. महामंडळाचे अधिकृत भांडवल रुपये ३०० लाख एवढे असून भरणा झालेले भांडवल चितळी आसवनीचे रुपये ५०.६१ लाख एवढे धरून रुपये १८४.६१ लाख एवढे आहे.

मुख्य उद्दिष्टे व भूमिका.—महामंडळाच्या क्षेत्रात उद्योगधंद्याची वाढ व पद्धतशीर स्थापना करून औद्योगिकरणस प्रोत्साहन व मदत देऊन आपल्या क्षेत्राचा औद्योगिक विकास घडवून आणणे ही महामंडळाची मुख्य उद्दीष्टे आहेत. म्हणून महामंडळाची मुख्य भूमिका उद्योजक व उद्योगधंद्यांचा विकास होण्यासाठी सहाय्यमूत असलेल्या गोष्टी, महामंडळाच्या क्षेत्रात उपलब्ध असलेली साधनसंपत्ती वापरणे, शोधी उद्योगास व अनुषंगिक उद्योगास उत्तेजन देणे व रोजगार वाढ करून आपल्या क्षेत्रातील ग्रामीण व सहकारी विभागातील समतोल साधणे अशी आहे. १९७७-७८ या काळामध्ये महामंडळाने खालील घटकांना भाग भांडवल रूपाने मदत केलेली आहे.

१. अंजठा फॉर्मसिटिकल लि. जळगाव.—एकूण खर्च रुपये ५५ लाख. हा प्रकल्प संयुक्त क्षेत्रात हाफकिन्स बायो फॉर्मसिटिकल कॉर्पोरेशनच्या सहकार्याने घेण्यात आलेला आहे. हा प्रकल्प जळगाव येथे होत आहे. महामंडळाने ४ लाख रुपये १९७७-७८ मध्ये दिले. या प्रकल्पाची उद्योगक्षमता ११० कामगारांकरिता आहे.

२. भवानी त्रिवस अँड टाईल्स लि. भोर.—भोर धरणामधून मिळणाऱ्या गाळापासून विटा व कौले तयार करण्याचा हा प्रकल्प पुणे जिल्ह्यातील मागासलेल्या या पश्चिम घाट भागातील भोर या गावी घेण्यात आला आहे. या प्रकल्पासाठी पमविमने १ लाख रुपये देण्याचे ठरविले असून या प्रकल्पाचा एकूण खर्च रुपये १५ लाख एवढा होणार आहे. यापैकी रुपये ०.५० लाख सन १९७७-७८ मध्ये दिले असून उरलेली रक्कम १९७८-७९ सालामध्ये देण्यात येणार आहे. या प्रकल्पामुळे २०० कामगारांना काम मिळणार आहे.

३. कोल्हापूर अँकसल्स प्रा. लि. कोल्हापूर.—हा प्रकल्प कोल्हापूर येथे करण्यात आला आहे. या प्रकल्पाचा एकूण खर्च ६० लाख असून पैकी पमविमने रुपये ३ लाख दिलेले आहेत व त्यापैकी रुपये ०.७५ लाख हे १९७७-७८ मध्ये देण्यात आलेले आहेत. या प्रकल्पामुळे १५० कामगारांना रोजगार उपलब्ध होणार आहे.

४. खांबटे कोठारी कॅम्प व अलाईड प्रा. लि. जळगाव.—या प्रकल्पाच्या एकूण रुपये ४५ लाख खर्चापैकी पमविमने २ लाख रुपये दिलेले आहेत. या २ लाख रुपयांपैकी रुपये ०.३० लाख एवढे १९७७-७८ मध्ये देण्यात आलेले आहेत. या प्रकल्पात ४० कामगारांना रोजगार उपलब्ध होण्याची क्षमता आहे.

पमविमच्या स्वतःच्या योजना.—

१. संकरित गाईची पैदास.—या योजनेवर पमविमने १९७७-७८ या काळात ०.७९ लाख रुपये एवढा खर्च केलेला आहे. या योजनेप्रमाणे स्थापण्यात येणाऱ्या ८० केंद्रांपैकी ८ केंद्रे स्थापण्यात आली आहेत. १९७७-७८ या काळामध्ये १२९७ एवढ्या ऊद्विम गर्भधारणा झालेल्या असून ६९ कालवडी व ५४ गोठे जन्माला आले. १९७८-७९ या वर्षी महामंडळाने आणखी १० केंद्रे स्थापन करून योजनेवर १० लाख रुपये खर्च करण्याचे ठरविले आहे.

वरील योजनेचा प्रक भाग म्हणून महामंडळाने दुग्ध व्यवसायाबद्दल प्रशिक्षणाचे वर्ग चालविले असून सन १९७७-७८ साली १६० मुल्यतः सुशिक्षित बेरोजगार उद्योजकांना हे प्रशिक्षण दिलेले आहे. १९७८-७९ या काळात आणखी ३०० ते ४०० लोक या प्रशिक्षणाचा लाभ घेतील अशी अपेक्षा आहे.

२. चितळी आसवनी.—अहमदनगर जिल्ह्यातील चितळी येथील यासकीय आसवनी पमविमकडे १ जानेवारी १९७७ पासून हस्तांतरित झालेली आहे. ही आसवनी जुनी असून त्यामध्ये बऱ्याच सुधारणा करणे जरूर आहे. ही आसवनी व्यवस्थितरितने कार्य करण्यासाठी रुपये ५० लाख एवढा खर्च करणे जरूर आहे. १९७७-७८ या काळामध्ये महामंडळाने वरील कारणासाठी रुपये १९.११ लाख एवढी रक्कम खर्च केलेली असून १९७८-७९ या काळात आणखी रुपये १५ लाख खर्च होईल. १९७७-७८ या काळामध्ये या आसवनीमधून रुपये ७२,१६,१७९ एवढ्या किंमतीचा १,१५,१९,०५५ बल्क लिटर्स औद्योगिक मद्यार्क व रुपये १७,८३,११२ एवढ्या किंमतीच्या १५,९१,२८० एवढ्या बल्क लिटर्स देशी दारूचे उत्पादन केले आहे.

३. घड्याळी जुळविण्याचा कारखाना (एच. एम. टी.)—एकूण रुपये ३० लाख खर्चाचा प्रकल्प आहे. पमविमचा रुपये १० लाख भाग असलेला हा प्रकल्प हिंदुस्थान मशिन टुल्स लि. बंगलोर यांच्या तांत्रिक सहकार्याने कोल्हापूर येथे घेण्यात आलेला आहे. पमविमने सन १९७७-७८ या काळात या प्रकल्पावर रुपये १.७४ लाख एवढा खर्च केलेला असून उरलेला रुपये ८.२६ लाख खर्च १९७८-७९ मध्ये होणार आहे. या प्रकल्पामुळे बहुतांशी १०५ असा व स्त्री कामगारांना रोजगार उपलब्ध होईल.

१९७८-७९ मध्ये घेण्यात येणार असलेले नवे प्रकल्प

१. जत खांडसरी, सांगली जिल्हा.—एकूण खर्च रुपये १४.७५ लाख. पमविमचा (रुपये ०.७२ लाखाचा हा भाग असून तो १९७८-७९ मध्ये दिला जाणार आहे. प्रकल्पामध्ये १७७ कामगारांना रोजगार उपलब्ध होईल.

२. साईज कंट्रोल ग्नीस, अहमदनगर.—प्रकल्पाचा एकूण खर्च रु. ३९ लाख यातील पमविमचा भाग रुपये १.२५ लाख एवढा असून, तो १९७८-७९ मध्ये देण्यात येईल. या प्रकल्पापासून ६५ कामगारांना रोजगार उपलब्ध होणार आहे. या प्रकल्पापासून निर्माण होणाऱ्या प्रसिजन

गेजीस हा एक महत्वाचा आयात होणाऱ्या मालाचा पर्यायी माल असून त्याला भरपूर मागणी आहे. मालाचे उत्पादन आणखी २-३ महिन्यात किंवा त्या अगोदरच होण्याची शक्यता आहे.

३. कुलकर्णी अलाई कॉस्टिंज, अहमदनगर.—या प्रकल्पाचा एकूण खर्च रुपये २७ लाख असून यात पमविमचा रुपये ०.८० लाख एवढा भाग असून तो १९७८-७९ साली खर्च होईल. पोलादी ओतीव स्टील कॉस्टिंज मालाचे उत्पादन सप्टेंबर १९७८ च्या सुमारास चालू होण्याची शक्यता आहे.

४. वॉचकेसेस.—या प्रकल्पाचा एकूण अंदाजे खर्च रुपये १४७ लाख एवढा असून त्यामध्ये पमविमचा भाग रुपये ४८.२० लाख एवढा असेल त्या पैकी रुपये २० लाख १९७८-७९ मध्ये देण्यात येतील.

५. गवताच्या निर्जलीकरणाचा प्रकल्प (गुरांचे खाद्य).—हा प्रकल्प घुळे किंवा सातारा जिल्ह्यामध्ये घेण्याचा विचार असून याचा एकूण खर्च रुपये ७५ लाख व पमविमचा भाग रुपये १४ लाख राहणार असून पैकी रुपये १० लाख १९७८-७९ या काळात खर्च करण्याचे ठरविले आहे.

६. औष्णिक केंद्रामध्ये मिळणाऱ्या राखेपासून (प्लाय अॅश) विटा बनविण्याचा प्रकल्प.—हा प्रकल्प नासिक जिल्ह्यातील एकलहरे या गावी घेण्यात येणार आहे. प्रकल्पाचा एकूण खर्च ६ लाख रुपये एवढा होणार असून पमविमचा भाग रुपये २ लाख एवढा राहणार आहे. पैकी रुपये १ लाख १९७८-७९ या वर्षी खर्च होतील.

७. टसर व रेसमाचा प्रकल्प.—हा प्रकल्प कोल्हापूर, सातारा या जिल्ह्यातील पश्चिम घाट विभागामध्ये घेण्यात येणार आहे. एकूण खर्च रु. १० लाख होणार असून पैकी रुपये ३ लाख १९७८-७९ साली खर्च होतील.

८. थंत्रमाग प्रकल्प.—(अहमदनगर, कोल्हापूर, नासिक, जळगांव) प्रकल्पाचा एकूण खर्च रु. ९६ लाख. पमविमचा भाग रु. २४ लाख. पैकी ७८-७९ साली १२ लाख रुपये खर्च होतील.

९. सुशिक्षित बेरोजगार उद्योजकांना बीज भांडवल कर्ज.—१९७७-७८ साली महामंडळाने २२६१ सुशिक्षित बेरोजगार उद्योजकांना ७२.५६ लाख रुपये एवढे कर्ज वाटले. १९७८-७९ या साली ३ हजार ते ४ हजार सुशिक्षित बेरोजगार उद्योजकांना ९० ते १०० लाख रुपये एवढी रक्कम वाटण्याचे महामंडळाने ठरविले आहे. १९७७-७८ साली बहुतांशी सुशिक्षित बेरोजगार अशा १४४० उद्योजकांनी महामंडळाच्या सल्ला विभागाला भेट दिली व त्यांना पाहिजे असलेली सर्व माहिती पुरविण्यात आली.

१०. छोट्या औद्योगिक वसाहती.—छोट्या औद्योगिक वसाहतीकरीतां घुळे जिल्ह्यातील शिरपूर व जळगाव जिल्ह्यातील रावेर या गावी जमीन ताब्यात मिळालेली आहे. नासिक जिल्ह्यातील येवला येथील जमिनीबद्दल मान्यता मिळालेली असून ती लवकरच ताब्यात घेण्यात येईल. सांगली जिल्ह्यातील तासगाव व जळगाव जिल्ह्यातील एरंडोल व अहमदनगर जिल्ह्यातील पारनेर येथे छोट्या औद्योगिक वसाहतीसाठी जमीनी मिळविण्याबद्दल जिल्हा-शिक्षाधिकडे प्रस्ताव पाठविण्यात आलेले आहेत. आणि सोलापूर जिल्ह्यातील करमाळा व पुणे जिल्ह्यातील सासवड येथील जागेबद्दलचे प्रस्ताव नागरी विकास व सार्वजनिक आरोग्यखाते यांचेकडे अनुमतीसाठी पाठविण्यात आलेले आहेत. वरील सर्व गावी सन १९७८-७९

सालामध्ये छोट्या औद्योगिक वसाहती होणार असून महामंडळाने त्याबाबत १० लाख रुपये खर्च करण्याचे ठरविले आहे.

सन १९७७-७८ साली उद्योजकता विकासाचे खास कार्यक्रम नाशिक व कोल्हापुर येथे प्रत्येकी एक व सांगली येथे दोन आयोजण्यात आले. सांगली येथे घेतलेल्या दोन कार्यक्रमांपैकी एक संपूर्णपणे मागासलेल्या वर्गातील उद्योजकांसाठी आयोजित केला होता.

वरील उपक्रमाखेरीज महामंडळ निरनिराळ्या विभागीय व जिल्हा पातळीवरील संस्थांच्या सभेमध्ये सक्रीय भाग घेत असून लेटर ऑफ इंटेंड, औद्योगिक परवाने, पाणी वीज, या सारख्या सुविधांसंबंधी उद्योजकांच्या अडीअडचणी सोडविण्यात प्रयत्नशील आहे.

१. कोंकण विकास महामंडळ

कार्याची रूपरेषा

कोंकण विकास महामंडळाची प्रस्थापना ३ डिसेंबर १९७० साली झाली असून ते महाराष्ट्र शासनाचा अंगिकृत व्यवसाय आहे. महामंडळाचे प्राधिकृत भांडवल ३ कोटी रुपये इतके आहे. महाराष्ट्र राज्य सरकारने आजपावेतो म्हणजे ३१ मार्च १९७८ या वर्षे अखेरपर्यंत एकूण २०७.८० लाख भांडवलाचा भरणा केला आहे. महामंडळाच्या कामकाजाची सुरुवात दिनांक १ फेब्रुवारी १९७१ पासून झाली. महामंडळाच्या कामाची दिशा, १९७७-७८ च्या हाती घेतलेल्या कामाचे स्वरूप आणि १९७८-७९ मध्ये घेण्यात येणाऱ्या संकल्पित कामाचे स्वरूप खालीलप्रमाणे आहे.

उद्योजके प्रवर्तन आणि विकास कार्यक्रम.—या कार्यक्रमाद्वारे उद्योजकांना प्रकल्प अहवाल तयार करण्याकरिता व त्याचे अर्थ सहाय्याचे अर्ज शक्य असेल तर वित्तीय संस्थांना सादर करण्याकरिता मार्गदर्शन करते.

महामंडळ विशेष प्रोत्साहन योजना लघुउद्योग घटकांसाठी राबवत आहे. या खेरीज महामंडळाने खालील कार्यक्रम हाती घेतले आहेत :

१. दुग्धविकास, कृत्रिम रेतन व पशुसंवर्धन कार्यक्रम.
२. बागायती विकास व व्यापारी लागवड.
३. चर्मोद्योग विकास.
४. मत्स्योद्योग विकास.
५. मीठ उत्पादन प्रकल्प.
६. यंत्रमाग उद्योगांची उभारणी.

कृत्रिम रेतन कार्यक्रमाखाली काम सुरू झालेले आहे. त्याचप्रमाणे कोको, आंब्याचे कलम तयार करणे व नारळाच्या बागा करण्याच्या दृष्टिने शेतकऱ्यांना शिक्षण दिले जात आहे. हे प्रयत्न अधिक जोमाने पुढे चालू ठेवण्यात येतील. चर्मोद्योग प्रकल्पाचा सुसाध्यता अहवाल (फिजीविलीटी रिपोर्ट) हाती आला असून त्यावर लवकरच कार्यवाही करण्यात येईल. जरी अधिक टेक्समार्क मिळविण्याची शक्यता नसली तरी सध्या आजारी असलेल्या गिरण्यांमधून काही यंत्रमाग मिळविण्याची शक्यता दिसते.

महामंडळाच्या कार्याची व्याप्ती येथे संक्षिप्तपणे देत आहोत.

१. यंत्रमाग प्रकल्प.—चिपळूण येथे सहकार क्षेत्रात असलेल्या ९६ यंत्रमागांचे व्यवस्थापन कोंकण विकास महामंडळ करत आहे. या सर्व प्रकल्पांमध्ये एकूण गुंतवणूक १४ लाख रुपयांपर्यंत आहे. हा प्रकल्प आक्टोबर १९७२ पासून चालू असून ४८ विणकर कुटुंबांचे पुनर्वसन येथे करण्यात आले आहे. मफतलाल सन्व्हेसेस प्रायव्हेट लिमिटेड ही संस्था सूत पुरवून विणलेले कापड विकत घेते. ह्या प्रकल्पामध्ये अंदाजे दीड लाख रुपये किंमतीचे कापड प्रत्येक महिन्यात विणले जाते. अधिक यंत्रमाग मिळविण्याच्या दृष्टिने महामंडळ सर्व तऱ्हेचे प्रयत्न करत आहे.

२. मत्स्योत्पादन.—सदर्न सी फुडस् लिमिटेड या मद्रासच्या कंपनीच्या सहाय्याने महामंडळाने कोंकण लिमिटेड फुडस् या कंपनीची स्थापना केली. ठाणे जिल्ह्यातील पालघर तालुक्यातील सातपाटी येथे प्रक्रिया प्रकल्पाची उभारणी चालू आहे. या प्रकल्पामध्ये कोळंबी व इतर मासे गोठवून निर्यात करण्यात येतील. निकृष्ट माशांमधील हाडे बाजूला करण्यात येऊन त्यांच्यापासून फिश ब्रिमा बनविण्यात येऊन तो निर्यात करण्यात येईल. याशिवाय या प्रकल्पामध्ये रत्नागिरी येथे कोळंबी उत्पादनाची सुरुवात करण्यात येईल. या प्रकल्पामध्ये एकूण ६० लाख रुपयांची गुंतवणूक होईल. सुधारित योजनेनुसार यापैकी २० लाख रुपये हे भाग भांडवलाद्वारे उभारण्याची योजना होती. यापैकी कोंकण विकास महामंडळाने ८.६४ लक्ष रुपये किमतीचे भागभांडवल पुरविले आहे. सदर्न सी फुडस् लि. या कंपनीने ३.६० लक्ष किमतीचे भागभांडवल पुरविले आहे. उरलेले भागभांडवल सार्वजनिक वा खाजगीरित्या उभारण्यात येईल व बाकीची रक्कम ही महाराष्ट्र राज्य वित्त महामंडळासारख्या संस्थेकडून कर्जरुपाने उभारण्यात येईल. महाराष्ट्र राज्य वित्तीय महामंडळाने २८ लक्ष रुपयांचे कर्ज या प्रकल्पासाठी मंजूर केलेले आहे. हा कारखाना १९७८ या वर्षअखेरपूर्वी चालू करण्यात येईल.

३. काच प्रकल्प.—सह्याद्री सिलिकॉन ग्लास वर्क्स या नावाची काचेच्या बाटल्यांची निर्मिती करणारी एक कंपनी स्थापन करण्यात आली असून तिचे ४९ टक्के भागभांडवल कोंकण विकास महामंडळाने पुरविले आहे. व २ टक्के भागभांडवल महाराष्ट्र राज्य औद्योगिक गुंतवणूक विकास महामंडळाने दिले असून उरलेले ४९ टक्के भागभांडवल रत्नागिरी व कोल्हापूर येथील भागधारकांनी उभारले आहे. ह्या प्रकल्पामध्ये एकूण १ कोटी २५ लक्ष रुपयांची गुंतवणूक असून महाराष्ट्र राज्य औद्योगिक गुंतवणूक विकास महामंडळ व महाराष्ट्र राज्य वित्त महामंडळ यांनी या प्रकल्पासाठी ६५ लक्ष रुपयांचे दीर्घ मुदतीचे कर्ज पुरविले आहे. खेळते भांडवल व्यापारी बँकांकडून मिळविण्यात येत आहे. या प्रकल्पाचे व्यापारी उत्पादन सप्टेंबर १९७७ पासून चालू आहे. या कारखान्यातील भट्टीची दररोज ४५ टन इतकी उत्पादनक्षमता आहे आणि जेव्हा या यंत्रावर दोन्ही प्रकारे उत्पादन चालू होईल तेव्हा दररोज ९० हजार काचेच्या बाटल्यांचे उत्पादन होईल. या कारखान्याने ३५० लोकांना रोजगार पुरविला आहे व आतापर्यंत अंदाजे २१ लक्ष रुपयांच्या बाटल्यांची विक्री झाली आहे.

४. मीठ प्रकल्प.—महामंडळाने ठाणे जिल्ह्यातील डहाणू येथील ७ हजार एकर खाजण जमीन मीठ उत्पादनासाठी विकसित करण्याचे योजिले आहे. परंतु महाराष्ट्र सरकारने १ जानेवारी १९७८ पासून महाराष्ट्र को-ऑपरेटीव्ह फटिलायझर कॉर्पोरेशन या संस्थेचा ठाणे जिल्ह्यातील सफाळा येथे मीठ उत्पादनाचा प्रकल्प महामंडळाकडे सुपूर्द केला असून त्यांच्यासाठी ५० लाख रुपयांचे भागभांडवल महामंडळाला देण्यात आले आहे. ह्या भागभांडवलातून एम.सी.एफ.सी. चे पैसे देण्यात येतील. सफाळा येथील मीठ प्रकल्पातील एकूण जमीन ४ हजार एकर इतकी असली तरी आतापर्यंत फक्त ४०० एकर जमिनीचाच उपयोग करण्यात आला आहे. कोंकण विकास महामंडळ आधी तयार झालेल्या जमिनीचा पूर्ण उपयोग करूनच मग इतर जागेवर भूमी विकास कार्यक्रम हाती घेईल. कोंकण विकास महामंडळाने यासाठी कोंकण क्रिस्टल सॉल्ट व मरिन केमिकल्स लि. या नावाची एक दुय्यम कंपनी स्थापन करण्याचे ठरविले आहे. जेव्हा सफाळा व डहाणू येथील दोन्ही प्रकल्प चालू होतील तेव्हा या मीठ उत्पादनावर आधारित इतर उद्योग चालू करण्याचा प्रयत्न महामंडळ करील.

५. दुग्धविकास प्रकल्प.—जर्सी व होलीष्टन जातीच्या ५०० परदेशी गाईंची देणगी देण्याचे आश्वासन 'फॉर दोज हू हॅव लेस' ह्या आस्ट्रेलियन संस्थेने कोंकण विकास महामंडळाला दिले आहे. ह्यापैकी आतापर्यंत १३७ जनावरे आली आहेत. ह्यापैकी ७ बॅल असून ही जनावरे सध्या आरे गौळी वाड्यात ठेवण्यात आली आहेत. ह्या जनावरांनी ६० नवीन वासरांना जन्म दिला आहे. 'सिबेमो' ह्या हॉलंड येथील संस्थेने प्रवाही नैट्रोजन निर्मितीच्या यंत्रसामग्रीची देणगी देण्याचे आश्वासन दिले असून सुमारे वर्षभरात तिची कार्यवाही पूर्ण होईल. या सामग्रीमुळे वैलांची पुंवीजे गोठवून ती नलीकामध्ये साठवून ठेवून दुरच्या प्रदेशापर्यंत वापरणे शक्य होईल. रत्नागिरी व ठाणे या जिल्ह्यामध्ये ४ उपकेंद्रे निर्माण करण्यात आली असून मे महिना अखेरपर्यंत काम चालू होईल. पुंवीजे गोठवून ती साठविण्यासाठी सामग्री भारत सरकारच्या हसरगट्टा या कर्नाटकातील केंद्रापासून उसनी घेण्यात आली आहे. महामंडळाने कोंकण दुग्धविकास महामंडळ या नावाची एक दुय्यम कंपनी स्थापली असून तिच्याद्वारे प्रकल्प राबविण्यात येत आहे.

६. ८-हायड्रोक्सिसेलिन.—महामंडळाला ८-हायड्रोक्सिसेलिन निर्मातीसाठी इरादा पत्र मिळाले असून ह्या इरादापत्राची मुदत डिसेंबर १९७८ पर्यंत वाढविण्यात आली आहे. हा प्रकल्प मेसेस इंडो ओरिएंट एजन्सी या खाजगी कंपनीच्या सहाय्याने उभारण्यात येईल. व नॅशनल रिसर्च डेव्हलपमेंट कॉर्पोरेशन, लखनौ याचेतर्फे मार्गदर्शन मिळविण्यात येईल या प्रकल्पासाठी महाराष्ट्र राज्य औद्योगिक विकास महामंडळाने रोहा येथे जागा दिली आहे. या प्रकल्पातील प्रवर्तक यंत्रसामग्री विकत घेण्याच्या दृष्टीने पावले टाकत आहेत.

७. काथ्या उद्योग.—महामंडळाने वेंगुर्ला तालुक्यातील अरवली व गुहागर येथे नारळापासून काथ्या सोलण्याचे दोन छोटे कारखाने स्थापले आहेत. या दोन्ही उद्योगात मिळून अंदाजे रु. १.५० लाखांची गुंतवणूक होईल. अरवली येथील केंद्रात उत्पादन चालू झाले असून आता पर्यंत ९० क्विंटल इतके काथ्याचे उत्पादन झाले आहे. महानिदेशक, कारागृहे, सरकारी इस्पितळे इत्यादी सरकारी संस्थाना लागणारा काथ्या या केंद्रातर्फे पुरविण्यात आला आहे. गुहागर येथील काथ्या केंद्र हे आणखी एक महिन्यात वीज उपलब्ध झाल्यावर चालू करण्यात येईल. महाराष्ट्र शासनाकडून वेंगुर्ला व वालावली येथील काथ्या केंद्र महामंडळाकडे हस्तांतरित केल्यानंतर प्रशिक्षण तथा काथ्यावर आधारित दोरखंड, चट्या इत्यादी वस्तूंचे उत्पादन चालू करण्याची योजना राबविता येईल.

८. औद्योगिक लघु वसाहती.—तहसील कार्यालय असलेल्या ठिकाणी व जेथे सध्या महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाची किंवा सहकारी औद्योगिक वसाहत नाही अशा ठिकाणी लघु औद्योगिक वसाहती निर्माण करण्याची जबाबदारी महामंडळाकडे आली आहे. कणकवली (जिल्हा रत्नागिरी) येथील जागा ताब्यात घेण्याच्या दृष्टीने महामंडळाने पावले उचलली असून १९७८ मध्ये जागेचा ताबा मिळेल असे वाटते. रत्नागिरी जिल्ह्यातील मालवण, कुलाबा जिल्ह्यातील पेण, मुरुड, जंजीरा व महाड येथे औद्योगिक लघु वसाहतीसाठी जागा मिळविण्याच्या दृष्टीने प्रयत्न चालू आहेत. इतर तहसील क्षेत्रातही जागा मिळविण्याच्या दृष्टीने प्रयत्न करण्यात येतील.

९. खांडसारी प्रकल्प.—कोंकण विकास महामंडळाची परशुराम सहकारी साखर कारखान्यासाठी प्रशासक म्हणून नेमणूक करण्यात आली व या सहकारी सोसायटीचा त्यामुळे

खांडसरी कारखाना उषडण्याची जबाबदारी महामंडळावर आली. त्या कारखान्याच्या उभारणीचे काम पूर्ण झाले असून दररोज १०० टन उसाचे गळीत करण्याची क्षमता या कारखान्यामध्ये आहे. कारखाना चाल झाल्यानंतर पहिल्याच वर्षात ४,५०० टन उसाची गळीत होऊ शकेल व अंदाजे २,५०० पीती खांडसरी उत्पादन त्यापासून मिळू शकेल. हा कारखाना चाल झाल्यामुळे आसपासच्या परिसरातील आणखी काही शेतकऱ्यांत उसाचे उत्पादन करण्याची इच्छा होईल व तो खांडसरी प्रकल्पाला उपलब्ध होऊ शकेल.

१०. आर्थिक मदत.—महामंडळाने उद्योग घटकांमध्ये भांडवली गुंतवणूक करून किंवा नवीन मार्गदर्शक तत्वे अंमलात येण्यापूर्वी दीर्घ मुदतीची कर्जे देऊन मदत केली आहे व त्यामुळे आतापर्यंत एकंदर रुपये ७१४.९९ लाखाची भांडवली गुंतवणूक या विभागात होऊ शकली. ज्या घटकांना कर्जे दिलेली आहेत त्यांची यादी 'ब' जोडपत्रात दिली आहे.

११. सुशिक्षित बेकार योजना व तदनुषंगिक योजना.—१९७७-७८ साली महामंडळाने एकूण ४१३ उद्योग घटकांना वीज भांडवल पुरवठा करून मदत केली. या मदतीची शिल्हा निहाय विगतवारी येणेप्रमाणे आहे.

जिल्हा	एकूण औद्योगिक घटक	एकूण वीज भांडवल र.
ठाणे १७०	१५,४८,१९१
कुलाबा ७३	७,११,६५०
रत्नागिरी १६६२	५,४०,८७४
		२८,००,७१५

१९७२-७३ सालापासून ही सुशिक्षित बेकार योजना राबविण्यात आली असून त्याखाली एकूण १२९३ उद्योग घटकांना १०९.८४ लक्ष रुपये वीज भांडवल म्हणून पुरविण्यात आले व त्यामुळे या तिन्ही जिल्हांतील मिळून १०९८.४० लाख औद्योगिक गुंतवणूक होऊन उद्योगांची उभारणी झाली.

१९७७-७८ मध्ये पश्चिम घाट विकास कार्यक्रमांतर्गत १२,२५० रुपये कुलाबा जिल्हातील सहा उद्योग घटकांना देण्यात आली. इजिनियरिंग किंवा पदविधारकांना वा पदविधारक उद्योजकांना व्याजसहाय्य योजनेखाली २९,६६२.७० रुपये तीन उद्योग घटकांना देण्यात आली. पैकी दोन उद्योग घटक ठाण्यातील व एक उद्योग घटक रत्नागिरी जिल्हातील होता. महाराष्ट्र सरकारने विशेष भांडवल उत्तेजन योजना लागू केल्यानंतर कोंकण विकास महामंडळाची अभिकर्ता म्हणून नियुक्ती केली. या योजनेंतर्गत ५ उद्योग घटकांना ४,३७,००० रुपयांचे भांडवल पुरविले. यापैकी चार उद्योग घटक तारापूर येथील असून एक रोहा येथील असून हे उद्योग विविष्ट गुंतवणूक प्रोत्साहन योजनेखाली त्यांच्या कायम खात्याच्या गुंतवणूकीच्या १५ टक्के कर्जासाठी पात्र ठरले आहे. या योजनेंतर्गत अधिक अर्ज दाखल होऊन त्यावर या वर्षात कार्यवाही करण्यात येईल.

महामंडळाने तरुण उद्योजकांना मार्गदर्शन करण्याच्या उद्देशाने एक उद्योजक मार्गदर्शन विभाग व डेटा बँक काढण्याचे ठरविले आहे. उद्योग घटकांना विक्री व्यवस्थेत मदत मिळावी या दृष्टीने विक्री प्रोत्साहन विभागाची स्थापना महामंडळात करता येईल व ती करताना महाराष्ट्र राज्य लघुउद्योग विकास महामंडळाच्या कार्याची दिरूपती होणार नाही याची काळजी घेतली जाईल. महामंडळाने अग्रिकल्चरल फायनान्स महामंडळ या संस्थेच्या मदतीने दुग्धविकास प्रकल्पाचा (फिजीबिलिटी) अभ्यास केला आहे. ह्या योजनेखाली दोन जिल्ह्यांमध्ये "बुल मदर फार्म," निर्माण करण्याचे ठरले आहे. तिन्ही जिल्ह्यांत प्रमुख कृत्रिम रेतन केंद्रे दुग्धविकास विभागाच्या संमतिने योग्य जागी उभारण्यात येतील. या मुख्य केंद्राखेरीज काही उपकेंद्रेही दुग्धविकास प्रकल्प व कृत्रिम रेतन योजनेची तसेच पशुसंवर्धन कार्यक्रम अंमलात आणण्याच्या दृष्टीने काढण्यात येतील. पूर्वी निर्देशिलेल्याप्रमाणे हे सव कार्य कोकण दुग्धविकास महामंडळातर्फे करण्यात येईल.

उद्योजकांना प्रशिक्षण कार्यक्रम :- महामंडळाने उद्योजकता शिक्षण कार्यक्रमांतर्गत रत्नागिरी जिल्ह्यातील कुडाळ येथे एक प्रशिक्षण शिबीर आयोजित केले होते. पाच दिवस चाललेल्या या शिबिरात सुमारे ३० तरुण उद्योजकांनी भाग घेतला होता या कालावधीमध्ये ह्या उद्योजकांनी स्वतःचे प्रकल्प अहवाल तयार करून अर्थपुरवठा करणाऱ्या संस्थांकडे आर्थिक मदतीसाठी आपले अर्ज भरले. अशाच तऱ्हेचे कार्यक्रम कोकणातील इतर जिल्ह्यांमध्ये योग्य ठिकाणी आयोजित करण्यात येतील. लवकरच अशा तऱ्हेचे शिबीर कुलाबा जिल्ह्यात घेण्यात येईल. या पूर्वी अल्पमदतीची प्रशिक्षण शिबीरे रत्नागिरी, चिपळूण, सावंतवाडी, पेण आणि डहाणू या ठिकाणी घेतली होती. महामंडळाने 'प्लॅटेशन कॉर्पोरेशन ऑफ कोकण' ही एक उपकंपनी स्थापन करण्याचे ठरविले आहे. फळ वागायती व वृक्षधारित पीकांचा कोकणातील तिन्ही जिल्ह्यात विकास करण्याचा मुलभूत उद्देश या कंपनीचा राहिल, रबर, आंबा, काजू, निलगिरी तेल, देवदार इत्यादि वृक्षांचे संवर्धन याखाली केले जाईल. हा कार्यक्रम अधिकाधिक जमीन उपयोगात आणण्याच्या दृष्टीने राबविण्यात येईल. महामंडळ हा कार्यक्रम इतर सरकारी खाती व संस्था यांची मदत घेऊन फोर्ड फाऊंडेशनच्या प्रस्तावानुसार आंखील. महामंडळ भारत सरकारच्या वागायती विकास कार्यक्रमाप्रमाणे जागतिक बँकेच्या मदतीने हा कार्यक्रम अंमलात आणील.

जोडपत्र 'अ'

युनिटचे नाव	दिलेली रक्कम (रु. लाखांत)
चिपळूण पाँवरलूम बिव्हर्स को-ऑपरेटीव्ह सोसायटी, चिपळूण.	२.००
डी. व्ही. वझे आणि पी. डी. वझे आणि कंपनी	२.००
परशुराम पेपर आणि बोर्ड मॅन्यु. कंपनी मर्यादित	३.५०
भारती सजिकल कॉटन प्रा..लि.	२.६१
श्री. ए.टी. नाईक	०.०२
श्रीराम टाईल्स वर्क्स	१.१६

युनिटचे नाव	दिलेली रक्कम (रु. लाखांत)
श्री. एल. आर. नारे	०.०५
अशोक इकेगमी	१.५०
कोंकण स्टील प्रा.लि.	६.३८
रुता फूड उत्पादन	०.७५
श्री. एम.एन. सबनीस	०.०२
परशुराम सहकारी साखर कारखाना	७.८५
मेसर्स शेटे इंडस्ट्रीज	०.२८
मेसर्स सह्याद्री सिलीकॉन ग्लास वर्क्स लि.	१०.९७
हॉटेल सेव्हन हिल्स	०.०८
रोहा कोल्ड स्टोरेज	०.८०

कोंकण विकास महामंडळ मर्यादित, मुंबई

महामंडळाने गुंतवणूक केलेल्या मदतीचा तपशील

अनुक्रमांक	कंपनीचे नाव	कोंकण विकास महामंडळाने गुंतवलेली रक्कम लाख रु.	एकंदर गुंतवणूक लाख रुपयांत	रोजगार उपलब्धता क्षमता
------------	-------------	--	----------------------------	------------------------

(अ) को. ऑपरेटिव्ह सेक्टर—				
१ चिपळूण पॉवरलूम व्हिक्टर्स को-ऑपरे. सोसायटी.	२.००	१३.४५	१०	
२ खेडी पॉवरलूम को. ऑप. सोसायटी लि.	०.०२			
(ब) स्मॉल स्कूल इंडस्ट्रीज सेक्टर				
१ मे. वेस्टन बॉवीन्स प्रा.लि.	१.००	२३.००	२६७	
२ मे. सुदर्शन इलेक्ट्रीक प्रा.लि.	१.००	१०.३५	३८	
३ मे. विंशुली बॉवीन्स	०.४२	२.००	१४८	
४ मे. चिपळूण अँस्युमिनियम प्रा. लि.	१.५०	१६.९३	६०	
५ मे. गोल्टगट फॅब्रिक्स प्रा.लि.	०.९९	१०.००	८०	
	४.९९	६२.२८		
(क) मिडियम इंडस्ट्रीज सेक्टर—				
१ मे. साधना नायटोजिन प्रा.लि.	१.४९	९६.००	३०	
२ मे. सल्लाही सिलीकॉन ग्लास वर्क्स लि.	१८.३५	१२५.०	४५०	
३ मे. हिरिमठ केमिकल्स प्रा. लि.	२.५०	४६.००	८२	
४ मे. चिपळूण स्ट्रा.प्रा.लि.	१.५०	२२.००	७१	
५ मे. कोंकण हॉटेल्स प्रा.लि.	०.६५	६.२०	३१	
६ मे. लक्ष्मीनारायण मेटल्स प्रा.लि.	०.९९	१५.२०	४५	
७ मे. डेवकन व्हॉस्टिक प्रा.लि.	२.२५	२७.५०	२०	
८ मे. कोकन सी. फुड्स लि.	८.६५	६०.००	९०	
९ मे. अलासन पल्प आणि पेपर प्रा. लि.	५.००	२७७.०	२५०	
१० मे. कोंकण गॅस प्रा.लि.	१.०८	४९.६६	२४	
	४९.३७	७१४.९९		
	४९.३७	७१४.९९		

१०. महाराष्ट्र राज्य खादी ग्रामोद्योग मंडळ

मुंबई खादी व ग्रामोद्योग कायदा १९६० अन्वये महाराष्ट्र राज्यामध्ये खादी व ग्रामोद्योगांचा विकास करण्यासाठी महाराष्ट्र राज्य खादी ग्रामोद्योग मंडळाची स्थापना झालेली आहे.

कार्ये :

मंडळाची कार्ये खालीलप्रमाणे आहेत :—

- (१) खादी ग्रामोद्योग सुरू करणे, त्यांना उत्तेजन व मदत देणे,
- (२) स्थानिकरित्या रोजगार उपलब्ध करून देण्यासाठी लोकांना मदत करणे व त्यासाठी आवश्यक ती आर्थिक मदत ग्रामोद्योगाखाली काम करणाऱ्या व्यक्ती, सहकारी सोसायट्या वा नोंदविलेल्या संस्था यांना उपलब्ध करून देणे;
- (३) खादी व ग्रामोद्योगाखाली सहकारी सोसायट्या स्थापण्यासाठी उत्तेजन देणे;
- (४) विविध ग्रामोद्योगाखालील कारागीरांसाठी प्रशिक्षण केंद्रे चालविणे व खादी ग्रामोद्योग चालविण्याचे प्रशिक्षण देणे;
- (५) (अ) खादी ग्रामोद्योगाखालील मालाचे उत्पादन करणे तसेच त्यासाठी लागणारी हत्यारे, औजारे निर्माण करणे;
- (ब) कारागीरांना उत्पादनासाठी आवश्यक तो कच्चा माल व हत्यारे, औजारे उपलब्ध करून देणे;
- (क) खादी ग्रामोद्योगाखालील उत्पादित वस्तूंच्या विक्रीची व्यवस्था करणे;
- (६) खादी ग्रामोद्योगांच्या वस्तूंच्या विक्रीची दुकाने उघडून तसेच प्रदर्शने इत्यादी भरवून खादी ग्रामोद्योगाखालील मालाचा प्रचार करणे व तो लोकप्रिय करणे;
- (७) खादी ग्रामोद्योगाविषयी अनुकूल लोकमत तयार करणे व खादी ग्रामोद्योगांच्या कार्यक्रमाचे फायदे लोकांना समजावून सांगणे.

आर्थिक सहाय्य

खादी ग्रामोद्योगांच्या विकासाच्या कार्यक्रमासाठी मुख्यतः खादी व ग्रामोद्योग आयोगाकडून निधी उपलब्ध होतो. मंडळाच्या प्रशासकीय खर्चासाठी तसेच हातकागद, मधमाशा पालन व रेशीम योजना या उद्योगांतील संशोधनावरील खर्चासाठी शासनाकडून मंडळाला अनुदान देण्यात येते.

वकासाचा विशेष कार्यक्रम

(१) कारागीर रोजगार हमी योजना.—ग्रामीण भागातील कामगारांना सुधारित हत्यारे, औजारे व तसेच उत्पादनासाठी खेळते भांडवल इत्यादी उपलब्ध करून देऊन त्यांची उत्पादन-

क्षमता वाढविणे हा या योजनेचा प्रमुख उद्देश आहे. खाली नमूद केलेल्या ८ उद्योगांत काम करणाऱ्या २.६४ लाख कारागिरांना दृष्यादयाने या योजनेखाली आणण्यात येईल :-

- (१) धान्ये व डाळी प्रक्रिया उद्योग, (२) ग्रामीण तेल उद्योग, (३) ग्रामीण चर्मद्योग, (४) नेत व बाबू उद्योग, (५) सुतार व लोहार उद्योग, (६) ग्रामीण कुंभार उद्योग, (७) बाख उद्योग, (८) लोकर उद्योग.

प्रत्येक विकास गटातील वर नमूद केलेल्या ८ उद्योगातील कारागिरांच्या गट पातळी-वरील सहकारी संस्था या योजनेसाठी स्थापन करण्यात आल्या आहेत. महाराष्ट्रामध्ये एकूण २९६ विकास गट असून त्यापैकी २९४ विकास गटात अशा सहकारी संस्था स्थापन केल्या आहेत. राहिलेले २ विकास गट आदिवासी विभागात असल्याने व अशा संस्था स्थापन करण्यासाठी आवश्यक तितके कारागीर त्या विकास गटामध्ये उपलब्ध नसल्यामुळे या २ विकास गटात अशा सहकारी संस्थांची स्थापना होऊ शकली नाही.

या योजनेखालील कारागिरांना भाग-भांडवल कर्ज, सुधारित हत्यारे औजारसाठी व गोडाऊनस इत्यादी बांधण्यासाठी कर्ज व अनुदान खादी व ग्रामोद्योग आयोगाकडून मंडळा-मार्फत देण्यात येते. या संस्थांचा आर्थिक पाया भक्कम करण्यासाठी तसेच त्यांची कर्जधारणा मर्यादा वाढविण्यासाठी राज्य शासनाकडून भाग भांडवल वर्गणी देण्यात येते. कारागिरांच्या खेळत्या भांडवलाच्या गरजा भागविण्यासाठी जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकांकडून कॅश क्रेडीट मंजूर करण्यात येते. या २९४ गट पातळीवरील सोसायट्यांमधून आतापर्यंत १,०३,७६० कारागिरांची सभासद म्हणून नोंदणी झालेली आहे. त्यांपैकी ९५,०९६ कारागिरांना मंडळा-कडून रु. ८६.७३ लाख भाग-भांडवल कर्ज म्हणून मंजूर करण्यात आले आहे. सुधारित हत्यारे, औजार विकत घेण्यासाठी तसेच गोडाऊनाच्या बांधकामासाठी या संस्थांना मंडळाने आतापर्यंत रु. ५१.०५ लाख कर्ज म्हणून व रु. १९.९८ लाख अनुदान म्हणून मंजूर केलेले आहे. १९७२-७३ पासून ३१ मार्च १९७८ अखेरपर्यंत या २९४ सहकारी सोसायट्यांना राज्य शासनाने एकूण रु. ९६.५४ लाख इतके भाग-भांडवल वर्गणी दिलेली आहे. मार्च १९७८ अखेर ७३,४९० कारागिरांना रु. ३७८.१२ लाख इतकी कॅश क्रेडीट म्हणून जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकांनी मंजूर केलेली आहे.

(२) विद्युत्चलित तेल घाण्या.—राज्यातील पारंपारिक तेल घाण्यांचे विद्युत्चलित तेल घाण्यांमध्ये रूपांतर करण्याचा कार्यक्रम मंडळाने हाती घेतला आहे. मार्च १९७७ अखेरपर्यंत मंडळाने सुमारे १,२०० वॉल घाण्यांचे विद्युत्चलित घाण्यात रूपांतर करण्यासाठी आर्थिक सहाय्य मंजूर केले आहे. या वॉल घाण्यांचे विद्युत्चलित घाण्यामध्ये रूपांतर केल्यामुळे ग्रामीण तेल उद्योगाखालील उत्पादनाची क्षमता वाढलेली आहे. उत्पादनक्षमता वाढल्यामुळे या उद्योगाच्या आर्थिक सहाय्याच्या गरजेखालील वाढलेल्या आहेत. सन १९७७-७८ मध्ये गळित साठा कर्ज म्हणून रु. ४६.४५ लाख इतकी रक्कम मंडळाने मंजूर केली होती.

(३) गोबर गॅस योजने.—हाराष्ट्र राज्यात गोबर गॅस प्लँट योजना मंडळातर्फे राबविण्यात येते. सन १९७३-७४ अखेरपर्यंत गोबर गॅस प्लँट बांधण्यासाठी आर्थिक सहाय्य खादी व ग्रामोद्योग आयोगाकडून देण्यात येत होते. हल्ली या कार्यक्रमासाठी वॉकांकडून आर्थिक सहाय्य घेण्यात येते. भारत सरकारने या योजनेखाली अनुदान देण्याची योजना सुरू केल्यापासून या कार्यक्रमाला विशेष गती आली आहे. सन १९७४-७५ पासून गोबर गॅस प्लँट बांधकामासाठी भारत सरकारकडून २० टक्के अनुदान देण्यात येते. मार्च १९७७ पर्यंत

महाराष्ट्र राज्यात एकूण ४६३४ गोबर गॅस प्लॅंट बांधण्यात आले होते. सन १९७७-७८ मध्ये १४६९ गॅस प्लॅंट बांधण्यात आले. अशारीतीने मार्च १९७८ अखेर राज्यात एकूण ६,१०३ गोबर गॅस प्लॅंट्स बांधून पूर्ण झाले आहेत.

सुशिक्षित बेकारीनिवारण योजना

ही योजना राबविण्यासाठी विभागीय विकास महामंडळाबरोबरच शासनाने या मंडळाची नियुक्ती केलेली आहे. सन १९७७-७८ मध्ये मंडळाने एकूण ५७६ अर्जदारांना बीज भांडवल मंजूर केले होते. त्यापैकी मार्च १९७८ अखेर ५४० अर्जदारांना रु. ८.६९ लाख इतकी रक्कम बीज भांडवल म्हणून प्रत्यक्ष आदा केली होती.

भावी कार्यक्रम .

मंडळाचा पुढील विकास कार्यक्रम खालीलप्रमाणे आहे :—

(१) सन १९७८-७९ या आर्थिक वर्षाच्या अखेरपर्यंत कारागीर रोजगार हमी योजनेखाली आणखी ०.७९ लाख कारागीरांचा समावेश करून त्यांना आवश्यक ते आर्थिक सहाय्य उपलब्ध करून देणे.

(२) कारागीर रोजगार हमी योजनेखालील उद्योगांव्यतिरिक्त इतर उद्योगांतील ग्रामीण भागातील कारागीरांना डी.आय.आर. योजनेखाली राष्ट्रीयकृत बँकांमार्फत आर्थिक सहाय्य मिळवून देणे.

(३) भारत सरकारच्या धोरणात्मक निर्णयानुसार अल्प उत्पन्न गटातील लोकांना उत्पादन कार्यक्रमाखाली डी.आय.आर. योजनेखाली सवलतीच्या व्याजदराने राष्ट्रीयकृत बँका आर्थिक सहाय्य देतात. अशा अल्प उत्पन्न गटातील लोकांना राष्ट्रीयकृत बँका ४ टक्के दराने कर्ज देतात. ग्रामीण भागातील कारागीर मुख्यतः कारागीर रोजगार हमी योजनेखाली येतात. तथापि शहरी भागातील कारागीरांना त्यांची उत्पादनक्षमता वाढविण्याच्या दृष्टीने आर्थिक सहाय्याची जरूरी असते. मंडळाने वर नमूद केलेल्या योजनेखाली शहरी भागातील अशा कारागीरांना लाभ मिळवून देण्याचे ठरविले आहे.

(४) १ एप्रिल १९७७ पासून एस्.आर.आय खालील व्याज उत्पादनाची योजना राज्य शासनाने मंडळाकडे वर्ग केलेली आहे. सन १९७८-७९ मध्ये या योजनेखाली रु. ११.१२ लाख इतके व्याज उपदान देण्याचे मंडळाने ठरविले आहे.

(५) महाराष्ट्र राज्यात रेशीम उद्योगाच्या योजनावद्द विकासाला एक भाग म्हणून खाजगी शेतकऱ्यांना तुतीची लागवड करण्यासाठी मंडळाकडून प्रोत्साहन देण्यात येते. सन १९७७-७८ मध्ये पुणे, अहमदनगर, कोल्हापूर व कुलाबा जिल्हातील खाजगी शेतकऱ्यांनी एकूण ७२ एकर जमिनीमध्ये तुतीची लागवड केलेली होती. या शेतकऱ्यांनी १९७७-७८ मध्ये १३७५ किलोचे उत्पादन केले. सन १९७८-७९ च्या वार्षिक योजनेत रेशीम उद्योगाच्या विकासासाठी रु. १.३७ लाख एवढी तरतूद करण्यात आली आहे. सन १९७८-७९ साली आणखी ३० एकर जमिनीत तुतीची लागवड करण्याचे तसेच १७०० किलो कोषांचे उत्पादन करण्याचे उद्दिष्ट मंडळाने ठरविले आहे.

(६) लहान लहान उद्योगाखाली "टायनी युनिट्स" स्थापन करण्याची योजना भारत सरकारने नुकतीच सुरू केली आहे. सन १९७८-७९ मध्ये या योजनेखाली रु. १० लाख इतके बीज भांडवल मंजूर करण्याचे मंडळाने ठरविले आहे.

PRINTED AT THE GOVERNMENT CENTRAL PRESS, BOMBAY